

Biblioteca

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

2

TOMUL 7
1970

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: prof. univ. dr. doc. OLGA NECRASOV,
membru corespondent al Academiei
Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: dr. V. V. CARAMELEA

Membri: {
— Academician ȘT. -M. MILCU
— prof. dr. I. G. RUSSU
— dr. SUZANA GRINȚESCU-POP
— D. NICOLAESCU-PLOPȘOR
— dr. MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: — ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la Centrala cărții, Oficiul de comerț exterior Căsuța poștală 134-135, Calea Victoriei 126, București, România sau la reprezentanții săi din străinătate.

La revue „Studii și cercetări de antropologie” paraît 2 fois par an. Le prix d'un abonnement annuel est \$ 3,50; FF 17; DM 14.

Toute comande à l'étranger sera adressée à Centrala Cărții, Oficiul de comerț exterior, Boîte postale 134-135, Calea Victoriei 126, Bucarest, Roumanie ou a ses représentants à l'étranger.

En Roumanie, vous pourrez vous abonner par les bureaux de poste ou chez votre facteur.

APARE DE 6 ORI PE AN

ADRESA REDACTIEI:
BULEVARDUL DR. PETRU GROZA, NR. 8
BUCUREȘTI 15, C. P. 2311

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 7, nr. 2

1970

SUMAR

Istoria antropologiei

	<u>Pag.</u>
TH. ENĂCHESCU, Contribuția profesorului Francisc J. Rainer la dezvoltarea antropologiei românești	165

Antropologie istorică

D. BOTEZATU și GH. ȘTEFĂNESCU, Caracterizarea antropologică a scheletelor din cimitirul feudal de la Cernica (sec. XVII—XVIII e.n.)	181

Antropologie contemporană

SUZANA GRINȚESCU-POP, MARIA VLĂDESCU și TH. ENĂCHESCU, Fizionomia constituțională a populației din satul Șirnea — prin tehnica și metoda antropometrografică prof. L. Brian	193
HORST SCHMIDT, Caracterile morfologice ale minii la populația satului Șirnea	207
CORNELIU VULPE, Observații asupra dermatogلیفelor la populația din Șirnea	213
MARIA CRISTESCU, S. ANTONIU, ȘT. COMĂNESCU și M. ONOFREI, Aspecte ale evoluției caracterelor dimorfice în decursul creșterii și dezvoltării copiilor	223
MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROȘCA și OLIMPIA PETROVICI, Aspecte ale creșterii și dezvoltării copiilor din Țara Oașului	233

Antropologie socială și culturală

VASILE V. CARAMELEA, GH. GEANĂ, L. TOMESCU, IULIA TRANCU, SANDA HOINIC și V. APOSTOLESCU, Din problemele teoretic-metodologice ale antropologiei sociale și culturale românești	241
VASILE V. CARAMELEA, Antropologia socială și culturală, știință a legilor generale de dezvoltare a comportamentului uman (I)	257

Cronică	263

Recenzii	265

IN MEMORIAM	269

FRANCISC J. RAINER

CONTRIBUȚIA PROFESORULUI FRANCISC J. RAINER LA DEZVOLTAREA ANTROPOLOGIEI ROMÂNEȘTI *

DE

TH. ENĂCHESCU

572 (498) (09)

572 (Rainer, J. Fr.)

Evocînd astăzi figura profesorului Rainer ca antropolog, înseamnă să prezentăm o nouă latură a activității acestui mare om de știință și cultură al țării noastre, a cărui muncă neobosită s-a identificat întotdeauna cu interesele superioare ale societății în mijlocul căreia a trăit, care a simțit ceea ce era nou, ceea ce era în dezvoltare și a pornit să muncească plin de abnegație și cu un curaj de neînfrînt la realizarea acestor aspirații.

De aceea, pe Fr. J. Rainer (1874—1944) îl găsim tot timpul vieții sale în fruntea unor inițiative care au condus la înființarea Societății de morfologie, la organizarea științifică a unui institut de educație fizică, la organizarea unui învățămînt de anatomie artistică sau ca întemeietor și organizator al Institutului de anatomie și embriologie.

Pe această linie de evoluție, continuu ascendentă, se situează și crearea antropologiei la București, care reprezintă realizarea aspirației sale către o disciplină de sinteză biologică și culturală sub egida căreia să se rînduiască tot complexul cunoștințelor despre om, despre „fenomenul biologic OM” — cum zicea el —, „manifestarea cea mai înaltă a evoluției vieții pe planeta noastră”.

Dar dacă ne gîndim la apariția și trecerea printre noi a lui Rainer, ne dăm bine seama că el însuși a reprezentat în societatea timpului său un fenomen: un fenomen antropologic în sensul cel mare al cuvîntului, al aspirației umane către desăvîrșire. „Credința în perfectibilitatea omului a dominat activitatea sa” (6).

De aceea, întemeierea antropologiei la București ne apare ca o prelungire firească a personalității sale — a funcției prometeice a acestei personalități.

* Comunicare prezentată la 23 decembrie 1969, cu prilejul comemorării a 25 de ani de la moartea lui Fr. I. Rainer, întemeietorul Centrului de cercetări antropologice.

Fără a neglija rolul societății în realizările noastre, este greu să nu ne aducem aminte, când este vorba de Rainer și de antropologie, de cuvintele lui Herodot, care spunea că „Egiptul este un dar al Nilului”. În cazul nostru întemeierea antropologiei la București își are reazemul principal în voința de viață a lui Rainer.

De aceea, contribuția lui Rainer la dezvoltarea antropologiei în țara noastră poate să fie mai bine înțeleasă dacă ne vom referi, cit de succint la aspirațiile sale, la formația, sa, la tendințele vremii sale, la realizările sale și la perspectiva de valorificare și de dezvoltare a acestora.

Care este semnificația orientării din acea vreme a prof. Rainer către antropologie și care este actualitatea acestei orientări pentru noi?

Într-o epocă ținând de sfârșitul secolului al XIX-lea și de o bună parte din prima jumătate a secolului nostru, caracterul analitic al științei în general, și al științelor despre om în special, fărâmițaseră din ce în ce mai mult cunoștințele despre acesta într-o serie de discipline, care, deși adăuceau conținutul cunoașterii, nu puteau asigura numai prin ele înșile o cunoaștere corelativă și integrativă, o explicare a omului și a esenței sale.

Dar tocmai în această perioadă progresul tehnic revoluționează societatea, se dezvoltă concepții noi despre lume și viață, despre semnificația civilizației noastre în raport cu omul care o făurește. Se simte nevoia ca binele și răul să fie apreciate în funcție de necesitățile, tendințele și prospectarea în viitor a speciei umane.

În acest context, antropologia, ca știință a speciei umane, a dezvoltării biologice a acesteia în timp și spațiu și a integrării acestei dezvoltări în societate, devine una dintre științele de perspectivă ale lumii moderne.

De aceea este meritul lui Rainer de a fi realizat, prin întemeierea antropologiei la București, nu numai „ținerea în pas cu vremea” a țării noastre, ci și asigurarea dezvoltării de perspectivă a acestui specific de preocupări în cadrul societății noastre.

Dar, numai sesizarea unor necesități științifice și culturale și dorința de a le satisface nu sînt suficiente pentru a dezvolta o știință.

Acțiunea de dezvoltare a antropologiei de către prof. Rainer își are rădăcinile în însăși personalitatea sa care, după cum o arată aceia care l-au cunoscut, a purtat în ea germeii unor aspirații și nevoi de cunoaștere, care dezvoltîndu-se progresiv și-au găsit expresia cea mai deplină în antropologie, în cunoașterea integrală a omului, „manifestarea cea mai înaltă a evoluției vieții pe planeta noastră”.

Mărturia unui coleg de liceu (15) ni-l arată pe Rainer încă de pe atunci îndrăgostit de cultura umanistă, de studiul antichității clasice, de limbile elenă și latină, de estetică și elenism, de filozofie. Goethe, prin preceptele sale despre armonie, echilibru, reflectarea în operă a măreței lumii, Haeckel prin evoluționismul său materialist, Leonardo da Vinci prin cunoștințele sale enciclopedice și capacitatea de a depăși vremurile sale, reprezintă modele de gândire și acțiune care l-au influențat profund.

Acum putem sesiza mai bine către ce culmi intelectuale și către ce efort suprauman se îndrepta spiritul lui Rainer pe care nevoia de concret îl îndeamnă să se dedice științelor pozitive, dar întotdeauna cu „sentimentul adinc al prezenței universului în structura intimă a ființei sale” (4).

Iată-l, deci, înscris la Facultatea de medicină, unde depune o muncă uriașă pentru a se instrui și unde este mereu în fruntea celor care își însușeau cuceririle acestei științe. Așa îl vedem fiind primul care — la noi — a decelat meningococul în lichidul cerebro-spinal, primul care a colorat hematozoarul palustru sau care a realizat reacția Vidal. Ca preparator al prosecturii Colțea, a realizat peste 2 000 de necropsii și pentru fiecare caz în parte timpul de lucru era de 7—8 ore.

Concomitent își lărgea necontenit posibilitățile de investigație științifică, efectuând cercetări de histologie, de embriologie și, mai ales, îmbogățindu-și cunoștințele de biologie generală, în care își integra, ordonând și ierarhizând, toate noțiunile dobândite.

De aceea, mai târziu, ca profesor de anatomie, Fr. J. Rainer dezvoltă de la catedră o concepție biologică a anatomiei, care înlocuia vechea înregistrare statică, necauzală a amănuntului anatomic.

Vom prezenta pe scurt ideile pe care se axa acest învățământ, fiindcă în acest fel, urmărind mersul gândirii raineriene, vom înțelege dezvoltarea ei ulterioară într-o concepție antropologică.

Anatomia devine o știință a mișcării, a dezvoltării, a înlănțuirii cauzale în timp și spațiu a formelor, care astfel apar ca fenomene a căror existență este condiționată istoric.

Acest lucru este exprimat de profesorul Rainer cu forța ce-l caracterizează, în una dintre paginile jurnalului său: „să nu uit niciodată când expun o formă, să arăt ce-i curgător într-însa — în viața individuală și în viața substanței vii — care-i partea dintr-însa care în mod evident aparține trecutului, încotro tinde” (1). Din dezvoltarea multilaterală a morfologiei, Rainer își făurește un instrument de lucru cu care să măsoare lumea dintotdeauna — lumea tuturor timpurilor și locurilor.

Ne găsim în fața unei concepții noi, care reprezintă o mare cotitură față de orientarea statică a timpului său, capabilă să se dezvolte și să genereze sinteze din ce în ce mai cuprinzătoare. De aceea, anatomia lui Francisc I. Rainer se transformă de la început într-o disciplină morfologică, care integrează în ea elemente de embriologie, fiziologie a dezvoltării, anatomie comparată, paleontologie. etc.

Dar concepția anatomică a lui Fr. J. Rainer nu se oprește aici, ci, îmbogățindu-se în perspective, cuprinde noi cîmpuri de investigație.

Raportul anatomiei cu artele plastice, cu procesul de creație, a format obiectul de preocupare a lui Rainer, care a predat anatomia artistică la fosta Școală de arte frumoase timp de aproape 20 de ani.

Fiind continuu preocupat de problema procesului de realizare activă a formelor, de dezvoltarea lor optimă, Fr. I. Rainer trece la cercetarea posibilităților pe care le oferă educația fizică pentru cea mai bună realizare a individului, pornindu-se la aceasta de la o concepție științifică, anatomică. Din nou îl vedem trecând la acțiune, răspinzind aceste idei, ca profesor la Institutul de educație fizică din București.

Este de la sine înțeles că, în această situație, concepția anatomică, ea singură, devine necuprinzătoare. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât omul era privit ca un purtător de cultură, iar evoluția lui biologică nedespărțită de societate și de cultura sa materială și spirituală.

De aceea se simțea nevoia unei noi poziții pentru sintetizarea acestui complex de fapte. Astfel, se dezvoltă în mod natural o concepție de sinteză a cunoștințelor despre om de pe o poziție antropologică a „fenomenu-ului biologic OM”.

Această cale, odată deschisă, ca orice caracterizează modul de acțiune a lui Fr. J. Rainer, nu se oprește aici, ci capătă forme concrete prin strângerea unui impunător material științific care, la un moment dat, conduce la necesitatea și mai tirziu la întemeierea Institutului de antropologie — actualul Centru de cercetări antropologice din București. Pornind inițial de la un moment personal de viață, aceasta duce la constituirea unei instituții de interes obștesc care, în vederile lui Fr. J. Rainer, avea rolul „să studieze din punct de vedere antropologic poporul român și să formeze antropologi“ (18).

În momentul în care se puneau astfel de probleme nu existau în țara noastră instituții potrivite pentru asigurarea desfășurării unei activități susținute de cercetare antropologică. Ceea ce este demn de reținut este faptul că la baza viitorului Institut de antropologie nu au stat, așa cum ar fi fost de așteptat, o dispoziție legală, fonduri bugetare și clădire; Rainer nu a avut nimic din toate acestea, ci, cu multe zeci de ani înainte, cu acea energie neînduplecată care-l caracterizează, începe să strângă colecții științifice impunătoare, aparatură de specialitate, tratate științifice, și să-și formeze colaboratori, în așa fel încît, în anul 1940, anul inaugurării, ne găseam în fața unui institut deplin încheiat, care se putea compara cu cele mai bune instituții similare ale unor țări de veche tradiție.

Și de această dată impresionează în realizarea respectivă noblețea simțămintelor personale ale lui Rainer, care și-au găsit în opera sa o perfectă integrare socială.

Să acultăm aceste cuvinte, ca săpate în bronz, pe care Fr. J. Rainer le rostește la inaugurarea Institutului de antropologie din București :

„Sentimentul dominant al întregii mele existențe, înțelegerea cât mai adîncă cu putință a vieții în funcția ei creatoare a formei umane, a fost idealul ce a dominat tot timpul intențiile mele. În calitate de profesor am avut posibilitatea să-mi îndeplinesc acest ideal; atunci mi-am pus problema : cum voi putea să răsplătesc societatea care mi-a dat putința să desăvîrșesc această operă ? Fără a urmări popularitatea, am vrut să-mi plătesc datoria față de societatea care a pus la dispoziția mea mijloacele de lucru” (18).

În acest fel se începe construcția Institutului de antropologie, țara noastră fiind la acea dată una dintre puținele în care se clădea în mod special scopului destinat o clădire adecvată, în timp ce cele mai multe institute similare din alte țări erau adăpostite în localuri improvizate.

Și de data aceasta, profesorul Rainer nu a adoptat un plan limitat la cerințele momentului, ci, prevăzînd perspectiva de dezvoltare a antropolo-

giei și orientat, ca în tot ce făcea, spre viitor, a prevăzut săli imense pentru colecții și expunere de materiale și laboratoare spațioase și pline de lumină pentru cercetări. Institutul a fost organizat ca un nucleu de cercetare de sine stătător, capabil de a face față cerințelor curente ale unor cercetări antropologice. Pentru punerea în valoare a materialului adunat au fost organizate laboratoare de morfologie-microscopică, radiologie, fotografie, desen, reconstrucții etc.

Dar valoarea cea mai mare a acestor dotări este reprezentată de colecțiile științifice, care trebuiau să asigure cercetarea sub raport antropologic a poporului nostru. De aceea, o preocupare continuă — de o viață întreagă — a profesorului Rainer a fost aceea de a grupa colecții, care prin numărul pieselor să fie reprezentative și să permită tragerea unor concluzii științifice deplin fondate.

Printr-o muncă de peste 40 de ani, în condiții foarte grele, Rainer începe să adune de la prosectura Colțea și, mai târziu, împreună cu colaboratorii săi de la catedra de anatomie, craniile din colecția de populații actuale, care grupează cifra impunătoare de aproape 7 000 de piese. Puține instituții din lume se pot mândri cu astfel de colecții.

Dar ceea ce trebuie relevat cu acest prilej este concepția care a stat la baza organizării colecției de cranii. Într-o vreme în care în antropologia timpului se strungeau craniile cu scopul limitat de a se determina tipul antropologic — operație mai mult de înregistrare a unor forme, fără posibilitatea de a se merge către o explicație cauzală a fenomenului —, profesorul Rainer a notat pentru fiecare craniu vârsta, sexul, profesia și maladia care a condus la moarte. Iată că, în acest fel, cercetătorului i se dă, posibilitatea să depășească vechiul punct de vedere static, factologic, care a condus între timp la concepții limitate și să abordeze forma în variabilitatea ei ca o expresie a condițiilor concrete în care ea se realizează. Și mai este demn de notat concepția raineriană că boala, privită ca fenomen de masă, capătă și ea o semnificație antropologică, putând să lămuirească nu numai condițiile de viață în care a trăit o populație, dar dându-ne și precizări asupra gradului ei de vitalitate, precum și indicații de discernere a direcției către care tinde procesul selectiv.

Un fapt puțin cunoscut pînă astăzi în legătură cu concepția care a stat la baza constituirii acestei colecții este acela că profesorul Rainer a organizat paralel și stringerea datelor privind variantele anatomice ale părților moi — mușchi, vase și nervi — corespunzând fiecărui craniu în parte.

Se vede din aceasta că, într-o vreme în care materialul antropologic era colecționat pretutindeni pentru scopuri limitate de clasificare, profesorul Rainer trasează un cadru mult mai larg cercetării antropologice, cu scopul de a integra amănuntul morfologic în ansamblul organismului, iar pe acesta din urmă în condițiile de mediu în care a trăit.

Iată de ce, pe aceeași linie de preocupări, colecția de cranii este întregită cu o altă colecție, la fel de importantă, cuprinzând oasele scheletului. Prin aceasta trebuie să se realizeze o altă cerință, adînc resimțită în antropologia timpului, aceea de a se caracteriza osteologic o populație nu numai prin conformația craniului, ci și prin aceea a întregului schelet.

Importanța practică a acestei concepții se vedește cu prisosință astăzi, când unii dintre antropologii cei mai de seamă din străinătate au solicitat ca seminarul metodologic internațional din anul 1970 să se desfășoare la București, utilizându-se pentru aceasta colecția Rainer.

Paralel cu organizarea colecției craniologice a fost asigurată documentarea asupra primelor forme de apariție și evoluție ale omului printr-o colecție de mulaje, unică în acea vreme în țara noastră. Cu ajutorul ei se pot studia formele succesive de apariție ale omului. Reproducerea precisă a pieselor permite să se facă măsurători la fel ca și pe piesele originale. Profesorul Rainer a folosit aceste măsurători în determinarea craniului paleolitic de la Cioclovina.

Dar cerințele studiului modern biologic nu se mai limitează astăzi la simpla observație și clasare a faptelor. Experimentul a reușit să introducă în procesul biologic o sumă de elemente cunoscute, care pot fi urmărite și explicate. Această cerință de ordin experimental a fost îndeplinită, în ceea ce privește studiul osului, prin crearea colecției de morfo-biologie osoasă, în care a fost grupată toată gama nesfârșită a variabilității osoase, așa cum a fost ea determinată de factori normali și patologici cunoscuți.

Această colecție de o mare valoare științifică prin piesele rare pe care le conține, provine din trierea unui imens material osteologic de la zeci de mii de schelete care au trecut prin sălile de disecție într-o perioadă de 20—30 de ani. Cele peste 1 200 de piese ale colecției de morfo-biologie a osului cuprind variabilitatea specială a segmentelor osoase, precum și procesele morfologice generale.

Colecțiile macroscopice au fost întregite prin colecții microscopice, în special de embriologie, disciplină care reprezintă una dintre auxiliarele cele mai importante în studiul organogenezei. Cele câteva sute de mii de lame microscopice cuprind secțiuni de embriologie umană și animală de prim interes pentru antropologie.

Un loc aparte în preocupările profesorului Rainer a fost ocupat de documentarea științifică. Din fondul de cărți existent reiese că această documentare a fost concepută pe un plan foarte larg, deoarece Fr. I. Rainer vedea în antropolog în primul rând omul de cultură, capabil de a interpreta istoria dezvoltării genului uman, utilizând, pe lângă datele de specialitate, cele mai variate izvoare de informații: biologie generală, fizică, sociologie, psihologie, filozofie, artă, istorie, literatură etc.

Tot pentru nevoile de documentare au fost întocmite sute de planșe științifice, iar profesorul Rainer personal a organizat o fototecă cu multe mii de planșe care constituiesc un material de prim plan pentru ilustrarea cunoștințelor antropologice sau a celor privind cultura materială umană din toate timpurile.

Cu toate că întreaga energie de o viață a profesorului Rainer a fost îndreptată către o mai bună creștere a tinerelor generații și fundarea unor instituții care ne lipseau, în vederea dezvoltării unor cercetări și a unei culturi de un nivel superior — profesorul Rainer rămânând din acest punct de vedere un deschizător de drumuri și un mare învățător — în măsura în care a avut posibilitatea el a participat, și în această situație de mari răspunderi cetățenești, la cercetările științifice.

Contribuția de cercetător a lui Francisc J. Rainer se caracterizează în primul rînd prin profunda ei probitate științifică, prin rigurozitate, concizie și claritate. Întotdeauna prezentările sale sînt susținute de materialul concret care a servit la elaborare. Întotdeauna sînt arătate metodele și tehnicile folosite pentru ca oricine să poată urmări însuși modul de elaborare a lucrării.

În antropologie, la fel ca și în anatomie sau alte discipline, contribuția științifică a profesorului Rainer a fost cantitativ restrînsă; în schimb, lucrările sale au făcut epocă, reprezentînd momente de seamă în dezvoltarea antropologiei din țara noastră.

În primul rînd trebuie să menționăm faptul că o dată cu profesorul Rainer la București se afirmă din plin rigoarea științifică a cercetării antropologice.

În al doilea rînd, trebuie să fie amintit faptul că, deși contribuțiile profesorului Rainer și ale școlii sale sînt restrînse ca număr, ele acoperă totuși în mod practic cîmpul de preocupări ale antropologiei clasice: tipologia și somatologia populațiilor, serologia, dermatoglifyle, antropologia părților moi, dezvoltarea copilului, craniologia populațiilor actuale, cercetări de paleontologie.

O trecere în revistă a principalelor lui cercetări va putea arăta atît rezultatele științifice la care a ajuns, cît și permanența gândirii științifice a profesorului Rainer.

1. *Anchete antropologice în trei sate românești din Carpați (Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumaines des Carpathes)* (11) reprezintă momentul stabilirii colaborării istorice și devenită astăzi tradițională dintre antropologie și sociologie (școala Gusti).

În afară de aceasta, așa cum remarcă prof. Pittard cu ocazia prezentării omagiale a acestei lucrări la cel de-al XVII-lea Congres internațional de antropologie și arheologie preistorică din București (1937), anchetele Rainer reprezintă prima cercetare de adîncime a populațiilor românești (5).

Ea a fost distinsă de Academia Română cu premiul Oroveanu (cei 500 000 de lei au fost donați statului de prof. Rainer).

Care sînt caracteristicile acestei lucrări?

Concepția de bază este populaționistă, nu sînt studiați indivizi izolați, ci vetre de sat, care reprezintă comunități umane de reproducere, specificîndu-se întotdeauna puternica endogamie a acestora. Repetarea eventuală a tipurilor individuale în succesiunea generațiilor și nu numai a unor caractere izolate face parte din această preocupare, cum este cazul documentului fotografic reprezentînd perechea tată-fiu de la Fundul Moldovei.

În același timp, nu se rămîne nici pe poziția unilaterală de a se cerceta numai populaționist, ci se studiază și indivizii, în calitatea lor de entități biologice — dar aceasta pe baza unui complex de caractere, a căror modalitate de reprezentare și plasare în cîmpul sigmatic de variabilitate formează una dintre notele originale ale cercetării Rainer.

Ca în toate cercetările sale, Rainer nu se oprește — ori de cîte ori se poate — la o simplă notație a elementului morfologic, ci acesta este

judecat sub raport genotipic și fenotipic, al dominanței și recesivității, al penetranței și expresivității, al mixo-varianței și al jocului alelomorfic.

Sub acest raport sînt foarte ilustrative două discuții întîlnite în studiu.

Astfel, referindu-se la dinaricii blonzi (Lebzelter), Rainer nu acceptă cu ușurință acest tip, ci mai curînd reflectează la „mixo-varianțe ale populației ieșite din jocul de disociere a alelomorfelor și din combinația lor întîmplătoare în cadrul unor populații rasial complexe” (11). Din păcate, exclamă Rainer, „cunoștințele noastre asupra aspectului pe care-l prezintă metișii raselor europene sînt, într-adevăr, prea insuficiente pentru a decide” (11).

Sau un alt exemplu: „se știe că forma turtită a occipitalului este considerată drept una dintre bunele caracteristice ale dinarizilor. Într-adevăr, îl găsim asociat, după cum era de așteptat, cu statura foarte înaltă, sau înaltă cu complexiunea închis, cu *lepto-* sau *hiperleptorinia*; dar de asemenea cu complexiunea discordantă — ca la Nerejul — cu talie mijlocie și chiar cu mică; și, ceva mai mult, îl găsim de asemenea asociat cu euri sau chiar *hipereuriprosopie*. Metisaj. Aceasta din cauză că această formă a occipitalului ar fi datorită unui factor dominant?” (11).

Impune siguranța analizei, ponderea concluziilor, dar mai ales precizarea naturii fenomenului. Și aceasta cu atît mai mult în cazul conformației plate a occipitalului, care și astăzi mai este încă socotită de unii cercetători ca o conformație dobîndită în cursul vieții. În afară de aceasta, modul său de a considera apariția și transmiterea caracterului reprezintă o metodă care poate fi urmată în toate cercetările atît de complicate ale metisajului continuu și străvechi al raselor europene.

În aceleași anchete, se acordă un interes deosebit discrepanțelor de complexion pigmentar (păr-iris), accentuîndu-se mereu faptul că ne găsim în fața unor amestecuri rasiale.

Puternica discrepanță de complexion a populațiilor studiate îl face pe Rainer să accepte ideea depigmentării izolate a irisului și nu obligatoriu ca rezultat al metisajului. Rasa nu este văzută de aceea fixist, ci în potențialitatea ei evolutivă.

Aprecierea dimorfismului sexual prilejuiește de asemenea constatări foarte interesante de antropologie a muncii, cum am spune astăzi. Astfel, constatînd la Drăguș o diferență staturală neobișnuit de mare între sexe — statura femeilor fiind mult prea mică în raport cu aceea a bărbaților —, Fr. J. Rainer spune :

„La Drăguș, femeile au drept îndatorire, în afară de acelea normale ale menajului și maternității, și pe acelea a unei bune părți, a celei mai mari părți, a grelelor lucrări ale cîmpului. Și aceste lucrări încep pentru ele de foarte timpuriu. Aceasta influențează după toate aparențele creșterea și, în orice caz, înălțimea discurilor intervertebrale” (11).

Anchetele antropologice din trei sate românești din Carpați s-au bucurat de o bună primire internațională. Astfel, cunoscutul antropolog de limbă engleză D. M. Morant, recenzînd această lucrare în periodicul de

mare circulație „Man”, remarcă materialul faptic amplu, prelucrarea statistică perfect adecvată și maniera modernă de utilizare a diagramelor, conchizînd că „o investigație la fel de cuprinzătoare ca aceasta ar fi de dorit să existe și pentru satele din Anglia” (7).

Antropologul american C. Coon a folosit anchetele Rainer drept material de referință pentru aprecierea structurii antropologice a poporului român, precum și pentru compararea acestuia cu alte popoare (3).

De asemenea, trebuie să menționăm că anchetele Rainer reprezintă un material de cea mai mare valoare pentru urmărirea procesului de microevoluție a populațiilor, studiat astăzi de antropologii români și care a făcut obiectul unor comunicări internaționale (8).

Dar ceea ce credem că va face ca anchetele Rainer să înfrunte „dintele vremii” este mai ales prezentarea lor concretă și caldă, care reușește să învingă abstracția științifică și să dea o imagine vie a țărânului român de care prof. Rainer a fost atât de legat prin omenia sa adîncă și dragostea sa pentru popor.

2. *Sur le premier crâne d'homme paleolithique trouvé en Roumanie* (în colaborare cu prof. I. Simionescu) (12). Și pînă astăzi acesta este cel mai vechi craniu găsit în România. Lucrarea impune prin grija riguroasă în stabilirea faptelor, prin precizie și concizie.

Proveniența din același strat a silixelor și craniilor de *Ursus spelaeus* este demonstrată de natura comună a rocii de pe ele, ca și de același grad de fosilizare pentru piesele osoase.

Diagnosticul de *Homo sapiens diluvialis* este susținut prin supra-punerea conturului craniului de la Cioclovina pe acela de Neanderthal, care demonstrează „atît afinitatea morfologică, dar și gradul de atenuare al primitivității” (12).

Aceeași metodă este utilizată și pentru integrarea craniului de la Cioclovina în formele de la Predmost (Moravia), despre care Rainer spune : „sîntem frapați de omogenitatea grupului format” (12).

Dimensiunile calvarium-ului de la Cioclovina se înscriu, de altfel, fără abatere în limitele de variabilitate ale craniilor de la Predmost. Demonstrația științifică este fără reproș. Determinarea Rainer a intrat de la început în circuitul internațional.

3. *Există o corelație între grupele sanguine umane și celelalte caractere antropologice?* (9). Profesorul Rainer a fost unul dintre primii antropologi care au luat atitudine față de încercarea prematură de a se constitui un sistem de clasificare al grupărilor intraumane pe baza grupelor sanguine.

Francisc J. Rainer demonstrează lipsa de corelație dintre grupa sanguină și caracterele morfologice de interes antropologic, arătînd pe materialele de la Nerejul că persoane avînd unul și același grup sanguin acoperă în mod practic toată diversitatea morfologică a grupului uman din care fac parte.

Impresionează știința selecției acelor elemente care sînt de interes istoric, definitoriu sau demonstrativ pentru problema tratată.

4. *Une note réaliste curieuse dans l'art plastique du temple d'Aphaia d'Égine (1938)* (10). Este vorba de prezența rafeului median al buzei superioare, întinzându-se de la subseptul nazal la tuberculul buzei superioare și tăind în două jumătăți simetrice filtrum-ul. Era un caracter nedescris în literatura de specialitate, dar constatat de Rainer pe populația românească în proporție de 32%. El reprezenta urma vizibilă a reunirii celor două bucăți din care se compune, la o anumită vîrstă de dezvoltare, partea mijlocie a buzei superioare.

Aspectul incitant al acestei constatări este că deși el apare reprodus pe două capete aparținînd frontonului de est al templului Aphaia din Egina, el nu este descris nici de specialiștii colecționari și nici de literatura anatomică de specialitate. Vechii greci l-au observat însă și ni l-au redat cu fidelitate.

Este un caracter care s-ar putea arăta de mare importanță în studiile de ereditate și în aplicațiile practice ale acesteia.

5. *Variabilité des fissures du foie humain* (în colaborare cu Al. Tudor) 1945 (13). Este un studiu monografic de natură morfologică, avînd caracter de antropologie a părților moi. El este valoros atît prin întinderea materialului uman cercetat — 300 de feți umani născuți la termen —, cît și prin metodele utilizate, introducîndu-se criteriile biometrice pentru a se putea aprecia prin variabilitate ce este constant și ce este întîmplător în fisurația ficatului. Aceasta permite autorilor să înlocuiască vechea concepție care admitea existența unor fisuri principale și secundare, arătînd că de fapt toate fisurile descrise se înscriu în variabilitatea normală a fisurației ficatului uman. Cu această ocazie se elaborează pentru prima dată în literatură un plan de fisurație a ficatului, cu perspectiva de a servi ca instrument de investigație în cercetarea comparativă și filogenetică a speciei.

6. *Le métopisme chez les roumains et en général* (în colaborare cu Al. Tudor) 1946 (14). Cercetarea este efectuată pe o serie de 3 000 de crani, cu ajutorul căreia se stabilește procentul cel mai probabil al frecvenței metopismului la români ($6,5 \pm 0,43$) și se face comparația morfologică a craniilor metopice cu cele nemetopice în cadrul aceleiași grup de populație.

Caracteristicile tipologice de fond ale neurocraniului la români, de brahicefalie și hipsicefalie sînt accentuate de metopism, apariția metopismului determinînd un proces de „translație” de la forma „dolico” la forma „brahi”. Dar acest proces este diferit în funcție de sex, existînd un dimorfism sexual metopic. La femei este accentuată mai ales dezvoltarea lățimii minime frontale, a înălțimii segmentului vertical al frunții și a arcului transvers în direcția boselor frontale. La bărbați se accentuează dezvoltarea lățimii maxime frontale, a diametrului *intersfenic* și a *arcului interstefanic*. Prin aceasta, caracterele feminine hiperdezvoltate prin metopism depășesc limita de variabilitate feminină, înscriindu-se printre cele masculine. În ansamblu, însă, volumul craniului nu crește, pentru că celelalte regiuni cefalice se dezvoltă în mod compensator mai puțin. La rîndul ei și această compensație se realizează diferit în raport de sex.

7. *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, teză pentru doctorat în medicină și chirurgie de Valentina Roșca, (1926) (17). Această contribuție, efectuată în cadrul institutului de anatomie și embriologie, condus de Rainer, se ridică pînă la nivelul anticipativ al unei lucrări moderne de antropologie auxologică. Diferențierea proporțiilor este apreciată prin lungimea trunchiului; datele absolute staturο-ponderale sînt corelate cu vîrsta cronologică, făcîndu-se astfel pasul necesar în determinarea vîrstei biologice. Concomitent se prezintă și elemente de fiziologie a dezvoltării (evoluția cu vîrsta a amplitudinii respiratorii ca expresie a debitului respirator curent, vîrsta de apariție a menstruației, dezvoltarea caracterelor sexuale secundare), starea dinților ca indicator al stării de nutriție a copilului în dezvoltare. Datele de creștere sînt completate cu date asupra indicelui cefalic, asupra complexului pigmentar, asupra formei părului.

Cu totul remarcabil pentru stadiul cercetărilor din acea epocă este faptul că se reușește să se pună în evidență în succesiunea generațiilor efectul unor carențe alimentare cauzate de condițiile de război la copii, arătîndu-se că aceasta se traduce prin reducerea taliei. De asemenea este extrem de valoroasă și deosebit de actuală constatarea că sedentarismul școlar are drept efect nociv micșorarea progresivă a amplitudinii respiratorii toracice, care „scade din an în an”, devenind cea mai mică la fetele din ultima clasă de școală. Perspectiva modernă a lucrării este pusă în evidență de faptul că încă din anul 1926 se cerceta ca indicator de nutriție plica tegumentară care, azi, este general introdusă în toate studiile de nutriție.

8. *Cursurile și conferințele* au reprezentat pentru profesorul Rainer mijloacele prin care a transmis, mesajul antropologic, contemporanilor săi.

Din punct de vedere formal, ciclul de cursuri de antropologie a început cu acela predat încă din anul 1923 studenților de la Institutul de educație fizică în cadrul catedrei de anatomie și antropologie; sînt cele mai vechi cursuri de antropologie din țara noastră.

De fapt, trebuie să ținem seama că toate cursurile de anatomie ale profesorului Rainer erau expuse întotdeauna cu un punct de vedere istoric-comparat și dintr-o perspectivă umanistică, dezvoltînd chiar prin aceasta o concepție antropologică; de altfel, tocmai aceasta, forma una dintre laturile lor de mare interes, care atrăgea un auditoriu recutat și de la alte facultăți și în special de la acelea umanistice, precum și dintre intelectualii care nu aveau o legătură directă cu universitatea.

De un răsunet larg s-au bucurat în special cursurile libere de antropologie ținute la Universitatea din București, în timpul ultimului război (1941—1942 și 1942—1943). Expuse cu acea forță și putere de sugestie care îi erau proprii profesorului Rainer, aceste cursuri au fost ascultate de un public care provenea din cele mai înalte pături intelectuale.

În legătură cu aceste cursuri, care nu pot fi uitate de toți aceia care au avut prilejul să le asculte, ne-a rămas această mărturisire de la profesorul

Rainer : „cum aş putea vorbi fără emoție și respect despre un proces care a pus sute de milioane de ani spre a se desăvârși ? Am datoria să fac să se nască în sufletele celor ce au venit să mă asculte aceleași sentimente adânci” (19).

O idee mai bună asupra problematicii antropologice dezvoltată de Rainer în prelegerile sale și mai ales despre freământul său sufletesc adânc în fața devenirii umane ne-o putem face din lectura unui punctaj întocmit de el în vederea dezvoltării unui curs de antropologie :

11.VIII. 1942

FENOMENUL BIOLOGIC OM

— O introducere în antropologie —

E oare posibilă o prezentare integrală a vieții *întraltfel de cum o văd eu* : o aspirație spre creierea conștiinței (natura care vrea să se vadă pe ea însăși) ?

Viața vegetală în slujba vieții animale ? Finalism ? Cum poate fi făcută acceptată de o minte științifică această concepție ? *Prezentată după cuviință. Ea e marea, dar constituie ca un punct de plecare solid pentru o altă altitudine față de lume.*

Pentru prima lecție, octombrie 19 — 1943

Să privim lucrurile de pe planul cel mai înalt accesibil nouă și stînd în domeniul ipotezelor, al credinței.

Știința ea însăși are la bază o credință : *lumea fenomenelor e inteligibilă*. O axiomă : nu poate fi dovedită.

Să facem un pas mai departe. Lumea are un sens.

Dacă e așa, în acel sens trebuie să ne încadrăm noi. Dar cine suntem noi ? Biologii, evasii fără excepție, sunt transformiști. Noi suntem realizarea supremă a vieții animale. Dar din aceasta a răsărit ceva nou, care scoate pe om — într-o privință — din lumea animală.

Aci precizări : Cele două trepte umane, una pur biologică, cealaltă și umană. Nevoia de a ne cunoaște baza biologică.

FENOMENUL BIOLOGIC OM

1. Omul e un organism viu, deci trebuie să le dau o idee despre organizație și organism.
2. *Ca imediată urmare* : el nu poate fi înțeles decît numai *comparativ cu alte organisme*.
3. Nu numai atît ; el nu poate fi înțeles decît încadrat în evoluția formelor. Omul e o ființă istorică.

4. *Evoluția sa se poate constata chiar în cuprinsul speței O.M.*

Sinantropul e om ? Da. Dar un *Homos*. Desigur, omul din Neanderthal (Steinheim). Dar iată evoluția spre omul paleoliticului superior, planșa s-o intercalez între 3 și 4, sau s-o încadrez în 4 ?

Mai am de găsit locul pentru *ereditate*.

Pentru problema raselor. Tipologia umană.

Omul din perspectiva biologistului.

Pot să întrebuițez cuvîntul noologic ?

Epoca pe care o străbăteam în studiul omului dă o deosebită importanță biologicului. În viața publică aceasta ocupă atenția generală.

Cum li s-a înfățișat acestor oameni în succesiunea vremurilor problema veșnică a morții? Raporturile lor cu natura, nașterea sentimentului religios.

E necesar să fac simțită solidaritatea noastră cu trecutul, chiar cel mai depărtat. Și constatarea invariabilului de-a lungul mileniilor.

Ceea ce era uman atât la ei, cât și la noi, rămâne egal; dar comportările, valorile, prejudecățile dispar o dată cu evul lor.

FENOMENUL BIOLOGIC OM

O treaptă indispensabilă spre cunoașterea de sine.

Lămurirea a ceea ce este specia om, încadrarea sa în aspectele lumii animale.

Organismele nu sînt simple obiecte, ci de asemenea și subiecte? (L.v. Wiese).

DOMESTICIREA

Ar trebui și curba de radiație și peisagiul glacial.

În cadrul acelorăși cursuri, respectul de adevăr și năzuința către binele uman i-au dat și de această dată puterea de a demonstra lipsa de fundare a curentelor rasiste care susțineau existența rasei pure, în baza căreia națiunile ar fi putut să fie împărțite în națiuni superioare și inferioare și să fie astfel justificate exploatarea sau exterminarea unor popoare întregi.

Forța cursurilor și conferințelor profesorului Rainer a constatat în conștiința mesajului care trebuia transmis auditoriului său, așa cum aceasta ne-a rămas exprimat în propriile-i cuvinte:

„N-ai dreptul de a vorbi altora decît atunci cînd vezi ținutul de cunoștințe și idei ca de pe o asemenea înălțime, și cînd ești în stare să-i ridici și pe ceilalți la aceeași înălțime, încît să aibă senzația că respiră mai liber și că-i bate vîntul înălțimilor” (2).

După cum credem că a reușit din expunerea de mai sus, perioada Rainer în antropologia românească înseamnă rigurozitate și probitate științifică, crearea prin sacrificii a unei instituții dotate cu tot ceea ce-i trebuie pentru asigurarea desfășurării cercetării științifice, răspîndirea cunoștințelor antropologice nu numai ca pe niște fapte obiective, dar mai ales ca o chemare spre cultură și desăvîrșite umane.

După cum se vede, profesorul Rainer a avut o concepție integraționistă a antropologiei — chiar dacă în cercetări s-a limitat la abordarea acelor teme în care era specialist. Această concepție integraționistă a antropologiei nu reprezenta un caz izolat în vremea sa, deși pe atunci antropologii integraționiști deveneau din ce în ce mai rari.

Mai greu este însă să se precizeze în efortul de sintetizare antropologică raportul dintre biologie și cultural. Profesorul Rainer ne-a lăsat o adevărată „semiologie științifică” în acest domeniu, spunînd că „orice concepție a vieții izvorîtă numai din biologie este subumană. Dar nici o concepție a vieții nu trebuie să fie în contradicție cu biologia” (16).

Aceasta este semnificația cea mare a învățaturii lui Rainer și a preluării sale de generațiile actuale.

Dar aceste fapte nu au putut fi realizate decât de omul care o viață întreagă a lucrat „de dragul realizării depline a lucrului îndeplinit” (16).

Preluarea și dezvoltarea creatoare a moștenirii lui Rainer de către Academia Republicii Socialiste România, prin Centrul său de cercetări antropologice, reprezintă recunoașterea și cel mai frumos omagiu adus operei împlinite de profesorul Rainer.

În acest răstimp de 25 de ani care au trecut de la dispariția profesorului Rainer, antropologia din București a atins deplina sa maturitate științifică, a dezvoltat pe o treaptă din ce în ce mai înaltă cercetarea paleoantropologică și pe aceea a populațiilor actuale, s-a lărgit prin constituirea antropologiei sociale, culturale și psihologice, a făcut pași decisivi pentru aplicarea antropologiei în economie.

Numeroasele studii publicate acum în reviste proprii și monografii, angrenarea antropologiei în circuitul internațional stau mărturie a progresului realizat.

Fapta profesorului Rainer a rodit.

CONTRIBUTION DU PROFESSEUR FRANCISC J. RAINER AU DÉVELOPPEMENT DE L'ANTHROPOLOGIE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Francisc J. Rainer, ancien professeur à la chaire d'anatomie de la Faculté de médecine (1874—1944), est le fondateur de l'Anthropologie à Bucarest. De ses efforts personnels poursuivis le long de toute une vie il résulta, entre autres, la création du Centre de Recherches anthropologiques de Bucarest. Cette unité de recherche était dotée, dès le début, d'une collection de 7 000 crânes contemporains, identifiés pour la plupart (lieu d'origine, sexe, âge, profession, cause de décès), d'une collection de morpho-biopathologie de l'os et d'une collection d'embryologie humaine et comparée; il y avait également une bibliothèque, ainsi que l'équipement de laboratoire nécessaire aux recherches d'anthropologie physique.

Les premières études d'anthropologie physique à Bucarest, désormais classiques (enquêtes anthropologiques, recherches sur le métropisme chez les Roumains, étude et détermination du plus ancien crâne paléolithique de Roumanie, etc.) sont elles aussi liées à son nom.

Le Professeur Rainer a été en même temps un humaniste qui concevait l'anthropologie concrète comme « l'étude du phénomène biologique HOMME ». Il affirmait que « toute conception de la vie découlant seulement de la biologie est sous-humaine. Par contre, une conception de la vie ne doit pas être en contradiction avec la biologie ».

Comme homme et comme savant, le Professeur Rainer croyait profondément au progrès illimité de l'esprit humain et à la perfectibilité de l'homme, ce qui en somme représente un « Programme anthropologique » d'étude et d'action universellement valable.

BIBLIOGRAFIE

1. BRĂTESCU GH., *Misiunea profesorului în În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, sub îngrijirea M. Sevastos, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 78.
2. — *Respectul pentru potențialitate*, în *În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 79.
3. COON C., *The races of Europe*, Macmillan 1954, 614, pl. 38 fig. 2,
4. DINISCHIOTU T. G., *Comemorare la radio în, În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, 1946, 98.
5. GUSTI D., *Elogiul Academiei Române*, cuvântare rostită la comemorarea lui Fr. I. Rainer, de la Academia Română, în *În amintirea profesorului Fr.-J. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 44.
6. MILCO M.-ȘT., *L'enseignement universitaire du Professeur Fr. I. Rainer*, în *L'oeuvre scientifique de Fr. I. Rainer, IV. Enseignements, instituts, collections*, Monitorul oficial, București, 1947.
7. MORANT G. M., *Man*, The royal Anthropological Institut, Londra, 38, 114.
8. NECRASOV O., GRINȚESCU-POP SUZANA, CRISTESCU M., ENĂCHESCU TH., ROȘCA-GRAMATOPOL M., *Sur les phénomènes de microevolution observées dans la population actuelle de Roumanie*, Mitt. d. Sekt. Anthropol., 21, 1967.
9. RAINER I. FR., *Există o corelație între grupele sanguine umane și celelalte caractere antropologice?*, în volumul dedicat lui C. Kirițescu, Cartea Românească, București, 1937.
10. — *Une note réaliste curieuse dans l'art plastique du temple d'Aphaia d'Égine*, Arhaiologhiknes Efemeridos, Atena, 1937.
11. — *Enquêtes anthropologiques dans trois villages des Carpathes*, Travaux de l'Institut d'Anatomie et d'Embriologie, Monitorul oficial, București, 1937, 21, 35 și 63.
12. RAINER I. FR., SIMIONESCU I., *Sur le premier crâne d'homme paléolithique trouvé en Roumaine*, Monitorul oficial, București, 1942; *Analele Academiei Române, Seria III, XVII*, Mem. 12, 7/495, 8/495.
13. RAINER I. FR., TUDOR AL., *Variabilité des fissures du foie humain*, în *L'œuvre scientifique de Fr. I. Rainer, III (anthropologie, morphologie (varia), bibliographie)*, Academia Română, Monitorul oficial, 1945.
14. — *Le Métopisme chez les Roumains et en général*, Academia Română, Monitorul oficial, 1946.
15. RIGA TH. I., *Biografia profesorului Rainer în, În amintirea profesorului Fr. I. Rainer*, Monitorul oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 66.
16. RIGA TH. I., CĂLIN GH., *Dr. Fr. I. Rainer*, Edit. științifică, 1966, 101, 148.
17. ROȘCA V., *Dintr-o anchetă somatologică într-o școală normală de fete*, Teză, Sportul, București, 1926.
18. TUDOR AL., *L'Institut d'Anthropologie Fr. I. Rainer, la Gènesè, L'organisation, matériel scientifique*, în *L'Œuvre scientifique de Fr. I. Rainer IV. Enseignement, instituts, collections*, Monitorul oficial, 1947.
19. ZAMFIRESCU I., *Cuvântare comemorativă la Universitatea Ateneului român — Spre perfecțiune*, în *În amintirea profesorului Fr.-J. Rainer*, Monitorul Oficial, Imprimeria națională, București, 1946, 88.

*Centrul de cercetări antropologice,
București*

Primit în redacție la 20 iunie 1970

**CARACTERIZAREA ANTROPOLOGICĂ A SCHELETELOR
DIN CIMITIRUL FEUDAL DE LA CERNICA
(sec. XVII—XVIII e.n.)**

DE

D. BOTEZATU și GH. ȘTEFĂNESCU

572:902.6

Materialul osteologic de la Cernica (comună situată în apropierea orașului București) provine dintr-o necropolă complexă, unde alături de scheletele feudale tîrzii s-au descoperit și un număr de peste 350 de schelete neolitice (cultura Boian), alcătuind una dintre cele mai mari necropole din această perioadă din sud-estul Europei.

Săpăturile au început încă din anul 1960, fiind conduse de prof. Gh. Cantacuzino¹ și au continuat în fiecare an pînă în 1969. În cursul acestor ani au fost scoase la iveală, pe lîngă schelete neolitice, și un număr de peste 140 de schelete feudale datînd din sec. XVII—XVIII e.n.

Din nefericire nu ne-a parvenit întregul material osteologic — cel din anul 1962 lipsind în întregime, iar cel din anii următori avînd multe schelete lipsă (ele fiind practic imposibil de separat din pămînt datorită stării proaste de conservare).

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Seria feudală de la Cernica cuprinde un număr de 83 de schelete de bărbați, femei și copii, ceea ce atestă că avem de-a face cu un cimitir obișnuit. Aceste schelete le-am împărțit în mai multe categorii, ținînd cont de indicațiile primite de la autorul săpăturii și care se refereau la poziția membrilor anterioare ale scheletelor în momentul deshumării și la inventarul arheologic găsit alături de ele.

O primă categorie (care în lucrarea noastră va purta numele de grupa A) o formează 9 schelete ale căror antebrațe au fost îndoite și așezate deasupra omoplaților. Alături de aceste schelete cu nr. 48, 57, 62, 63, 75, 90, 105, 110 și 129, nu a fost găsit nici un fel de obiect de inventar.

¹ Căruia îi mulțumim și pe această cale pentru materialul osteologic pus la dispoziție și pentru alte informații primite.

O altă categorie, grupa B, este formată din 11 schelete care au avut antebrățele îndoite, apropiate unele de altele și depuse în partea de sus a pieptului spre clavicule. Alături de aceste schelete cu nr. 66, 70, 73, 78, 82, 97A, 97B, 100, 129B și 130, s-au găsit multe obiecte de inventar, ca : monede, podoabe de sticlă, fluturași din bronz etc.

În fine, ultima categorie, grupa C, este reprezentată de restul schelete-lor ce au avut antebrățele îndoite și depuse ori în partea inferioară a toracei-lui, ori în regiunea abdomenului.

Studiul antropometric a fost efectuat după metodele introduse de R. Martin ; el a fost completat de un studiu morfoscopic referitor la caracte-rele nemăsurabile și de unele observații privind leziunile osoase și dentare, precum și asupra unor anomalii morfologice ale scheletelor.

REPARTIȚIA SERIEI DUPĂ SEX ȘI VÂRSTĂ

Vârsta a putut fi stabilită pentru toate cele 83 de schelete de la Cernica și repartitia sa, împreună cu cea a sexului, este prezentată în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Repartitia pe sexe și vîrstă a scheletelor de la Cernica

Vîrsta	Serie întreagă		♂		♀		Indeterminabili	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Infans I								
0 — 7 ani	17	20,48	—	—	—	—	17	20,48
Infans II								
7 — 14 ani	5	6,02	—	—	1	1,20	4	4,82
Juvenis								
14 — 19 ani	3	3,61	—	—	3	3,61	—	—
Adultus								
20 — 29 ani	8	9,64	1	1,20	7	8,43	—	—
Maturus								
30 — 59 ani	46	55,42	34	40,96	12	14,47	—	—
Senilis								
60 — x	4	4,82	2	2,41	2	2,41	—	—
Total	83	99,99	37	44,57	25	30,12	21	25,30

Din acest tabel rezultă că numărul de schelete de copii este destul de ridicat (26,51 % din întreaga serie), și în special al celor sub 7 ani (20,48 %, pe cînd copiii de 7—14 ani reprezintă doar 6,02 %).

Din totalul scheletelor adulte, mature și senile (69,88 %), 37 sînt de sex masculin (44,57 %) și 21 de sex feminin (25,30 %), afară de acestea mai fiind încă 4 schelete feminine dar din categoriile de vîrstă Infans II și Juvenis.

Datorită faptului că nu am avut la dispoziție întregul material osteologic, nu am putut face aprecieri asupra longevității acestei populații.

CARACTERISTICILE ANTROPOLOGICE ALE SERIEI FEUDALE DE LA CERNICA

Valorile statistice, calculate pe sexe pentru întreaga serie de la Cernica, sînt cuprinse în tabelul nr. 2.

Tabelul nr. 2

Mediile principalelor caractere. Dimensiuni și indici

Nr. Martin	Dimensiuni și indici	Sex	Nr.	Minimum Maximum	M ± m	σ	V
1	g — op	B	25	165—196	182,53 ± 0,92	6,89	3,77
		F	14	160—188	175,67 ± 1,30	7,23	4,11
8	eu — eu	B	25	127—167	146,53 ± 1,17	8,68	5,88
		F	16	136—157	144,77 ± 0,95	5,68	3,92
9	ft — ft	B	22	85—108	98,54 ± 0,76	5,33	5,40
		F	13	86—108	97,30 ± 1,07	5,76	5,91
10	co — co	B	23	106—135	122,62 ± 1,01	7,22	5,88
		F	9	109—133	121,45 ± 1,06	7,15	5,88
17	ba — b	B	9	130—146	137,12 ± 1,02	4,54	3,31
		F	2	127	127,45	—	—
20	po — b	B	19	107—124	114,87 ± 0,76	4,94	4,30
		F	8	106—121	116,32 ± 1,11	4,69	4,03
45	zy — zy	B	10	122—147	134,15 ± 1,38	6,49	4,83
		F	2	119—123	121,45	—	—
48	n — pr	B	13	53—75	68,66 ± 0,97	5,19	7,55
		F	5	62—67	64,85	—	—
51	mf — ek	B	18	39—44	42,01 ± 0,25	1,60	3,80
		F	4	38—43	40,95	—	—
52	ind. orbital	B	17	28—36	32,80 ± 0,35	2,16	6,58
		F	4	29—34	32,48	—	—
54	al — al	B	13	22—28	25,50 ± 0,34	1,87	7,33
		F	4	24—26	25,45	—	—
55	n — ns	B	14	43—57	51,45 ± 0,72	4,03	7,83
		F	5	47—50	49,07	—	—
8 : 1	ind. cranian	B	23	69—92	80,28 ± 0,78	5,59	6,90
		F	17	73—91	81,86 ± 0,71	4,35	5,31
9 : 8	ind. fronto-pariet.	B	20	57—75	67,45 ± 0,66	4,41	6,53
		F	12	60—75	68,53 ± 0,76	3,94	5,74
9 : 10	ind. frontal transversal	B	21	74—96	80,26 ± 0,73	5,02	6,25
		F	9	76—86	80,78 ± 0,74	3,33	4,12
12 : 8	ind. occipit. parietal	B	17	72—86	79,04 ± 0,67	4,14	5,23
		F	8	70—80	76,07 ± 0,82	3,46	4,54
17 : 1	ind. bazilobr. long.	B	9	70—80	75,01 ± 0,70	3,13	4,17
		F	2	71—73	72,00	—	—
17 : 8	ind. bazilobr. transv.	B	9	87—99	93,34 ± 0,78	3,51	3,76
		F	2	90	90,45	—	—
20 : 8	ind. porioobr. transv.	B	19	64—87	78,55 ± 0,88	5,70	7,25
		F	8	76—84	79,70 ± 0,56	2,38	2,98

Tabelul nr. 2 (continuare)

Nr. Martin	Dimensiuni și indici	Sex	Nr.	Minimum Maximum	M ± m	σ	V
20 : 1	ind. porioabr. long.	B	19	58-66	62,76 ± 0,40	2,61	4,15
		F	8	59-69	64,33 ± 0,76	3,22	5,00
45 : 8	ind. parieto-jugal	B	10	86-100	92,25 ± 0,91	4,28	4,63
		F	2	87	87,45 —	—	—
40 : 5	ind. gnatic	B	8	81-98	92,08 ± 1,12	4,71	5,11
		F	1	88	88,45 —	—	—
48 : 45	ind. facial superior	B	9	49-55	52,23 ± 0,37	1,68	3,31
		F	2	52-53	52,50 —	—	—
52 : 51	ind. orbitalar	B	16	64-87	75,95 ± 0,88	5,23	6,88
		F	5	67-92	82,45 —	—	—
54 : 55	ind. nazal	B	14	39-60	49,60 ± 1,01	5,63	11,35
		F	4	48-53	51,75 —	—	—
32	unghi. tg. frunt./OAE	B	7	65-77	73,17 ± 1,49	5,85	7,99
		F	3	78-89	83,45 —	—	—
75(1)	unghi. n-pr/OAE	B	7	83-92	87,59 ± 0,71	2,80	3,19
		F	3	76-92	86,00 —	—	—
	talía (Manouvrier)	B	36	156-174	164,67 ± 0,41	3,66	2,22
		F	14	148-159	154,31 ± 0,58	3,24	2,09
	talía (Trotter-Glessner)	B	36	161-178	169,87 ± 0,41	3,71	2,18
		F	14	152-163	158,23 ± 0,57	3,18	2,00

Deoarece numărul de schelete pentru fiecare din cele 3 grupe, amintite mai sus, este insuficient pentru o analiză statistică, am fost nevoiți a analiza întregul material în ansamblu. Vom face totuși o serie de aprecieri privind unele particularități ale celor 3 grupe, atunci când vom analiza valorile absolute sau indicii cranieni, precum și talia.

I. CARACTERISTICILE NEUROCRANIULUI

Indicele cranian mediu este de tip brahican atit pentru seria masculină (80,28), cât și pentru cea feminină (81,86), situându-se însă la limita inferioară a acestei clase, acest fapt remarcându-se în special la seria masculină. Repartiția pe categorii a indicelui cranian este prezentată în tabelul nr. 3.

Repartiția pe categorii a acestui indice ne arată că maximum său de concentrare coincide cu clasa indicilor mezocran și brahican pentru bărbați și brahican pentru femei, la care se remarcă și o ușoară tendință spre formele brahicare accentuate.

Dacă analizăm repartiția acestui indice în cadrul celor 3 serii, observăm o distribuție asemănătoare cu cea a seriei întregi, excepție făcând doar grupa B unde există o orientare spre formele brahicare extreme și aceasta în special la femei.

Indicii verticali, longitudinal și transversal. Datorită faptului că puține cranii ne-au oferit posibilitatea de a măsura înălțimea bazilobregmatică, ne vom ocupa în special de înălțimea porio-bregmatică și de indicii respectivi.

Tabelul nr. 3

Repartiția pe categorii a indicelui cranian

Sex	Ultradolico-cran (x - 64,9)	Hiperdolico-cran (65 - 69,9)	Dolico-cran (70 - 74,9)	Mezocran (75 - 79,9)	Brahicran (80 - 84,9)	Hiperbrahicran (85 - 89,9)	Ultrabrahicran (90 - x)
♂ N	—	1	4	8	8	2	2
♂ %	—	4,00	16,00	32,00	32,00	8,00	8,00
♀ N	—	—	1	5	8	3	1
♀ %	—	—	5,56	27,78	44,44	16,67	5,56

Valorile medii ale indicilor porio-bregmatici longitudinali sînt la limita superioară a categoriei ortocrane la seria masculină (62,76), în timp ce la seria feminină apariția categoriei hipsicrane (64,33). În ceea ce privește mediile indicilor porio-bregmatici transversali, atît seria masculină (78,55), cît și cea feminină (79,70) se încadrează în categoria tapeinocrană. Tabelul nr. 4 prezintă repartiția pe categorii a acestor doi indici.

Tabelul nr. 4

Repartiția pe categorii a indicilor porio-bregmatici longitudinali și a indicilor porio-bregmatici transversali

Sexul	Ind. porio-bregm. longitudinal			Ind. porio-bregm. transversal		
	camecran (x - 57,9)	ortocran (58 - 62,9)	hipsicran (63 - x)	tapeinocran (x - 79,9)	metriocran (80 - 85,9)	acrocran (86 - x)
♂ N	—	10	9	11	6	2
♂ %	—	52,63	47,37	57,89	31,58	10,53
♀ N	—	3	5	5	3	—
♀ %	—	37,50	62,50	62,50	37,50	—

Din acest tabel putem constata că indicii porio-bregmatici longitudinali la grupul masculin se repartizează aproape egal între categoriile ortocrane și hipsicrane, aceasta din urmă prezentînd un procent mai mic decît prima. În grupul feminin, din contra, observăm o concentrare maximă în categoria hipsicrană, restul cazurilor situîndu-se în categoria ortocrană.

Indicii porio-bregmatici transversali oferă o concentrare maximă, atît pentru seria masculină, cît și pentru cea feminină, în categoria tapeinocrană.

Indicii fronto-parietal și frontal transversal. Media indicelui fronto-parietal, atît a seriei masculine (67, 45) cît și a seriei feminine (68, 53), se încadrează în categoria eurimetopă, amîndouă situîndu-se la limita superioară a acesteia. În ceea ce privește mediile indicilor frontali transversali, ele se situează pentru ambele serii în categoria frunților cu margini intermediare (80,26 și 80,78). În tabelul nr. 5 dăm repartiția pe categorii a acestor indici.

Tabelul nr. 5

Repartiția pe categorii a indicilor fronto-parietal și frontal-transversal

Sexul	Ind. fronto-parietal			Ind. frontal transversal			
	stenometop (x - 65,9)	metrimetop (66 - 68,9)	eurimetop (69 - x)	marg. diverg. (x - 79,9)	marg. interm. (80 - 99,9)	marg. paral (100 - x)	
♂	N	7	4	9	10	11	—
	%	35,00	20,00	45,00	47,62	52,38	—
♀	N	2	5	5	4	5	—
	%	16,67	41,67	41,67	44,44	55,55	—

Analizînd cifrele acestui tabel, observăm că pentru indicii fronto-parietali concentrarea maximă este în categoria eurimetopă la sexul masculin, urmînd apoi cea stenometopă și în fine cea metrimetopă. Pentru craniile feminine concentrarea maximă se împarte între categoriile eurimetopă și metrimetopă, ultimul loc ocupîndu-l frunțile stenometope.

Indicii frontali transversali prezintă o aglomerare în categoria frunților cu margini intermediare pentru ambele sexe, locul doi fiind ocupat (la procentaje apropiate) de frunțile cu margini divergente, frunțile cu margini paralele lipsind.

În cele 3 grupe de schelete se constată, pentru indicele fronto-parietal, o distribuție identică cu seria întregă, în timp ce pentru indicele frontal transversal „grupa A” prezintă o tendință către frunțile de formă sferică, și aceasta în special la scheletele feminine.

Indicele occipito-parietal prin mediile sale se situează la limitele superioare ale categoriei mijlocii, pentru ambele sexe (79,04 și 76,07), prezentînd o tendință netă spre categoria următoare, a occipitalului larg și aceasta în special la seria masculină. În tabelul următor (nr. 6) se dă repartiția pe categorii a acestui indice.

Tabelul nr. 6

Repartiția pe categorii a indicelui occipito-parietal

Sexul	Occipit. îngust (x - 71,99)	Occipit. mijlociu (72 - 78,99)	Occipit. larg (79 - 85,99)	Occipit. f. larg (86 - x)
♂	N	—	9	7
	%	—	52,94	36,84
♀	N	2	3	3
	%	25,00	37,50	37,50

Din acest tabel se observă că frecvențele maxime pentru ambele sexe se împart între categoriile mijlociu și larg, urmînd apoi procente neglijabile ale occipitalelor foarte largi la seria masculină și a occipitalelor înguste la seria feminină.

Forma neurocraniului în norma verticală este predominant ovoidă la ambele sexe, urmînd în ordine formele sferoide, elipsoide, pentogonoide și brizoide.

Forma neurocraniului în norma occipitală prezintă o frecvență mare a formelor „bombă” (pentru ambele sexe), urmînd apoi formele de „casă” formele „cort” fiind foarte rare.

Fruntea este destul de înclinată la seria masculină și mijlociu de înclinată la seria feminină, fruntea dreaptă fiind mai frecventă la craniile feminine decît la cele masculine.

Forma occipitalului mai des întîlnită este cea intermediară, urmată foarte aproape de forma bombată. Formele aplatisate (întîlnite în special la craniile din grupa A) și cele foarte bombate au o frecvență mai mică.

Relieful supraorbital este slab dezvoltat la seria feminină (gradul 1), în timp ce la craniile masculine se întîlnește destul de frecvent și gradul 2.

Relieful glabelar este mai accentuat la craniile masculine (în special la cele din grupa C, unde întîlnim procente ridicate pentru gradele 4—5) și mai șters la craniile feminine.

II. CARACTERISTICILE CRANIULUI FACIAL

Indicele parieto-jugal oferă medii ce se situează la limita superioară a categoriei mezopside pentru craniile masculine (92,25) și la aceeași limită, însă a categoriei micropside, pentru craniile feminine (87,45). Repartiția sa pe categorii (tabelul nr. 7) ne arată că concentrarea maximă la seria masculină este în categoria macropsidă, celelalte două categorii avînd procente egale. Craniile feminine se încadrează toate în categoria micropsidă.

Indicele facial superior se încadrează prin mediile sale în categoria mezenă pentru ambele sexe (52,23 și 53,00). Repartiția sa pe categorii (tabelul nr. 7) indică pentru ambele sexe o frecvență maximă în categoria mezenă, cea leptenă avînd un singur individ (provenind din grupa A), iar cea eurienă de asemenea un individ (provenit din grupa B).

Tabelul nr. 7

Repartiția pe categorii a indicilor parieto-jugal și facial superior

Sexul	Ind. parieto-jugal			Ind. facial superior			
	micropsid (x—89,9)	mezopsid (90—92,9)	macropsid (93—x)	hipereurien (x—44,9)	eurien (45—49,9)	mezen (50—54,9)	lepten (55—59,9)
♂ N	3	3	4	—	1	7	1
♂ %	30,00	30,00	40,00	—	11,11	77,78	11,11
♀ N	2	—	—	—	—	2	—
♀ %	100,00	—	—	—	—	100,00	—

Profilul vertical al masivului facial ne indică prin mediile sale un ortognatism moderat pentru ambele sexe (87,59 și 86,00). De asemenea și repartiția sa pe categorii ne arată că cele mai multe crani, atît masculine cît și feminine, sînt ordonate în categoria ortognată (tabelul nr. 8)

Tabelul nr. 8

Repartiția pe categorii a unghiului facial total

Sexul	Hiperprognat (x-69)	Prognat (70-79)	Mezognat (80-84)	Ortognat (85-92)	Hiperortognat (93-x)
♂ N	—	—	2	5	—
♂ %	—	—	28,57	71,43	—
♀ N	—	1	—	2	—
♀ %	—	33,33	—	66,66	—

Indicele orbilar prin mediile sale este la limita superioară a categoriei *cameconce* pentru seria masculină (75,95) și în categoria *mezoconcă* pentru seria feminină (82,45). Repartizat pe categorii (tabelul nr. 9) el indică concentrări aproape egale la seria masculină, în categoriile *mezoconcă* și *cameconcă*, categoria *hipsiconcă* fiind situată pe ultimul loc cu un singur reprezentant (el provenind din categoria de schelete ale grupeii A).

Tabelul nr. 9

Repartiția pe categorii a indicilor orbilar și nazal

Sexul	Indicele orbilar			Indicele nazal			
	cameconc (x-75,9)	mezoconc (76-84,9)	hipsiconc (85-x)	leptorin (x-46,9)	mezorin (47-50,9)	camerin (51-57,9)	hipercamerin (58-x)
♂ N	7	8	1	4	4	4	2
♂ %	43,75	50,00	6,25	28,57	28,57	28,57	14,29
♀ N	1	2	2	—	1	3	—
♀ %	20,00	40,00	40,00	—	25,00	75,00	—

Indicele nazal oferă media masculină (49,60) la limita superioară a nasurilor *mezorine*, pe când cea feminină (51,75) la limita inferioară a *camerini*. Repartiția sa pe categorii (tabelul nr. 9) ne arată că pentru seria masculină trei categorii (*leptorină*, *mezorină* și *camerină*) au procente egale, urmînd apoi categoria *hipercamerină* cu procente încă apreciabile. Seria feminină are concentrarea majoritară în categoria *camerină* și doar un singur caz în categoria *mezorină*.

Mandibula în seria feudală de la Cernică este dezvoltată moderat, cu gonioane ușor răsfrînte și cu un indice mediu de robusticitate.

III. TALIA

Un ultim element pe care l-am cercetat este reprezentat de dimensiunile taliei, stabilite pentru 36 de schelete masculine și 14 feminine. Pentru calcularea staturii am utilizat atît metoda lui Manouvrier, cît și metoda Trotter-Gleser.

Așa cum aceasta se vede în tabelul nr. 10, media acestui caracter, atît la seria masculină (164,67 cm), cît și la cea feminină (154,31 cm), se încadrează în categoria mijlocie (aproape de limita sa inferioară).

Tabelul nr. 10

Repartiția pe categorii a staturii

Sexul	F. mică	Mică	Submijlocie	Mijlocie	Supramijlocie	Mare	F. mare
♂	N	—	2	13	14	4	3
	%	—	5,56	36,11	38,89	11,11	8,33
	limite	x-149,9	150-159,9	160-163,9	164-166,9	167-169,9	170-179,9
♀	limite	x-139,9	140-148,9	149-152,9	153-155,9	156-158,9	159-167,9
	N	—	2	2	6	3	1
	%	—	14,29	14,29	48,86	21,43	7,14

Repartiția pe categorii a taliilor prezintă la bărbați o frecvență mare a taliilor mijlocii, fiind urmate foarte aproape de taliile submijlocii. Taliile supramijlocii, mari și mici sînt mai puțin reprezentate, cele foarte mari și foarte mici lipsind complet. La femei, procentele cele mai mari revin taliilor mijlocii, urmînd apoi, cu un procent înjumătățit, taliile supramijlocii. Staturile feminine submijlocii, mici și mari sînt mai puțin frecvente, cele foarte mici absente.

Trebuie să menționăm că în general cele 3 grupe de schelete au o distribuție asemănătoare cu cele ale seriei generale; vom remarca însă în grupa B 2 schelete masculine cu cele mai mari talii din întreaga serie.

IV. DISPOZIȚII ANORMALE ȘI FENOMENE PATOLOGICE

Dintre anomalii ce le putem semnală pe craniile de la Cernica, putem cita: modificări în erupția dentară (existența dentiției de lapte cu cea definitivă), prezența de oase vormiene pe suturile: lambdică (6 cazuri), interparietală (1 caz) și temporo-parietală (2 cazuri).

În ceea ce privește fenomenele patologice, cele mai des întîlnite, în ordinea frecvenței lor sînt următoarele: carii dentare (la peste 80% din numărul scheletelor studiabile), fenomene de parodontoză (9 cazuri), granulome dentare (4 cazuri), fenomene de hiperostoză (2 cazuri), sinostoze la nivelul coloanei vertebrale în regiunea cervicală (1 caz).

V. DISCUȚIA REZULTATELOR ȘI CONCLUZII

Seria de schelete medievale de la Cernica se caracterizează în general prin: brahierană, ortocranie accentuată, fruntea eurimetopă, mijlociu de înclinată, cu relief glabelar și supraorbital moderat, occipitalul mijlociu spre larg, masivul facial mezen și ortognat, cu orbite mezoconci și nas mezin, mandibula dezvoltată moderat, iar talia mijlocie la ambele sexe.

Craniile seriei de la Cernica aparțin în întregime tipului europoid, însă întîlnim și o formă metisă a tipului mongoloid la un singur craniu.

Cu tot numărul redus de schelete la care s-au putut face observații tipologice, remarcăm existența în seria noastră a următoarelor tipuri: 1) forme masive caracterizate prin mezo-brahicranie, față lată și joasă, nas mezin și camerin, orbite mezoconci, ce ar putea constitui reminiscențe ale tipului protoeuropoid (la acestea s-ar mai putea adăuga și unele influențe esteuropoide); 2) forme gracilizate, dolico, mezo și brahicrane cu calota tapeinocrană, occipital bombat, față mezină, orbite cameconci și talia submijlocie, ce ar reuni unele trăsături ale tipului mediteranoid; 3) forme brahicrane extreme, hipsicrane, cu occipitalul apłatisat, față mezină și leptenă, nasul leptorin și talia înaltă (în special la bărbați), ce ar forma componenta dinarică a acestei populații.

Aceste trei tipuri alcătuiesc fondul principal al seriei studiate aici, la care se mai adaugă unele trăsături nordice și foarte rar alpine. Din acest punct de vedere seria noastră se aseamănă, în ansamblul ei, cu seriile feudale de la Străulești, Bragadiru și mai ales Strehăia.

Luată izolat, grupa A se depărtează cel mai mult atît de grupele B și C, cît și de celelalte serii feudale din Muntenia, prin prezența unui schelet masculin cu caractere anatoliene (armenoide), celelalte două schelete de adult care sînt măsurabile fiind foarte accentuat brahicrane și planioccipitale. Unul dintre ei, care prezenta un masiv facial întreg, este mai accentuat leptorin decît scheletele din celelalte două grupe și hipsiconc.

Subliniem faptul că este prima oară cînd se semnălează, în cadrul unor serii medievale tîrzii (sec. XVI—XVIII), prezența unui tip anatolian, care de altfel și astăzi este foarte rar întilnit în populația țării noastre. Acest fapt ridică fie problema existenței sale întimplătoare în această grupă, fie prezența unei populații distincte cu un rit specific de înhumare.

Viitoarele săpături din această necropolă, ce vor scoate la iveală un număr mai mare de schelete, ne vor permite a face caracterizări de ordin tipologic pentru fiecare grup aparte și vor elucida una din aceste ipoteze.

SUR LES CARACTÉRISTIQUES ANTHROPOLOGIQUES DES SQUELETTES PROVENANT DU CIMETIÈRE DE CERNICA (XVI—XVIII-e s.)

RÉSUMÉ

Les auteurs étudient les restes osseux provenant du cimetière féodal datant des XVIe—XVIIIe siècles. La série comprend 83 squelettes distribués en 3 groupes, selon certaines particularités de l'inhumation. Leur répartition selon l'âge et le sexe est présentée dans le tableau I.

L'analyse des données anthropologiques, somatoscopiques et typologiques met en relief le fonds europeoïde de la série, qui n'offre que de très faibles traces d'influences mongoloïdes. Comme types secondaires europeoïdes, on remarque la fréquence des caractères protoeuropoïdes, méditerranéoïdes et dinariques, les éléments nordoïdes, est-europoïdes et alpins étant beaucoup plus rares. A noter la présence d'un squelette offrant bien des traits typiques de la sous-race anatolienne (armenoïde).

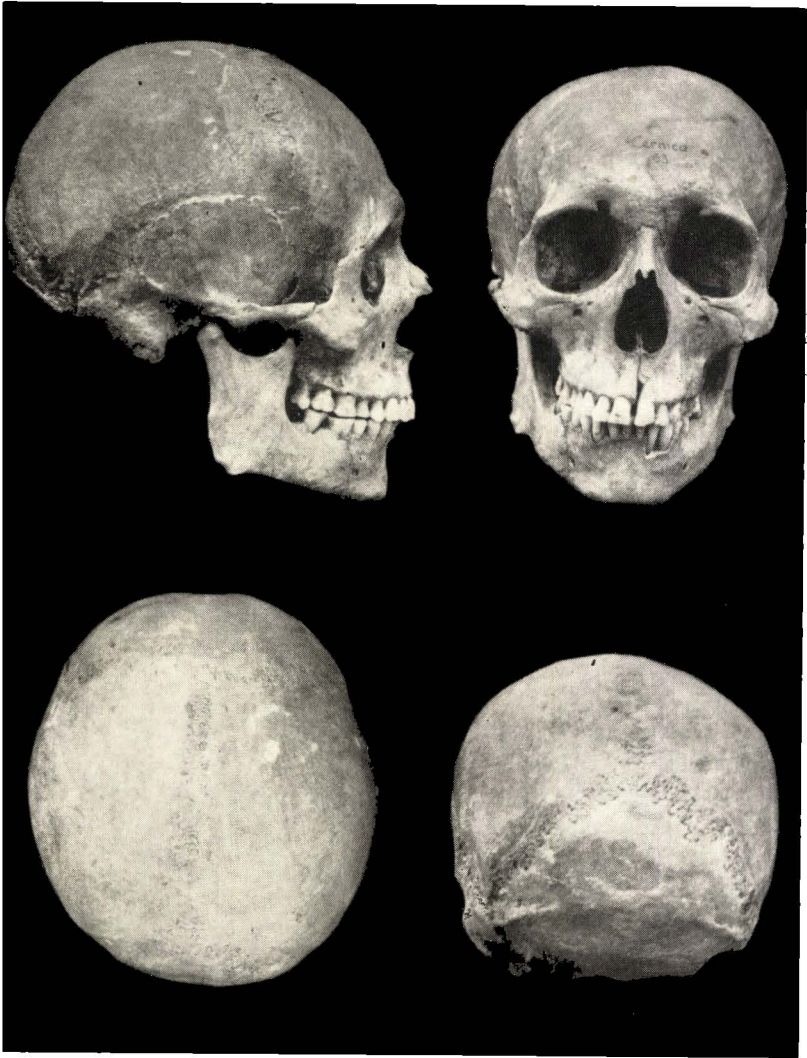

Fig. 1. Craniul nr. 63, Cernica.

Fig. 2. — Crăniul nr. 68, Cernica.

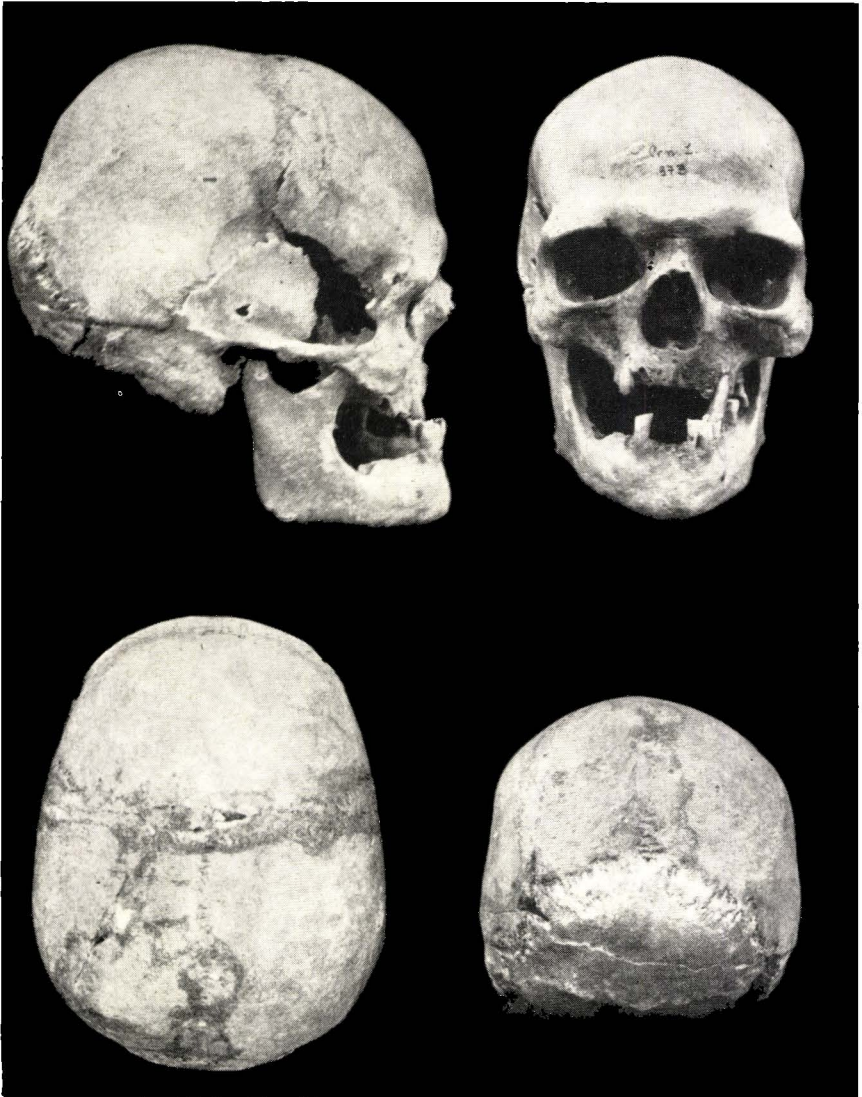

Fig. 3. -- Craniul nr. 97 B, Cernica.

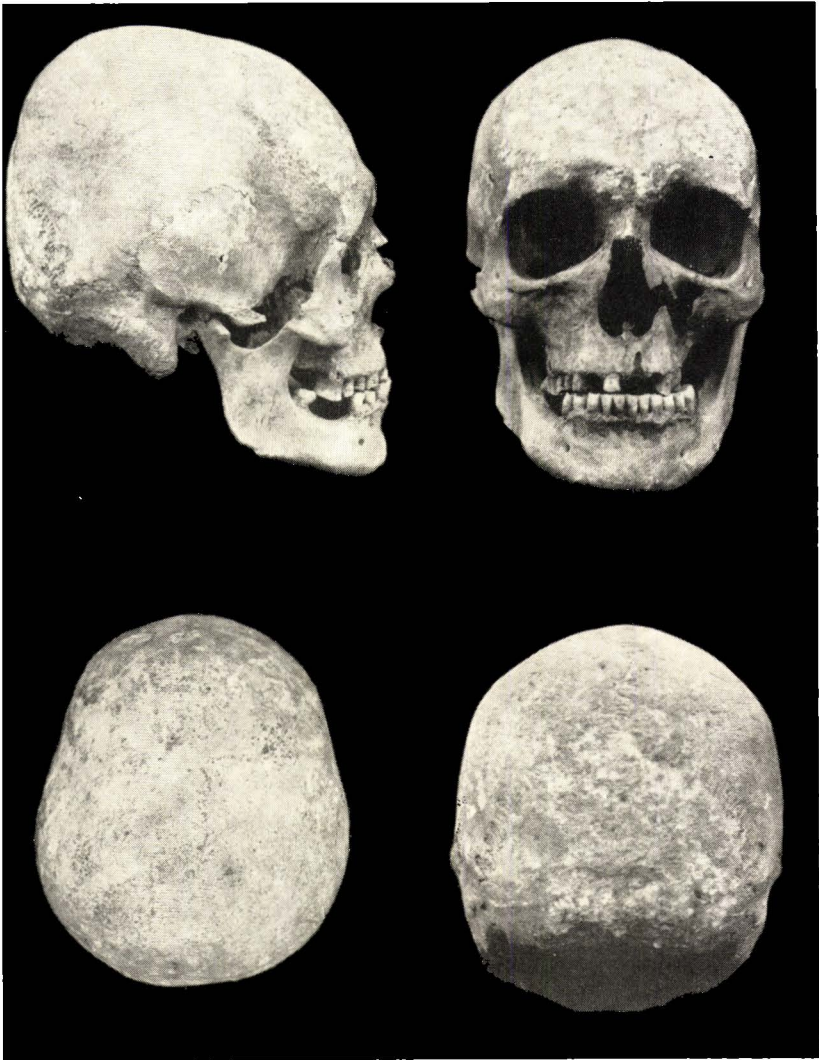

Fig. 1. Craniul nr. 115, Cernica.

En ce qui concerne les particularités des trois groupes considérés, soulignons que le groupe A se distingue des groupes B et C justement par la présence de ce squelette à caractères anatoliens très rarement rencontrés dans nos séries craniologiques médiévales ainsi que chez notre population contemporaine.

BIBLIOGRAFIE

1. BOTEZATU D., ȘTEFĂNESCU GH., *Studiul antropologic al scheletelor din cimitirele feudale de la Coconi (sec. XIV—XV)*, St. cerc. antropol., 1969, 6, 2, 175.
2. CANTACUZINO GH., *Unele probleme istorice privind așezările medievale muntene în lumina cercetărilor arheologice de la Cernica*, St. cerc. Ist. Veche, 1963, 2, 361.
3. — *Die Jungsteinzeitlichen funde in Cernica (Bukarest)*, Dacia, 1963, VII, 27.
4. NECRASOV O., CRISTESCU M., *Contribution à l'étude anthropologique de la population Moldave du XVI-e siècle*, An. șt. Univ. Iași, 1957, seț. II, III, 1—2.
5. NECRASOV O., BOTEZATU D., *Studiul antropologic al scheletelor feudale timpurii de la Doina (sec. XIII—XIV)*, St. cerc. antropol., 1964, 1, 2, 137.
6. POPOVICI I., *Necropola feudală de la Bragadiru — Zimnicea (sec. XVI)*. *Observații antropologice*, St. cerc. antropol., 1969, 6, 2, 169.
7. — *Necropola feudală de la Străulești — București, sec. XV—XVI. Date antropologice*, St. cerc. antropol., 1964, 1, 1, 47.
8. — *Așezarea feudală de la Străulești, cimitir II, sec. XV—XVI*, St. cerc. antropol., 1966, 3, 1, 17.
9. — *Recherches anthropologiques sur la population valaque à l'époque féodale*, Ann. roum. d'Anthropol., 1966, 3, 9.
10. — *Caracterizarea antropologică a unor schelete din cimitirul de la Strehăia, sec. XVII—XIX*, St. cerc. antropol., 1970, 7, 1, 19.

Primit în redacție la 20 iunie 1970

Centrul de cercetări biologice, Iași,
Secția de antropologie

FIZIONOMIA CONSTITUȚIONALĂ A POPULAȚIEI DIN SATUL ȘIRNEA

— prin tehnica și metoda antropometrografică prof. L. Brian —

DE

SUZANA GRINȚESCU-POP, MARIA VLĂDESCU și TH. ENĂCHESCU

572.5:616—071.3

Populațiile românești contemporane de pe teritoriul țării noastre sînt relativ destul de bine definite din punctul de vedere al apartenenței tipologice, adică al complexului asociativ rasial, datorită numeroaselor cercetări orientate în această direcție.

Materiale concrete asupra dimensiunilor, conformației, caracterelor ectoscopice cefalo-faciale, completate pentru scopuri tipologice cu referiri la statură, șezîndă, indice skelic și complex pigmentar stau la baza acestor definiri.

Însă, informarea asupra caracterelor corporale ale populațiilor noastre fie doar sub aspectul caracterizării dimensionale; proporții, indici, este cu mult mai restrînsă.

Cu atît mai mult sînt rare cercetările și definirile pe linia tipologiilor constituționale. Se știe prea puțin despre fizionomia constituțională a populațiilor noastre.

Data fiind această situație, este deci oportun să se multiplice cercetările constituționale, mai ales atunci cînd ele se referă nu doar la caracterizări corporale izolate, ci sînt incluse în studiul multilateral al populației, despre care concomitent se cunosc multe aspecte, fapt care constituie o bază prețioasă pentru corelări.

Noi ne propunem în această lucrare să venim cu o prezentare constituțională a unui eșantion mai amplu de populație umană, anume populația adultă, autohtonă de patru generații din satul Șirnea—zona Bran, sat cercetat complex.

Metoda și tehnica pe care am aplicat-o este aceea propusă de prof. L. Brian, numită „antropometrografie” — sistem de evaluare sintetică a

„ectipiei” constituționale. Această metodă și tehnică au fost prezentate la mai multe congrese internaționale (Paris, 1960; Moscova, 1964) și în diferite lucrări ale autorului, publicate în Italia, Franța, Cehoslovacia. Ele tratează nu numai aspecte tehnice și metoda — mereu ameliorate —, dar vin și cu aplicații concrete de caracterizare a fizionomiei constituționale (1—7).

Lucrarea noastră se va înscrie deci ca o contribuție aplicativă a tehnicii și metodei antropometrofice L. Brian.

Prof. L. Brian este directorul laboratorului de antropologie — Institutul de anatomie și fiziologie comparată a Universității Genova — el este deci foarte introdus în aspectele de cercetare a constituției, Italia fiind una din țările în care această cercetare s-a ridicat la nivel de școală, reprezentată prin personalități de mare renume (Viola, Pende, Barbara). Prof. L. Brian, consideră metoda sa antropometrică ca o contribuție de reevaluare a metodologiei constituționale. Această metodă caută să întâmpine într-un mod mereu mai adecvat interesanta problemă a morfofiziologiei și pînă și a psihicului uman. Ea este capabilă să contureze cu cea mai mare evidență posibilă, cu simplitate și precizie orice fizionomie morfologică conexată studiului constituției.

CONCEPTELE FUNDAMENTALE LA BAZA METODEI, AȘA CUM SÎNT EXPRIMATE DE L. BRIAN

— Legea distribuției normale, care are foarte mare importanță în studiul de ansamblu al fiecărui eșantion numeros și uniform, prezintă mai puțină valoare pentru cercetarea pe individ, care trebuie să fie considerat aproape întotdeauna ca un mozaic al celor mai diferite tendințe.

— Fiecare individ este o realitate unică, totuși ea trebuie încadrată și clasificată cit de clar posibil în relație cu valorile medii ale grupului de apartenență.

— Deviațiile fiecărui subiect în raport cu normalitatea medie ideală sînt exprimate și evaluate prin măsurători alese anume și care se referă la un sistem de trei axe ortogonale după cele trei direcții fundamentale ale spațiului (median sagital, frontal, transversal); astfel apar mai evidente corelațiile clasice ale morfologiei individuale cu fiziologia și într-un anumit fel cu psihologia.

— În scopul de a evalua în mod just deviațiile morfologice proprii fiecărui subiect cu referire la o armonie ideală, au fost considerate orientările care reies din legile fundamentale ale anatomiei :

1. legea formei și volumului constant al organelor ;
2. legea constanței raporturilor topografice ;
3. legea simetriei ;
4. legea antagonismului evolutiv ponderal — morfologic.

— Este necesar să se caute soluții raționale pentru clasificări ale formelor corporale reale, care să răspundă la perceperea imediată a valorilor absolute și relative ale individului și la o confruntare a fizionomiei sale în cadrul fizionomiei medii ideale a grupului apartenent, rezultînd o

orientare imediată asupra morfologiei caracteristice a subiectului și un diagnostic de ansamblu asupra fizionomiei constituției generale a acestuia.

— Definițiile constituționale propuse să fie cât mai apropiate de realitate și ușor de stabilit.

ORIENTARE GENERALĂ ASUPRA ASPECTELOR TEHNICE ÎN METODA ANTROPOMETROGRAFICĂ

Metoda L. Brian se desfășoară în trei faze succesive :

1. Se pleacă de la observarea riguroasă a fiecărui individ în parte a eșantionului reprezentativ sau a grupului propus pentru studiu. (Prof. L. Brian dă în lucrările sale un model de fișă pentru prelevarea datelor necesare în metoda sa). În sistemul antropometric redus este indicată o listă de numai 10 măsurători, considerate ca cele mai operative pentru necesitățile stabilirii constituției. Se obțin astfel elemente pentru a califica eșantionul.

2. Faza a doua reprezintă constituirea sistemului de referință numit de autor grafic general (GG). Această fază cuprinde o succesiune de operațiuni : fixarea valorilor necesare pentru graficul general (plecând de la calculul statistic al măsurătorilor individuale se obțin mediile corespunzătoare, apoi se procedează la raportări și omologări de nivele teoretice față de o dimensiune cheie — statura). Graficul general se prezintă ca un grilaj standard ; liniile sale verticale, una pentru fiecare dimensiune, înșirate în succesiune de grupuri, alcătuite conform unei anumite semnificații relativ la constituție, interferează linii orizontale paralele — una centrală și cîte cinci deasupra și dedesubtul acesteia —, realizînd astfel o împărțire în lung a graficului general în 10 grade decimale (Gd) (la rîndul său fiecare grad poate fi împărțit în jumătate și chiar patru sferturi, cu scopul de a reduce erorile de apreciere pe care le putem face atunci cînd pontăm pe grafic valorile individuale). Aceste linii orizontale reprezintă tipurile teoretice de referință. În cadrul acestora reținem cele trei tipuri teoretice fundamentale, care sînt : a) Axul central, numit bazomorf (BB), este expresia normalității medii ideale a grupului omogen. b) Paralela la nivelul + 5 gradient reprezintă tipul fundamental teoretic de referire, care reproduce proporțiile tipice ale bazomorfului, mărite. Acest tip este denumit rectomegamorf major (RMa). c) Paralela la nivelul — 5 gradient figurează al treilea tip fundamental teoretic de referire ; el reproduce proporțiile tipice ale bazomorfului, micșorate. Acest tip este numit rectomicromorf minor (RMi). Celelalte paralele se situează intermediar între limitele înscrise între BB, RMa și RMi. Valorile obținute pentru graficul general permit construirea antropometrogramei individuale (Amm) pentru subiecții aparținînd eșantionului în cauză.

3. Faza a treia se referă la caracterizarea constituțională a individului în cadrul grupului apartenent. Această fază își are și ea o succesiune de operațiuni. Astfel, se face o confruntare a combinațiilor reale a individului cu armonia ideală a bazomorfului și a celorlalte tipuri ideale ale GG ; această operațiune este pivotul construcției grafice numită antropometrogramă (Amm), care face posibilă o orientare imediată asupra morfologiei

caracteristice a fiecărui subiect. În relativă antiteză cu combinațiile teoretice numite rectomorfe, combinațiile reale denotă disarmonii, proprii fiecărui subiect. Subiecții reali prezintă deci combinații denumite de autor fractomorfe, deoarece prezintă îndepărtări — depășiri sau diminuări — pentru unele dimensiuni față de acelea analoge bazomorfului. Aceste abateri pot manifesta intensități mai mult sau mai puțin accentuate. Abaterile combinațiilor reale față de sistemul de referință a graficului general sînt apreciate și exprimate în grade decimale.

După constituirea antropometrogramei individuale urmează o prezentare încheagată a acestor abateri, printr-o formulă antropometrică (Amf).

Apoi, evaluînd în sistem de grupe (4 grupe în sistemul antropometric redus — A, B, C, D) prevalențele de orientare a dimensiunilor spre una din cele două ectipii fundamentale opuse [linia parabrevilină (Br) — brahitip (Bra) și linia paralongilină (Lo — dolicotip (Dol)], concomitent ținînd seama de intensitatea prevalențelor (sub 2. 1/2 grade decimale = armonici, peste 2. 1/2 grade decimale = disarmonici), se procedează la diagnostice parțiale pe grupe. Mai specificăm că, în antropometrogramă în vederea ușurării aprecierilor a tendințelor constituționale pe grupe de valori dimensionale, liniile verticale subțiri din grilaj indică caractere a căror preponderență în grup au semnificație de prevalență la subiecții paralongilini pînă la dolico tipi, iar liniile groase pe acelea care au semnificație de prevalență în direcția parabrevilin pînă la brahitip.

În sfîrșit, procedînd la o apreciere de sinteză a diagnosticelor parțiale, se instituie așa-numitul diagnostic de orientare care reprezintă o concluzie logică asupra tuturor grupurilor de tendințe manifestate de subiect, redînd fizionomia sa constituțională și morfologia sa caracteristică. Pentru stabilirea ușoară a diagnozelor de orientare, autorul a elaborat o schemă de ansamblu a constituțiilor pentru sistemul antropometric, redus.

Perspectivile metodei antropometrice aplicată la constituție pe care inițiatorul acesteia, prof. L. Brian, le conturează, pornesc de la evaluări pe grupuri mici, iar acest cîmp de investigații lărgindu-se din aproape în aproape, prin aceste contribuții parțiale, se va trece la un orizont mai vast al confruntărilor între fizionomiile celor mai diferite grupuri umane; confruntări pînă la rasă, și chiar pînă la întreaga specie umană. Dacă deocamdată ne putem doar apropia de astfel de țeluri, rămîne de mare importanță perspectiva mai imediată a colaborării referitoare la probleme de muncă sau sport și mai ales la munca și obiectivele medicului — ca ajutor de preț în diagnosticul medical, prin posibilitățile sale raționale de cunoaștere a armoniilor și disarmoniilor proprii organismului omenes.

În domeniul auxologiei nu poate scăpa din vedere avantajul dat de metoda antropometrică, de a prezenta bazomorfe pe vîrste succesive, dar și de a pune în evidență față de normalitate iregularitățile pînă la patologia creșterii. Mai adăugăm de asemenea că metoda va fi utilă în studii longitudinale, de urmărire a constituției în ontogeneză și în fenomene de accelerație.

REZULTATE PROPRII

Materialele noastre concrete, prelevate pe o serie de 86 de bărbați și 103 femei, au condus la stabilirea fizionomiei constituționale a populației din Șirnea — zona Bran, pe baza măsurătorilor de tip constituțional, efectuate după tehnica L. Brian și elaborate după metoda sa.

Această realizare include :

— Constantele statistice ale unor dimensiuni constituționale mai puțin cunoscute pentru populațiile noastre (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Variabilitatea caracterelor metrice corporale (seriile ♂ și ♀) *

Nr. crt.	Caracterul	Sex	N.	Interval de variație $X_1 - X_n$	Valori statistice			
					\bar{X}	$\pm m$	$\pm \sigma$	C.V.
1	Statura totală	M	86	1569 — 1812	1676,02	5,78	53,60	3,20
		F	112	1380 — 1676	1544,68	4,99	52,80	3,42
2	Înălțimea convențională trunchi (sst-plan așezat)	M	86	522 — 641	585,31	2,97	27,50	4,70
		F	107	435 — 589	535,34	2,58	26,70	4,99
3	Înălțimea convențională torace (sst — xy)	M	85	122 — 248	175,91	2,05	18,90	10,74
		F	105	109 — 225	156,79	1,94	19,90	12,69
4	Înălțimea convențională abdomen (xy-plan așezat)	M	85	339 — 469	409,91	3,02	27,80	6,78
		F	105	306 — 442	378,98	2,72	27,90	7,36
5	Lungimea membrilor infer. (statura minus șezînda)	M	86	688 — 895	784,50	4,43	41,10	5,24
		F	107	624 — 840	720,76	3,83	39,60	5,49
6	Diametrul antero-posterior toracic (la nivel xifoidian)	M	86	162 — 251	200,78	1,89	17,50	8,72
		F	104	140 — 246	183,92	1,72	17,50	9,52
7	Diametrul transvers toracic (a — a)	M	85	332 — 421	382,03	2,03	18,70	4,89
		F	106	289 — 391	352,14	1,74	17,90	5,08
8	Diametrul transvers abdominal (ic-ic)	M	86	249 — 317	280,66	1,72	15,90	5,67
		F	106	200 — 342	270,73	2,32	23,90	8,83
9	Perimetrul toracic (la nivel xifoidian)	M	86	773 — 1060	879,50	5,52	51,20	5,82
		F	106	700 — 950	812,52	5,03	51,80	6,38
10	Perimetrul abdominal (minimum mezogastric)	M	98	660 — 1010	784,16	7,79	72,20	9,21
		F	107	550 — 990	670,06	7,68	79,40	11,85
11	Șezînda	M	85	808 — 951	890,38	3,19	29,40	3,30
		F	104	755 — 897	828,73	3,01	30,70	3,70

* După metoda și tehnica L. Brian.

— Constituirea graficului general orientat pentru determinări constituționale — pentru sexul masculin și respectiv pentru sexul feminin — ale populației din Șirnea, reprezentînd deci un sistem de referință original și

Graficul general de referință (GG) pentru seria masculină, \bar{X} statura

Grade	St	IcTr	IcTo	IcAb	IMi
+ 10					
+ 9					
+ 8					
+ 7					
+ 6					
RMa	1837	644	194	451	864
	1820,9	638,1	192,2	446,9	856,1
+ 4	1804,8	632,2	190,4	442,8	848,2
	1788,7	626,3	188,6	438,7	840,3
+ 3	1772,6	620,4	186,8	434,6	832,4
	1756,5	614,5	185	430,5	824,5
+ 2	1740,4	608,6	183,2	426,4	816,6
	1724,3	602,7	181,4	422,3	808,7
+ 1	1708,2	596,8	179,6	418,2	800,8
	1692,1	590,9	177,8	414,1	792,9
BB	1676	585	176	410	785
	1659,9	579,1	174,2	405,9	777,1
- 1	1643,8	573,2	172,4	401,8	769,2
	1627,7	567,3	170,6	397,7	761,3
- 2	1611,6	561,4	168,8	393,6	753,4
	1595,5	555,5	167	389,5	745,5
- 3	1579,4	549,6	165,2	385,4	737,6
	1563,3	543,7	163,4	381,3	729,7
- 4	1547,2	537,8	161,6	377,2	721,8
	1531,1	531,9	159,8	373,1	713,9
RMi	1515	526	158	369	706
- 6					
- 7					
- 8					
- 9					
-10					
Ma-Mi	322	118	36	82	158
Gd	32,2	11,8	3,6	8,2	15,8
Gd/2	16,1	5,9	1,8	4,1	7,9

nr. 2

- 1676,02; σ = 53,60; E_{Ma} = 1936,90; raport fundamental 1837/1676 = 1,10

DapTo	DtTo	DtAb	PmTo	PmAb
221	420	309	968	862
219	416,2	306,2	959,2	854,2
217	412,4	303,4	950,4	846,4
215	408,6	300,6	941,6	838,6
213	404,8	297,8	932,8	830,8
211	401	295	924	823
209	397,2	292,2	915,2	815,2
207	393,4	289,4	906,4	807,4
205	389,6	286,6	897,6	799,6
203	385,8	283,8	888,8	791,8
201	382	281	880	784
199	378,2	278,2	871,2	776,2
197	374,4	275,4	862,4	768,4
195	370,6	272,6	853,6	760,6
193	366,8	269,8	844,8	752,8
191	363	267	836	745
189	359,2	264,2	827,2	737,2
187	355,4	261,4	818,4	729,4
185	351,6	258,6	809,6	721,6
183	347,8	255,8	800,8	713,8
181	344	253	792	706
40	76	56	176	156
4	7,6	5,6	17,6	15,6
2	3,8	2,8	8,8	7,8

Graficul general de referință (GG) pentru seria feminină. \bar{X} statură =

Grade	St	IcTr	IcTo	IcAb	IMi
+10					
+9					
+8					
+7					
+6					
RMA	1703	589	173	417	793
	1687,2	583,6	171,4	413,2	785,8
+4	1671,4	578,2	169,8	409,4	778,6
	1655,6	572,8	168,2	405,6	771,4
+3	1639,8	567,4	166,6	401,8	764,2
	1624	562	165	398	757
+2	1608,2	556,6	163,4	394,2	749,8
	1592,4	551,2	161,8	390,4	742,6
+1	1576,6	545,8	160,2	386,6	735,4
	1560,8	540,4	158,6	382,8	728,2
BB	1545	535	157	379	721
	1529,2	529,6	155,4	375,2	713,8
-1	1513,4	524,2	153,8	371,4	706,6
	1497,6	518,8	152,2	367,6	699,4
-2	1481,8	513,4	150,6	363,8	692,2
	1466	508	149	360	685
-3	1450,2	502,6	147,4	356,2	677,8
	1434,4	497,2	145,8	352,4	670,6
-4	1418,6	491,8	144,2	348,6	663,4
	1402,8	486,4	142,6	344,8	656,2
RMi	1387	481	141	341	649
-6					
-7					
-8					
-9					
-10					
Ma-Mi	316	108	32	76	144
Gd	31,6	10,8	3,2	7,6	14,4
Gd/2	15,8	5,4	1,6	3,8	7,2

nr. 3

1544,68; $\sigma = 52,90$; RMa = 1703,08; raport fundamental 1703/1545 = 1,10

DapTo	DtTo	DtAb	PmTo	Pm Ab
202	387	298	894	737
200,2	383,5	295,3	885,9	730,3
198,4	380	292,6	877,8	723,6
196,6	376,5	289,9	869,7	716,9
194,8	373	287,2	861,6	710,2
193	369,5	284,5	853,5	703,5
191,2	366	281,8	845,4	696,8
189,4	362,5	279,1	837,3	690,1
187,6	359	276,4	829,2	683,4
185,8	355,5	273,7	821,1	676,7
184	352	271	813	670
182,2	348,5	268,3	804,9	663,3
180,4	345	265,6	796,8	656,6
178,6	341,5	262,9	788,7	649,9
176,8	338	260,2	780,6	643,2
175	334,5	257,5	772,5	636,5
173,2	331	254,8	764,4	629,8
171,4	327,5	252,1	756,3	623,1
169,6	324	249,4	748,2	616,4
167,8	320,5	246,7	740,1	609,7
166	317	244	732	603
36	70	54	162	134
3,6	7	5,4	16,2	13,4
1,8	3,5	2,7	8,1	6,7

autohton (tabelele nr. 2 și 3). Mai departe, odată în posesia acestui document de bază, ne-a fost foarte ușor să trecem, pentru fiecare individ în parte :

- la constituirea antropometrogramelor individuale ;
- la stabilirea formulelor antropometrografice ;
- la stabilirea diagnozelor parțiale ;
- la precizarea diagnosticului de orientare, pentru ca în final să putem da — în urma sortării antropometrogramelor — o evidență a fizionomiei constituționale și a frecvenței acestora în cadrul populației de la Șirnea, evidență seriată odată pe o schemă mai restrinsă (tabelul nr. 4) de repartizare, plecînd de la categorii de intensitate de exprimare (armonic și disarmonic) și subîmpărțirea acestora în tipuri constituționale principale, și altă dată (tabelul nr. 5), într-o desfășurare mai detaliată a tipurilor constituționale care să țină cont de dezvoltarea armonică și disarmonică, de somie \pm și tipuri constituționale.

Tabelul nr. 4

Repartiția procentuală generală a indivizilor de sex masculin și feminin, în raport cu cele trei tipuri constituționale principale

Sex	N total	Armonici						Disarmonici					
		Lo		Paramedio		Br		Dol		Mediotipi		Bra	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
M	86	15	17,4	10	11,6	16	18,6	17	19,8	12	14,0	16	18,6
F	103	20	19,4	9	8,7	14	13,6	23	22,3	20	19,4	17	16,5

Tabelul nr. 5

Repartiția procentuală detaliată a indivizilor de sex masculin și feminin în raport cu tipul constituțional

Dezvoltare	Morfie \pm	Tip Constituțional	Sex	N	%
Armonici	megamorfi	paralongilini	M	7	8,1
			F	7	6,8
		paramediolini	M	4	4,7
	F		4	3,9	
	mediomorfi	parabrevilini	M	10	11,6
			F	7	6,8
paralongilini		M	—	—	
	F	2	1,9		
	paramediolini	M	1	1,2	
F		—	—		
parabrevilini		M	1	1,2	
	F	2	1,9		

(Tabel 5 continuare)

Dezvoltare	Morfie ±	Tip constituțional	Sex	N	%
Disarmonici	micromorfi	paralongilini	M	8	9,3
			F	11	10,6
		paramediolini	M	5	5,8
	F		5	4,9	
	parabrevilini	M	5	5,8	
		F	5	4,9	
	megamorfi	dolicotipi	M	5	5,8
			F	6	5,8
		mediotipi	M	5	5,8
			F	9	8,7
		brahitipi	M	9	10,5
			F	5	4,9
mediomorfi	dolicotipi	M	4	4,7	
		F	4	3,9	
	mediotipi	M	—	—	
		F	3	2,9	
brahitipi	M	2	2,3		
	F	4	3,9		
micromorfi	dolicotipi	M	8	9,3	
		F	13	12,6	
	mediotipi	M	7	8,1	
		F	8	7,8	
	brahitipi	M	5	5,8	
		F	8	7,8	

Pentru o ilustrare practică a modalității de exprimare a fizionomiei constituționale prin antropometrograma construită în cadrul metodei antropometrografice a prof. L. Brian, am alăturat și câteva exemplificări (fig. 1).

În concluzie, contribuția prezentei lucrări la problema cercetărilor de constituție trebuie acceptată ca o prezentare a unei tehnici și metode încă neintroduse în țara noastră, precum și a unei aplicații concrete de această natură pentru o populație românească, care aplicație își are valoarea sa de caracterizare proprie a fizionomiei constituției individuale și va putea servi ca punct de plecare pentru diferite comparații și corelații nu numai privitor la materialele autohtone, dar poate și pentru o perspectivă mai extinsă, interpopulaționistă.

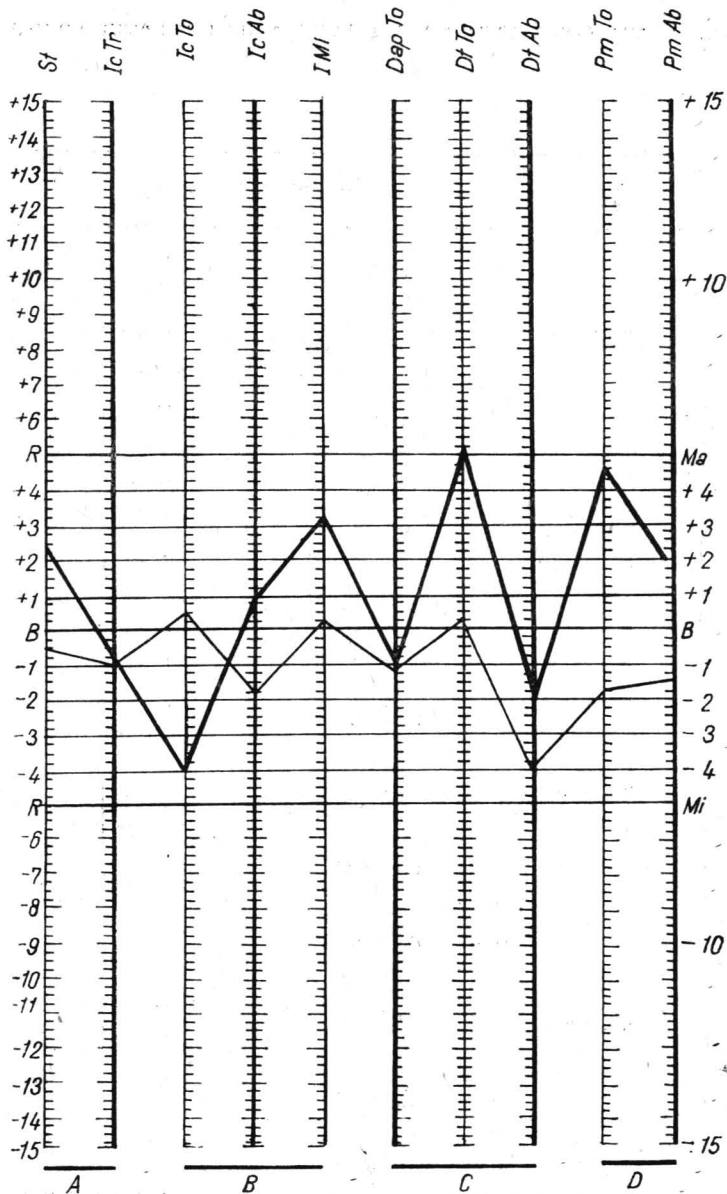

Fig. 1. ———— Subiect masculin.

Formulă antropometrică.

1. St = - 1/2
2. Ic Tr = - 1 (grupa A = Lo)
3. Ic To = + 1/2
4. Ic Ab = - 1 3/4
5. L Mi = + 1/4 (grupa B = Lo, Lo)
6. Dap To = - 1 1/4
7. Dt To = + 1/4
8. Dt Ab = - 4 (grup C = Lc, Dol)
9. Pm To = - 1 3/4
10. Pm Ab = - 1 1/2 (grupa D = Br)

Diagnostic de orientare : Fractomicromorf paralongilin
(Lo) armonic

————— Subiect masculin.

Formulă antropometrică.

1. St = + 2 1/2
2. Ic Tr = - 1/2 (grupa A = Dol)
3. Ic To = - 4
4. Ic Ab = + 1
5. L Mi = + 3 1/4 (grupa B = Bra, Lo)
6. Dap To = - 1
7. Dt To = + 5 1/4
8. Dt Ab = - 2 (grupa C = Dol, Dol)
9. Pm To = + 4 3/4
10. Pm Ab = + 2 (grupa D = Dol)

Diagnostic de orientare : Fractomegamorf dolicotip (Dol)
disarmonic

LA PHYSIONOMIE CONSTITUTIONNELLE DE LA POPULATION DU VILLAGE DE ȘIRNEA

RÉSUMÉ

Les auteurs appliquent la technique et la méthode anthropométrique proposée par le Prof. L. Brian dans les recherches de physionomie constitutionnelle à l'étude d'une population villageoise roumaine, celle de Șirnea — zone de Bran.

De cette façon on a établi le système de référence (dénommé graphique général) spécifique à cette méthode, pour notre population, réalisant de la sorte un document original.

Nos données de répartition et fréquence des types constitutionnels, représentent également une contribution à la biologie de nos populations avec certaines perspectives applicatives pour la génétique et la médecine.

BIBLIOGRAFIE

1. BRIAN L., *Somario sistematico di antropologia costituzionalistica*, Notiz, Biol., 1960, 25.
2. — *Antropometrografia Contributo ad una rielaborazione della metodologia costituzionalistica*, Atti VI. Congr., int. Sc. Anthrop. Ethnol., Paris, 1960, 1962, I.
3. — *Construction immédiate des anthropometrogrammes et diagnostics constitutionnels d'orientation dans les recherches sur les échantillons très amples de populations humaines*, Anth., Brno, 1966, IV, 3.
4. — *Il Metodo Antropometrico nello Studio e nella definizione della costituzione individuale*, Notiz. Biol., 1964, 26.
5. — *Tecnica ed applicazione degli antropometrogrammi per la Standardizzazione delle Schede costituzionalitiche individuali*, Arch. per l'Anthrop. e la Ethnologia, 1965, XCV.
6. BRIAN L., BORGO E., *Fisionomia costituzionale di bambini liguri attraverso i grafici della metodologia antropografica. Nota I. Valori caratteristici e grafici generati*, Pammatione, 1964, I.
7. — *Étude anthropométrique comparée sur des échantillons d'Athlètes français et italiens*, Bull. et Mém. Soc. D'Anth., 1966, Paris, 9, XIe serie.

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

CARACTERELE MORFOLOGICE ALE MÎINII LA POPULAȚIA SATULUI ȘIRNEA

DE

HORST SCHMIDT

572.512.823 : 616 — 071.3

Lucrarea de față se înscrie ca o contribuție la studiul antropologic complex efectuat de Centrul de cercetări antropologice în satele de munte din zona Bran.

Observațiile efectuate au fost trecute în fișe speciale întocmite de noi și care cuprind cele mai importante măsurători și caractere morfologice ale mîinii. Asimetriile au fost notate separat, iar indivizii ce folosesc mai frecvent mîna stîngă au fost excluși.

Lungimea am măsurat-o între interstilion și dactilion III, iar lățimea între metacarpale radiale și metacarpale ulnare, ceea ce reprezintă de fapt lățimea maximă a palmei. Tipurile au fost clasificate după scara lui Schlaginhaufen (3), în care hyperdolicocheir și dolicocheir reprezintă tipul de mîină îngustă iar brachicheir și hiperbrachicheir tipul lat.

În clasificarea tipurilor de unghii am folosit schema lui Koenner (2) cu cele 11 tipuri: 1 — în formă de dreptunghi cu latura mare în plan vertical, 2 — în formă de patrat, 3 — în formă de dreptunghi cu latura mare în plan orizontal, 4 — în formă de trapez, 5 — în formă de trapez cu colțurile rotunjite, 6 — în formă de trunchi de con cu baza mare în sus, 7 — în formă de elipsă cu diametrul mare în plan vertical, 8 — în formă de elipsă cu diametrul mare în plan orizontal, 9 — de formă rotundă, 10 — în formă de fus, 11 — în formă de semicerc. La aceste 11 tipuri noi am mai adăugat un al 12-lea tip în formă de patrat cu colțurile rotunjite.

Ca și în cazul celorlalte sate studiate, s-au luat în evidență indivizi între 20 și 60 de ani originari de cel puțin 3 generații din satul Șirnea.

MĂSURĂTORI ȘI INDICI

În literatura de specialitate găsim numeroase date care tratează lungimea mîinii — Weissenberg (6), Schlaginhaufen (3) etc. —, dar foarte

puține se referă la lățimea mîinii. Amintim aici doar lucrarea lui Wechsler (5).

Rezultatele noastre sînt expuse în tabelul nr. 1. Diferența dintre

Tabelul nr. 1

Valorile statistice ale măsurătorilor mîinii

Sex	Măsurătoarea	Dreapta						Stînga					
		Max.	Min.	M	$\pm m$	σ	V	Max.	Min.	M	$\pm m$	σ	V
♂	lungime	208	169	184,14	4,32	8,64	4,69	207	168	184,38	4,28	8,56	4,64
	lățime	103	77	90,37	2,86	4,95	5,47	102	78	89,74	2,79	4,83	5,38
	indice	53,75	45,10	48,54	2,08	2,08	4,28	53,48	44,26	48,10	2,00	2,00	4,15
♀	lungime	193	144	168,40	2,82	6,30	3,74	190	148	168,85	2,91	6,50	3,84
	lățime	90	71	80,80	2,35	3,32	4,10	88	70	79,84	2,28	3,22	4,03
	indice	51,53	43,33	47,53	1,93	1,93	4,06	50,93	41,66	46,68	1,76	1,7	3,77

sexe este evidentă. Se observă însă că atât la femei cît și la bărbați, în genere, mîna dreaptă este mai scurtă dar mai mai lată și invers la stînga.

Comparînd rezultatele noastre cu cele obținute de alți autori, observăm, în ceea ce privește lungimea mîinii, că populația din Șirnea se apropie din acest punct de vedere de valorile găsite de Wechsler (5) la unele populații din Elveția. În schimb, lățimea depășește valorile găsite la alte populații, ceea ce explică procentul foarte ridicat de tipuri de mîini late la bărbați și mai ales la femei (tabelul nr. 2). Se mai observă că o dată cu înaintarea în vîrstă se produc modificări care duc la creșterea procentului tipului de mîină lată atât la bărbați cît și la femei.

Tabelul nr. 2

Procentul tipurilor de mîini pe sexe

Sex	Hiperdolicocheir x - 40,9		Dolicocheir 41,0 - 43,9		Mesocheir 44,0 - 46,9		Brachicheir 47,0 - 49,9		Hiperbrachicheir 50,0 - x	
	dr.	st.	dr.	st.	dr.	st.	dr.	st.	dr.	st.
♂	—	—	5,10	5,10	24,49	35,72	51,02	56,12	19,39	3,06
♀	—	—	—	—	17,24	21,84	47,13	50,57	35,63	27,59

FORMULA DIGITALĂ

Frecvența formulelor digitale la populația din Șirnea este redată în tabelul nr. 3. Deosebirea între sexe este foarte mică, cu o ușoară predominanță la femei a formulei 3.2.4. găsită de altfel și de alți autori ca Wechsler (5).

Procentul de asimetrie atinge la bărbați 24,14%, iar la femei 22,22%. Față de datele obținute de noi în două sate învecinate. Fundata (4) și Moeciu de Sus¹, și față de cele ale lui Weissenberg (6) unde procentul cel mai ridicat de asimetrie revine femeilor, la Șirnea se produce o inversare, caracteristică destul de rar întâlnită la populațiile noastre.

Tabelul nr. 3

Distribuția procentuală a caracterelor minii la populația satului Șirnea

Caractere	Variabilitatea caracterelor	♂			♀		
		N	%	total	N	%	total
Piloziitatea falangei II	cu pilozitate	48	54,54	88	47	47,95	98
	fără pilozitate	40	45,46		51	52,05	
Membrana interdigitală	slab dezvoltată	35	39,77	88	37	37,37	99
	mediu dezvoltată	34	38,64		41	41,42	
	bine dezvoltată	19	21,59		21	21,21	
Lungimea degetului I	sub niv. articulației fal. II	82	94,25	87	95	96,94	98
	la niv. articulației fal. II	5	5,75		3	3,06	
	peste niv. articulației fal. II	—	—		—	—	
Formula digitală	3.4.2.	114	65,14	175	128	64,65	198
	3.2.4.	28	16,00		38	19,19	
	3.2=4.	33	18,86		32	16,16	

În cadrul asimetriilor la ambele sexe formulele dr. 3.4.2. st. 3.2. = 4. și dr. 3.2.4. st. 3.2. = 4. sînt cele mai des întîlnite (tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Distribuția asimetriilor formulei digitale

Sex	Număr total	dr. 3.2.4 st. 3.4.2.	dr. 3.4.2. st. 3.2.4.	dr. 3.2=4. st. 3.4.2.	dr. 3.4.2. st. 3.2=4.	dr. 3.2.4. st. 3.2=4.	dr. 3.2=4. st. 3.2.4.
♂	21	—	9,52	23,81	38,10	28,57	—
♀	22	18,19	9,09	13,64	22,72	22,72	13,64

Repartiția formulei digitale pe clase de vîrstă ne indică o creștere o dată cu vîrsta a formulei 3.4.2. și o descreștere a frecvenței formulilor 3.2.4. și 3.2. = 4. Fenomenul este mai evident la bărbați și mai puțin pregnant la femei. Astfel, la bărbați formula 3.4.2. crește de la 42,86% (la 20 de ani)

¹ SCHMIDT *Hand morphological characters of the population in the Moeciu de Sus village* (ma nuscrit).

la 70,83% la 60 de ani, pe cînd la femei creșterea la aceleași clase de vîrstă este doar de 57,50% la 62,50%. Această creștere a formulei 3.4.2. se face la bărbați în dauna formulei 3.2. = 4., iar la femei în dauna formulei 3.2.4., aceste două formule din urmă avînd și o repartitie inversă la cele două sexe.

LUNGIMEA DEGETULUI 1

La ambele sexe lungimea policelui într-un procent de peste 94% este sub nivelul articulației falangei II a degetului 2 (tabelul nr. 3). Doar într-un procent de 1% apar asimetriile și în cadrul acestora formula la care degetul 1 de la mîna dreaptă este sub, iar cel de la mîna stîngă la nivelul articulației falangei II a degetului 2 este mai frecventă.

MEMBRANA INTERDIGITALA

Predomină forma medie urmată de cea slab dezvoltată la femei și cea slab dezvoltată urmată de cea medie la bărbați. Mare este, la ambele sexe, procentul de membrane bine dezvoltate. O caracteristică specială este procentul ridicat de sinfalangie sau început de sinfalangie la femei (5%) în special între degetele 3 și 4, nemaiîntîlnit la nici o altă populație studiată.

În ceea ce privește **pilozitatea falangei II**, cum era și de așteptat, este mai ridicată la bărbați, dar în genere este mai slab dezvoltată față de populația de la Fundata (4) și Moeciu de Sus.

UNGHILE

Diferențele dintre cele două sexe sau dintre mîna stîngă și dreaptă în ceea ce privește frecvența diverselor tipuri de unghii luate în ansamblu sînt foarte mici. Predomină tipul 5 (în formă de trapez) urmat de tipul 2 (în formă de patrat) și 1 (în formă de dreptunghi cu latura mare în plan vertical). Și repartitia pe degete este foarte asemănătoare. La bărbați începînd cu degetul mare formula cea mai des întîlnită la mîna dreaptă este 2-9(1)-5-5-5, și la stînga 2-1(9)-5-5-5, iar la femei la ambele mîini 2-9(1)-5-5-5. Cea mai mare variație de forme este întîlnită la degetul 2, pe cînd la 5 și 4 tipul 5 predomină clar.

În concluzie, putem desprinde existența unor deosebiri între sexe (lungimea și lățimea mai mare la bărbați, predominanța tipului mediu și lat la bărbați și lat și foarte lat la femei, procentul mai ridicat la femei a formulei 3.2.4., iar la bărbați a formulei 3.2=4.), precum și unele modificări ce intervin o dată cu vîrsta. Astfel, la ambele sexe în decursul anilor crește procentul de mîini late, precum și frecvența formulei 3.4.2., în schimb scad formulele 3.2.4. și 3.2 = 4.

LES CARACTÈRES MORFOLOGIQUES DES MAINS CHEZ LA POPULATION DU VILLAGE ȘIRNEA

RÉSUMÉ

Le présente étude relève l'existence de quelques différences entre les sexes, à savoir : longueur et largeur plus grandes des mains chez les hommes, prédominance du type moyen et large chez les hommes, large et très large chez les femmes, pourcentage plus élevé, chez les femmes, de la formule 3.2.4. et chez les hommes de la formule 3.2 = 4.

On remarque de même quelques modifications qui interviennent avec l'âge. Par exemple, chez les deux sexes, s'accroît au cours des années le pourcentage des mains larges ainsi que la fréquence de la formule 3.4.2.

BIBLIOGRAFIE

1. BÜCHI E., *Beobachtung über das Verhalten der Handform in postjuvenilen Alter*, Arch. J. Klaus-Stift., 1949, 24, 247.
2. KOENNER D., *Anthropologische und morphologische Beobachtungen an der menschlichen Hand*, Mitt. anthrop. Ges. Wien, 1938, 68.
3. SCHLAGINHAUFEN O., *Beobachtungen über die Handform bei Schweizern*, Bull. Schweiz. Ges. Anthrop. Ethol., 1932/33, 29—59.
4. SCHMIDT H., *Variabilitatea unor caractere morfologice ale mînii la populația din satul Fundata*, St. cerc. antropol., 1969, 6, 2.
5. WECHSLER W., *Anthropologische Untersuchung der Hanform mit einem familienkundlichen Beitrag*, Arch. J. Klaus-Stift., 1939, 14.
6. WEISSENBERG S., *Die Südrussischen Juden*, Arch. f. Anthrop., 1895, 23.

Centrul de cercetări antropologice, București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

OBSERVAȚII ASUPRA DERMATOGLIFELOR LA POPULAȚIA DIN ȘIRNEA

DE
CORNELIU VULPE

572.524.12

Comuna Șirnea, ca și Fundata pe care noi am studiat-o anterior, face parte din grupul restrâns de localități din țara noastră care se situează la o altitudine de peste 1 000 m. Populația de aici păstrează unele tradiții de ordin etnografic, folcloric și matrimonial, ceea ce ar putea fi un indiciu în sensul unei anumite izolări.

Pentru studiul dermatoglic al populației din Șirnea au fost selecționate 146 de persoane, dintre care 62 de bărbați și 84 de femei. Conform fișelor genealogice observate, subiecții triați au o ascendență locală de cel puțin trei generații.

1. DERMATOGLIFELE DIGITALE

În urma determinării tipului de desen digital conform notației clasice (ALV) și a orientării desenului, unde s-a utilizat metoda de clasificare a lui Monique de Lestrang (rsu), s-a putut constata o repartitie a desenelor, în cea mai mare parte corespunzătoare cu schema clasică și numai uneori au fost întâlnite abateri de la acest mod de distribuție. Astfel, dacă se urmărește tabelul nr. 1, se poate observa, atât la bărbați cât și la femei, indiferent de mână, că arcurile și lațurile radiale sînt mai frecvente pe degetul II, că lațurile ulnare sînt mai des întâlnite pe degetele V și III, în timp ce vârtejurile sînt mai numeroase pe degetele I și IV. Din acest mod de distribuție al frecvențelor nu se poate cădea de acord cu schema clasică, care arată că frecvența verticilelor pe degetele I și IV ar fi în raport de egalitate, fapt ce nu concordă, în cazul nostru, datorită repartitiei net diferite a verticilelor pe cele două degete, unde procentul este mult mai crescut pentru degetul I. În privința orientării desenului, indiferent de mână și sex, se poate vedea că desenele radiale sînt caracteristice degetului II,

Tabelul nr. 1

Frecvența desenele papilare digitale în funcție de deget, mână și sex în populația din Șirnea

Sex	Deget	Mână	A	Lr	Lu	L	VR	VS	V	r	s	u	Nr. degete
Bărbați	I	d	— —	— —	21 35,00	21 35,00	16 26,67	23 38,33	39 65,00	1 1,67	21 35,00	38 63,33	60
		s	1 1,67	1 1,67	25 41,66	26 43,33	10 16,67	23 38,33	33 55,00	1 1,67	12 20,00	47 78,33	60
	II	d	4 6,67	12 20,00	19 31,66	31 51,66	15 25,00	10 16,67	25 41,67	30 50,00	7 11,67	23 38,33	60
		s	5 8,33	9 15,00	21 35,00	30 50,00	12 20,00	13 21,67	25 41,67	18 30,00	10 16,67	32 53,33	60
	III	d	3 5,00	1 1,67	36 60,00	37 61,67	12 20,00	8 13,33	20 33,33	6 10,00	12 20,00	42 70,00	60
		s	3 5,00	2 3,33	43 71,67	45 75,00	4 6,67	8 13,33	12 20,00	5 8,33	5 8,33	50 83,34	60
	IV	d	— —	— —	28 46,66	28 46,66	28 46,66	4 6,67	32 53,33	1 1,67	15 25,00	44 73,33	60
		s	— —	— —	34 56,67	34 56,67	19 31,66	7 11,67	26 43,33	— —	6 10,00	54 90,00	60
	V	d	— —	— —	49 81,67	49 81,67	9 15,00	2 3,33	11 18,33	— —	3 5,00	57 95,00	60
		s	— —	1 1,67	51 85,00	52 86,67	3 5,00	5 8,33	8 13,33	1 1,67	1 1,67	58 96,66	60
Femei	I	d	1 1,19	— —	34 40,48	34 40,48	24 28,57	25 29,76	49 58,33	3 3,57	23 27,38	58 69,05	84
		s	4 4,76	1 1,19	48 57,14	49 58,33	12 14,29	19 22,62	31 36,91	6 7,14	15 17,86	63 75,00	84
	II	d	6 7,14	19 22,62	29 34,52	48 57,14	16 19,05	14 16,67	30 35,72	34 40,48	14 16,67	36 42,85	84
		s	4 4,76	16 19,05	39 46,43	55 65,48	15 17,86	10 11,90	25 29,76	28 33,33	14 16,67	42 50,00	84
	III	d	4 4,76	2 2,38	62 73,81	64 76,19	9 10,72	7 8,33	16 19,05	3 3,57	11 13,09	70 83,33	84
		s	9 10,72	2 2,38	55 65,48	57 67,86	11 13,09	7 8,33	18 21,42	4 4,76	16 19,05	64 76,19	84
	IV	d	1 1,19	1 1,19	48 57,14	49 58,33	31 36,91	3 3,57	34 40,48	1 1,19	16 19,05	67 79,76	84
		s	2 2,38	— —	52 61,90	52 61,90	20 23,82	10 11,90	30 35,72	— —	8 9,52	76 90,48	84
	V	d	1 1,19	— —	77 91,67	77 91,67	6 7,14	— —	6 7,14	— —	2 2,38	82 97,62	84
		s	1 1,19	— —	75 89,29	75 89,29	6 7,14	2 2,38	8 9,52	— —	— —	84 100,00	84

în timp ce desenele ulnare au cea mai mare frecvență pe degetele V și IV. Orientarea simetrică indică diferențe în funcție de sex. Astfel, la bărbați această orientare este mai des întâlnită pe degetul I și IV, pe cînd la femei pe degetul I și II.

Comparînd mîna dreaptă cu cea stîngă se poate constata, atît la bărbați cît și la femei, că arcurile și lațurile sînt mai frecvente la mîna stîngă, în timp ce virtejurile sînt mai numeroase la mîna dreaptă. La fel, orientarea desenelor arată că la mîna dreaptă sînt mai numeroase desenele radiale și simetrice, pe cînd la mîna stîngă sînt într-un procent mai ridicat desenele ulnare (tabelul nr. 2). Femeile, în comparație cu bărbații, prezintă

Tabelul nr. 2

Frecvența desenelor papilare digitale în funcție de mînă și sex la populația din Șirnea

Sex și mînă Desen și orientare	♂			♀			♂ + ♀
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	
A	9 3,00	7 2,33	16 2,67	20 4,76	13 3,09	33 3,93	49 3,40
Lr	13 4,33	13 4,33	26 4,33	19 4,52	22 5,24	41 4,88	67 4,65
Lu	174 58,00	153 51,00	327 54,50	269 64,05	250 59,52	519 61,78	846 58,75
ΣL	187 62,33	166 55,33	353 58,83	288 68,57	272 64,76	560 66,66	913 63,40
VR	48 16,00	80 26,67	128 21,33	64 15,24	86 20,48	150 17,85	278 19,30
VS	56 18,67	47 15,66	103 17,17	48 11,43	49 11,66	97 11,55	200 13,89
ΣV	104 34,67	127 42,33	231 38,50	112 26,67	135 32,14	247 29,40	478 33,19
r	25 8,33	38 12,66	63 10,50	38 9,05	41 9,76	79 9,40	142 9,86
s	34 11,33	58 19,33	92 15,33	53 12,62	66 15,71	119 14,17	211 14,65
u	241 80,33	204 68,00	445 74,17	329 78,33	313 74,52	642 76,43	1087 75,49
N	300	300	600	420	420	840	1440

un număr mai mare de bucle și unul mai mic de verticile, situație ce corespunde cu schema clasică.

Distribuția globală a desenelor papilare digitale pe întreg eșantionul studiat (A = 3,40%; L = 63,40%; V = 33,19%; r = 9,86%; s = 14,65%; u = 75,49%) arată că, din acest punct de vedere, valorile se încadrează în limitele de variabilitate întîlnite la populațiile românești studiate pînă în prezent.

2. DERMATOGLIFELE PALMARE

Terminațiile principalelor linii palmare (D, C, B și A) au fost notate conform clasificăției lui Cummins și Midlo (tabelul nr. 3), în timp ce gruparea terminațiilor celor trei linii principale D, C și B corespunde formulelor recomandate de Wilder (tabelul nr. 4).

Așa după cum se desprinde din tabelul nr. 3, terminațiile liniei A la mîna stîngă a ambelor sexe prezintă un maximum de frecvență în punctul 3 (♂: 62,90%; ♀: 66,67%), după care urmează punctele d

Tabelul nr. 3

Traseul principalelor linii palmare la populația din Șirnea

Puncte de terminație	stînga				dreapta					
	D		C		B		A			
	n	%	n	%	n	%	n	%		
a) bărbați										
1					4	6,45				
2					11	17,74				
3			3	4,84	39	62,90		18	29,03	
4			2	3,22	3	4,84		13	20,97	
5'			29	46,77	4	6,45		27	43,55	
5''			17	27,42	15	24,19	1	1,61	14	22,58
6				1	1,61			8	12,90	
7	16	25,81	19	30,65	12	19,35		1	1,61	
8							8	12,90	19	30,65
9	32	51,61	12	19,35				26	41,93	
10	1	1,61						25	40,32	
11	12	19,35						1	1,61	
O	1	1,61						27	43,55	
X			3	4,84					2	3,22
x			9	14,52					8	12,90
N	62		62		62		62		62	

b) femei

1					6	7,14				
2					12	14,29				
3			2	2,38	56	66,67			19	22,62
4			2	2,38	5	5,95			43	51,19
5'			3	3,57	41	48,81			5	5,95
5''			20	23,81	24	28,57			20	23,81
6			1	1,19					10	11,90
7	23	27,38	17	20,24	15	17,86			1	1,19
8	1	1,19							1	1,19
9	44	52,38	23	27,38					26	30,95
10	1	1,19							1	1,19
11	15	17,86							36	42,86
O			4	4,76					1	1,19
X			13	15,48					8	9,52
x			3	3,57					3	3,57
N	84		84		84		84		84	

terminație 2 și 1. De menționat că la mîna dreaptă nu s-a înregistrat nici o terminație a liniei A în punctele 1 și 2. Mai mult chiar, la această mîna se constată o creștere a procentelor în puncte mai ridicate (4 și 5), ceea ce

indică o tendință spre transversalitate mai accentuată la mîna dreaptă atît la bărbați cît și la femei.

Linia B prezintă, la ambele sexe, un maximum de terminații în punctele 5' și 5'' de la mîna stîngă, iar la mîna dreaptă cifra cea mai ridicată corespunde punctului 7. Și această situație este în acord cu o mai accentuată transversalitate a acestei linii la mîna dreaptă.

Linia C se caracterizează printr-un procent crescut de forme abortive la mîna stîngă (δ : $C_x = 17,74\%$; $C_0 = 4,84\%$; φ : $C_x = 19,05\%$; $C_0 = 4,76\%$) și unul mai coborît la mîna dreaptă (δ : $C_x = 12,90\%$; $C_0 = 3,22\%$; φ : $C_x = 7,14\%$; $C_0 = 9,52\%$). Făcîndu-se o medie a formelor abortive pe întregul eșantion, se obține pentru C_x un procent de 14,20, iar pentru C_0 un procent de 5,58. Acest număr mai crescut de forme abortive C_x și altul mai coborît de forme C_0 este o caracteristică a populațiilor europene. Raportul invers, în care formele abortive C_0 sînt mai numeroase decît formele C_x , este o caracteristică a populațiilor negroide.

Traseul liniei D, la mîna stîngă a ambelor sexe, se termină mai frecvent în punctul 9, în timp ce la mîna dreaptă maximum de frecvență se înregistrează în punctul 11. Și de data aceasta se atestă o transversalitate mai accentuată a liniei la mîna dreaptă.

Din cele prezentate mai sus s-a putut constata că principalele creste papilare palmare prezintă o mai accentuată tendință spre transversalitate la mîna dreaptă atît la bărbați cît și la femei. Dacă se compară însă mîna dreaptă a bărbaților cu mîna dreaptă a femeilor, se poate observa, atunci cînd se însumează tendința spre transversalitate a celor două linii A și D (înțelegînd prin aceasta însumarea frecvențelor punctelor de terminație 5

Tabelul nr. 4.

Formulele lui Wilder

Sex	Mîna	11-9-7	9-7-5	7-5-5	Alte formule	N
		11-x-7	9-x-5	7-x-5		
		11-0-7	9-0-5	7-0-5		
δ	dr.	25 40,32	20 32,26	8 12,90	9 14,52	62
	st.	9 14,52	22 35,48	13 20,97	18 29,03	62
	dr. + st.	34 27,42	42 33,87	21 16,93	27 21,77	124
φ	dr.	33 39,29	30 35,71	10 11,90	11 13,09	84
	st.	15 17,86	30 35,71	19 22,62	20 23,81	84
	dr. + st.	48 28,57	60 35,71	29 17,26	31 18,45	168
$\delta + \varphi$		82 28,08	102 34,93	50 17,12	58 19,86	292

pentru A și 11 pentru D), că, în ansamblu, transversalitatea acestor linii este mai accentuată la bărbați decât la femei.

Gruparea terminațiilor principalelor linii palmare după formulele lui Wilder (tabelul nr. 4) arată o mai mare frecvență a formulelor 11-9-7 la mîna dreaptă, atît la bărbați cît și la femei, în timp ce formula 7-5-5 este mai des întilnită la mîna stîngă a ambelor sexe. Interesantă este, în cazul de față, situația de echilibru a frecvențelor între mîna stîngă și dreaptă (bărbați și femei) în privința formulei 9-7-5. Schițînd această situație, am putea obține graficul din figura 1.

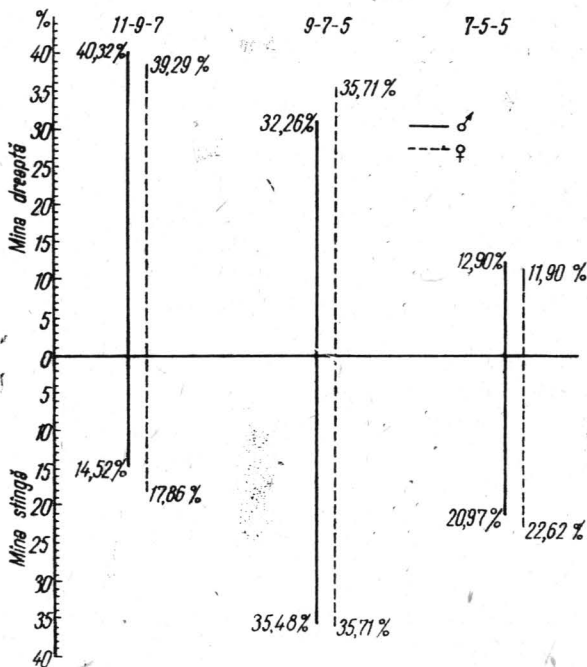

Fig. 1. — Repartiția procentuală a formulelor lui Wilder în funcție de mînă și sex la populația satului Șirnea.

Repartiția globală a desenelor papilare palmare la populația din Șirnea arată următoarea situație, în funcție de diferitele regiuni ale palmei :

Spațiul IV > hipotenuar > spațiul III > thenar + I > spațiul II.

Frecvența desenelor palmare în funcție de mînă și sex indică următoarea situație :

♂ : d > s pentru regiunea hipotenuară, spațiul II și spațiul III

♀ : d > s pentru spațiul II și III

♂ : s > d pentru regiunea thenară și spațiul IV

♀ : s > d pentru regiunea hipotenuară, regiunea thenară și spațiul IV

După cum se vede din schema de mai sus, numai în privința desenelor hipotenuariene situația întilnită la bărbați nu concordă cu aceea

întilnită la femei, deoarece la bărbați aceste desene sînt mai frecvente la mîna dreaptă, în timp ce la femei ele sînt mai numeroase la mîna stîngă. Diferențe marcate între sexe apar atunci cînd se compară spațiul interdigital IV, unde numărul desenelor este mult mai ridicat la bărbați (tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5

Repartiția desenelor papilare palmare la populația din Șirnea

Regiune	♂			♀			♂ + ♀
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	
Regiunea hipotθενară	20 32,26	22 35,48	42 33,87	35 41,67	28 33,33	63 37,50	105 35,96
Regiunea θενară + I	10 16,13	6 9,68	16 12,90	12 14,28	8 9,52	20 11,90	36 12,33
Spațiul II	2 3,22	4 6,45	6 4,84	1 1,19	2 2,38	3 1,78	9 3,08
Spațiul III	12 19,35	24 38,71	36 29,03	22 26,19	33 39,29	55 32,74	91 31,16
Spațiul IV	46 74,19	32 51,61	78 62,90	47 55,95	40 47,62	87 51,78	165 56,51
N	62	62	124	84	84	168	292

Triradiusul axial în poziție proximală (t) este cel mai frecvent, în comparație cu celelalte poziții (t', t'' și t combinat). Îi urmează, în ordine descrescîndă, poziția t combinat, apoi t median (t') și, în sfîrșit, pe ultimul loc se situează triradiusul axial în poziție distală (t''). Poziția proximală a acestui triradius este mai des întilnită la bărbați decît la femei. Tot aici mai pot fi sesizate și diferențe de latură date de procentul mai ridicat la mîna stîngă a bărbaților, în timp ce aceeași poziție t la femei este mai numeroasă la mîna dreaptă. Diferențe de latură mai pot fi sesizate la triradiusul median (t') al bărbaților, unde el este mai frecvent la mîna dreaptă, iar în privința triradiusului axial în poziție combinată diferențele de latură sînt înregistrate la femei, prin prezența unui procent mai ridicat de astfel de poziții la mîna stîngă a acestora.

3. DERMATOGLIFELE PLANTARE

La studiul dermatoglifelor plantare s-a utilizat metoda de notație a lui Wichmann. Rezultatele obținute au fost înregistrate în tabelul nr. 7, din care se poate vedea că aproximativ în toate regiunile plantei, atît la bărbați cît și la femei, cele mai numeroase structuri sînt cele arcuiforme, după care urmează lațurile distale și cele proximale, iar pe ultimul loc se situează structurile verticilare. În funcție de repartiția tipului de desen în diferite regiuni ale plantei se pot observa diferențe marcate între sexe. Astfel, în cîmpul 2 al bărbaților predomină lațurile distale, iar la femei dominante sînt structurile arcuiforme. În cîmpul 3 formele predominante, la ambele sexe, sînt arcurile, ele fiind totuși mult mai numeroase la bărbați

decît la femei. Situația se inversează la regiunea thenară, unde lațurile distale, deși majoritatea atît la bărbați cît și la femei, prezintă totuși un procent vizibil mai ridicat la femei.

În urma studiului dermatoglifelor la populația din Șirnea s-a putut constata că, din punctul de vedere al repartiției desenelor papilare digi-

Tabelul nr. 6

Triradiusul axial la populația din Șirnea

Triradius axial	♂			♀			♂ + ♀
	st.	dr.	st. + dr.	st.	dr.	st. + dr.	
t	38 61,29	36 58,06	74 59,68	39 46,43	44 52,38	83 49,40	157 53,77
t'	4 6,45	6 9,68	10 8,06	10 11,90	10 11,90	20 11,90	30 10,27
t''	— —	— —	— —	1 1,19	2 2,38	3 1,79	3 1,03
ttu	20	20	40	34	28	62	102
tt' etc.	32,26	32,26	32,26	40,48	33,33	36,90	34,93
N	62	62	124	84	84	168	292

tale, frecvențele înregistrate se încadrează în limitele de variabilitate ale populațiilor românești. Distribuția desenelor, în funcție de deget, concordă, în general, cu schema clasică, remarcîndu-se totuși o neconcordanță în privința degetului I, unde frecvența verticilelor este net crescută față de degetul IV, astfel încît nu se stabilește un raport de egalitate între cele două degete, așa cum se indică în schema clasică.

Traseul principalelor linii palmare prezintă, atît la bărbați cît și la femei, o tendință mai accentuată spre transversalitate la mîna dreaptă. Atunci cînd se ia în considerație traseul liniilor A și D, prin însumarea terminațiilor acestora, se observă că transversalitatea lor, mai accentuată la mîna dreaptă, este totuși ceva mai pronunțată la bărbați decît la femei.

Linia C, prin frecvența mai mare a formelor abortive C_x față de forma C₀, se încadrează în limitele de variabilitate caracteristice populațiilor europene.

Distribuția desenelor papilare, în funcție de diferitele regiuni ale palmei, arată diferențe în funcție de sex prin numărul mai crescut de desene în spațiul interdigital IV al bărbaților.

Triradiusul axial prezintă diferențe de latură și de sex prin procentul mai crescut de poziții proximale la mîna stîngă a bărbaților, în timp ce la femei această poziție este mai des întilnită la mîna dreaptă.

În sfîrșit, desenele plantare dau diferențe marcate între sexe, fapt pus în evidență în special în oîmpurile 2 și 3, precum și în regiunea thenară.

Tabelul nr. 7

Repartiția desenelor papilare plantare la populația din Șirnea

Sex	Desen	T		C ₁		C ₂		C ₃		H	
		s	d	s	d	s	d	s	d	s	d
Bărbați	O	3 4,84	4 6,45	44 70,97	49 79,03	9 14,52	7 11,29	49 79,03	44 70,97	56 90,32	52 83,87
	D	26 41,93	34 54,84	3 4,84	— —	39 62,90	41 66,13	9 14,52	15 24,19	— —	— —
	P	— —	— —	13 20,97	12 19,35	4 6,45	4 6,45	1 1,61	— —	— —	— —
	T	12 19,35	10 16,13	— —	— —	— —	— —	3 4,84	2 3,22	6 9,68	10 16,13
	F	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	W	13 20,97	10 16,13	2 3,22	1 1,61	9 14,52	9 14,52	— —	1 1,61	— —	— —
	WS	8 12,90	4 6,45	— —	— —	1 1,61	1 1,61	— —	— —	— —	— —
	N	62	62	62	62	62	62	62	62	62	62
Femei	O	6 7,23	8 9,64	57 68,67	59 71,08	38 45,78	34 40,96	79 95,18	76 91,57	78 93,97	74 89,16
	D	47 56,63	58 69,88	9 10,84	5 6,02	31 37,35	36 43,37	3 3,61	5 6,02	— —	— —
	P	— —	— —	16 19,28	19 22,89	6 7,23	3 3,61	— —	— —	— —	— —
	T	9 10,84	7 8,43	— —	— —	— —	— —	1 1,20	2 2,41	5 6,02	9 10,84
	F	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	W	12 14,46	8 9,64	1 1,20	— —	6 7,23	10 12,05	— —	— —	— —	— —
	WS	9 10,84	2 2,41	— —	— —	2 2,41	— —	— —	— —	— —	— —
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83

OBSERVATIONS CONCERNANT LES DERMATOGLYPHES DE LA POPULATION DE ȘIRNEA

RÉSUMÉ

L'étude des dermatoglyphes de la population de Șirnea met en évidence le fait qu'au point de vue de la répartition des dessins papillaires digitaux, les fréquences s'encadrent dans les limites de variabilité enregistrées pour la population roumaine. Le tracé des principales lignes palmaires présente chez les deux sexes, une tendance plus accentuée vers la transversalité pour la main droite, cette tendance étant cependant en quelque sorte plus prononcée chez le sexe masculin par comparaison au sexe féminin. Les formes abortives de la ligne C (Cx et Co) enregistrent des fréquences qui sont caractéristiques aux populations européennes. De même, le groupement des terminaisons des principales lignes palmaires, conformément aux formules de Wilder, concorde, par les pourcentages enregistrés, avec la situation rencontrée chez les populations européennes. En ce qui concerne les dermatoglyphes plantaires, par manque de matériel comparatif, nous ne pouvons nous servir que des références concernant la population de notre pays à la quelle Șirnea se rattache par le nombre similaire de dessins des différentes régions de la plante.

BIBLIOGRAFIE

1. CUMMINS H., MIDLO GH., *Finger prints, palms and soles*, Philadelphia, 1943.
2. MARTIN R., SALLER K., *Bau und Struktur der Haut, b) Papillarsystem*, Lehrbuch der Anthrop. in system. Darstellung. 11 Lief., Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1961.
3. VULPE C., RUDESCU AL., *Contribution à l'étude des empreintes digitales, palmaires et plantaires chez la population de cinq villages de la zone du bassin supérieur du Teleajen*, Ann. roum. d'Anthrop., 1968, 5, 81.

Centrul de cercetări antropologice, București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

ASPECTE ALE EVOLUȚIEI CARACTERELOR DIMORFICE ÎN DECURSUL CREȘTERII ȘI DEZVOLTĂRII COPIILOR

DE

MARIA CRISTESCU, S. ANTONIU, ST. COMĂNESCU și M. ONOFREI

572.5: 616—053.6—071.3

Dimorfismul sexual pe plan morfologic, amplu studiat la adult, a fost mai puțin analizat din punctul de vedere al evoluției acestuia în diverse etape ale copilăriei și adolescenței. Unul dintre noi, într-o lucrare de sinteză apărută în 1968, a consacrat un capitol special importanțelor modificări care au loc pe planul diferențelor dintre cele două sexe, în dimensiunile corporale în decursul adolescenței. În lucrarea de față ne vom ocupa de diferențele între cele două sexe în dimensiunile cefalo-faciale comparativ cu cele corporale începând cu vârsta de 7 ani, deci cu faza cunoscută în literatură sub numele de „marea copilărie”.

Materialul de studiu îl constituie un număr de 714 fete și 717 băieți din mediul rural (județul Iași), în vârstă de 7—13 ani. S-au stabilit valorile medii pe clase de vârstă ale principalelor dimensiuni cefalo-faciale și corporale: diametrul longitudinal și transversal al capului, înălțimea capului, lărgimea frunții, înălțimea și lărgimea feței, lungimea și lărgimea nasului, înălțimea, lungimea trunchiului și a picioarelor, greutatea, lărgimea umerilor și a bazinului, perimetrul toracic al brațului și cel al coapsei. Pe baza acestor dimensiuni s-au calculat diferiți indici.

REZULTATELE OBTINUTE

Analiza valorilor medii atât a dimensiunilor cefalo-faciale, cât și a celor corporale în limitele de vârstă studiate ne dovedește că în perioada de la 7 la 10 ani băieții prezintă majoritatea dimensiunilor lor antropometrice ușor superioare fetelor, exceptând perimetrul brațului și al coapsei. Rezultă că în decursul „copilăriei mari” se manifestă un dimorfism sexual de tipul celui adult, însă de mult mai mică amploare.

Începând cu clasa de vârstă de 11 ani, când fetele intră în puseul lor prepuberal, intervin schimbări importante în ritmul de creștere a diverselor dimensiuni la fete comparativ cu băieții. Drept consecință, fetele depășesc băieții prin majoritatea dimensiunilor lor corporale.

Într-adevăr, urmărind graficele 11—14 din figurile 2 constatăm că în medie statura, statura-șezînd, lărgimea umerilor și a bazinului, care pînă la debutul fenomenului de maturitate sexuală a fetelor erau mai mari la băieți decît la fete, începînd cu clasa de vîrstă de 11 ani devin mai mari la acestea din urmă.

În schimb, dimensiunile cefalo-faciale, diametrele longitudinal și transversal ale capului, înălțimea capului, lărgimea frunții, lungimea și lărgimea feței, lungimea și lărgimea nasului, așa cum se vede din graficele 1—8 din figurile 1 și 2, înregistrează valori medii mai mari la băieți în raport cu fetele și în perioada cînd acestea din urmă devin superioare primilor prin dimensiunile lor corporale.

Rezultă deci că în timp ce la nivelul dimensiunilor corporale întîlnim un dimorfism pasager de sens opus celui adult (a cărui formă de manifestare a fost deja adîncită într-o lucrare anterioară de unul dintre noi), la nivelul segmentului cefalic nu se remarcă același fenomen, deși după datele din literatură (Goldstein, Shurtleworth) s-a înregistrat și aici un puseu prepuberal. Faptul însă că acesta nu depășește în medie valoarea de 2 mm, iar la vîrsta de 10 ani lungimea, lărgimea și circumferința capului au aproape 96% din valoarea adultă, face ca dimensiunile capului să păstreze același aspect dimorfic în decursul întregii ontogeneze. Este vorba deci de un gradient al creșterii capului superior la băieți în raport cu fetele încă din primele faze ale ontogenezei, determinat genetic. Este interesant că și dimensiunile faciale care înregistrează o creștere mai sensibilă decît cele ale calotei în perioada peripuberală se comportă din punct de vedere dimorfic asemănător cu aceasta din urmă, ambele fenomene avînd desigur o cauză comună (sexul genetic).

Dacă trecem acum la analiza valorilor relative (tabelul nr. 1), exprimate prin indici la nivelul cefalic, nu constatăm diferențe sexuale importante în proporții. Indicele cefalic este la fete ușor mai scăzut în medie decît la băieți, o situație inversă decît cea pe care o întîlnim de obicei într-o populație adultă, unde, din contra, femeile oferă un indice ceva mai brahicran decît bărbații. Aceasta s-ar putea explica prin aceea că la bărbați, probabil, se produce o creștere mai accentuată a diametrului antero-posterior după realizarea maturității sexuale, prin creșterea reliefului osos glabelar și occipital.

Lărgimea frunții raportată la lărgimea feței oferă în faza neutrală a copilăriei un indice mediu asemănător la cele două sexe, dar o dată cu realizarea maturității sexuale a fetelor valoarea indicelui fronto-jugal scade la acestea.

Indicele facial prezintă la toate clasele de vîrstă studiate valori mai ridicate la băieți decît la fete, dovedind că primii au fețe relativ mai înalte, iar cele de-al doilea relativ mai largi. Indicele nazal este din contra în medie mai ridicat la fete decît la băieți, deci ele au un nas relativ mai îngust.

Dacă trecem acum la analiza proporțiilor corporale, trebuie de subliniat că la acest nivel realizarea maturității sexuale aduce modificări mult mai importante decît la nivelul proporțiilor cefalice.

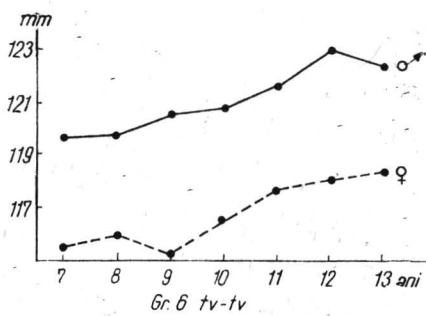
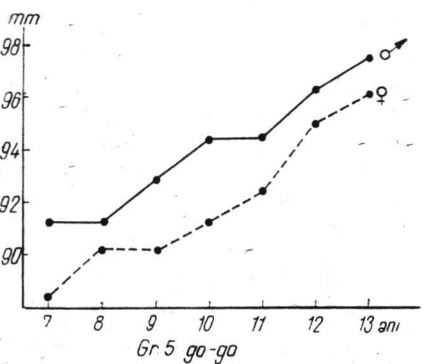
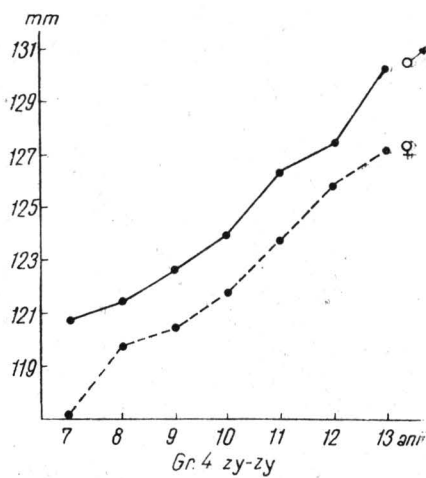
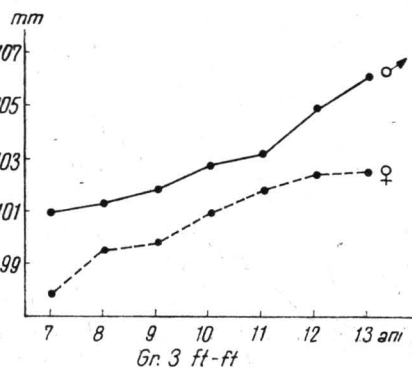
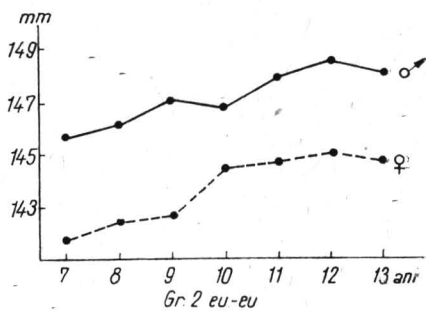
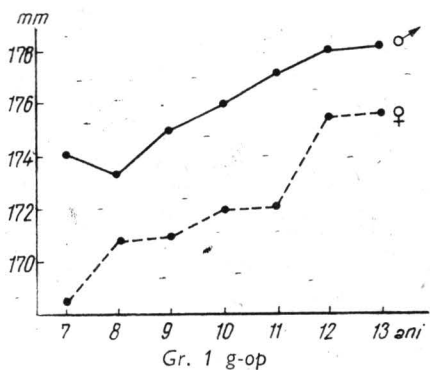

Fig. 1

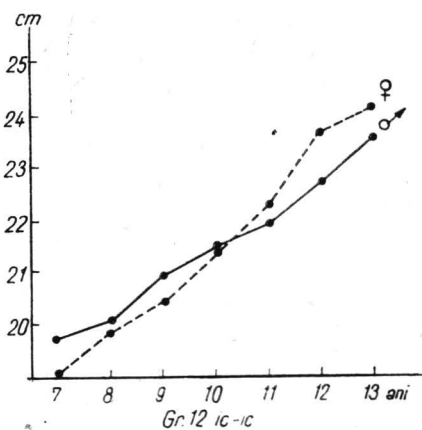
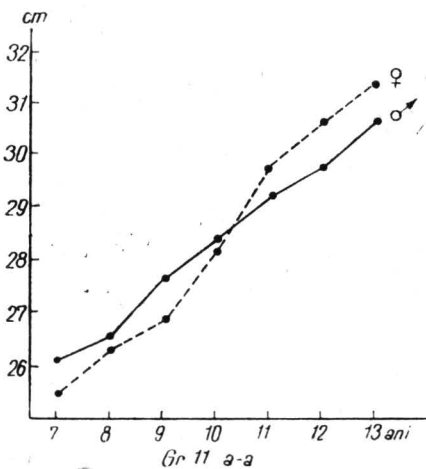
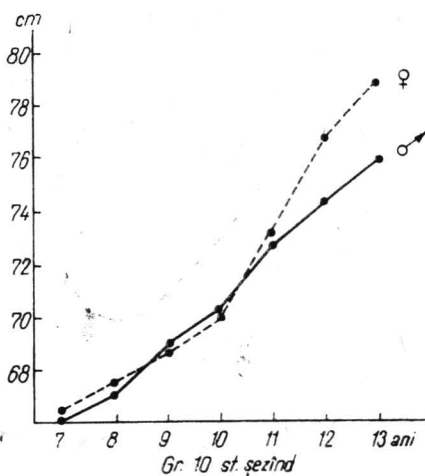
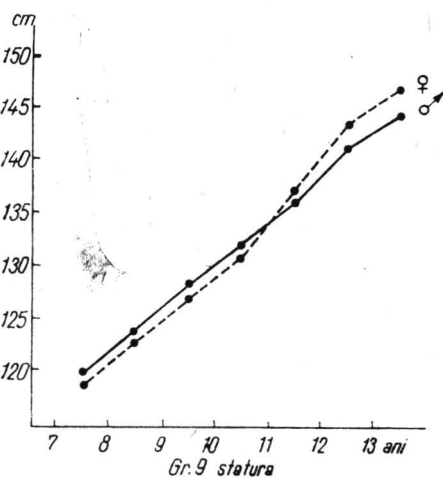
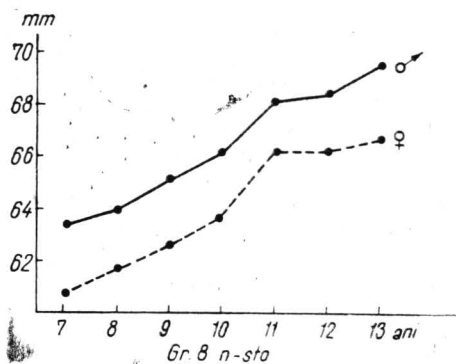
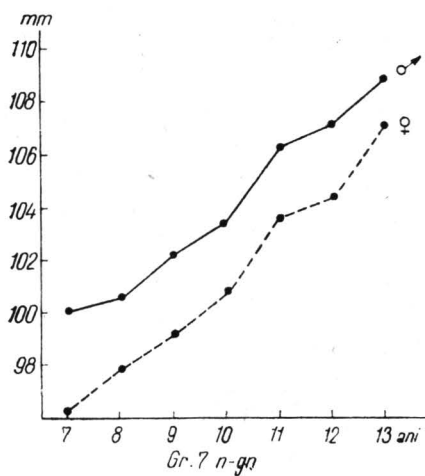

Fig. 2

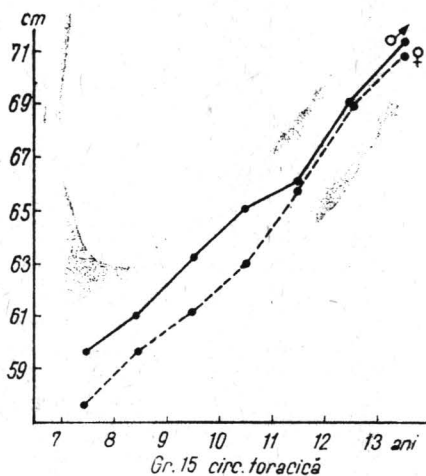
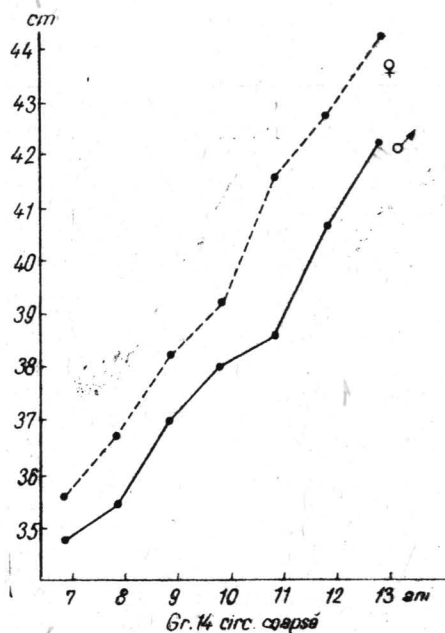
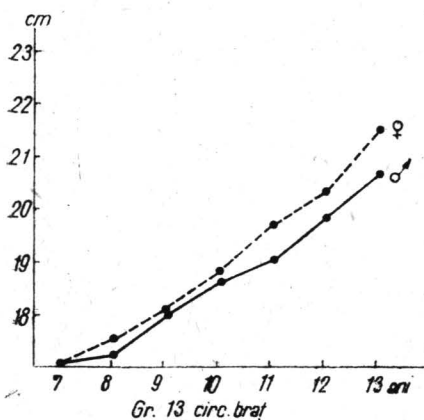

Fig. 3

În cadrul indicilor corporali studiați de noi se pot distinge următoarele categorii :

1. Indici care păstrează în cadrul limitelor de vârste studiate o aceeași tendință, maturitatea sexuală nefăcînd decît să amplifice diferențele sexuale existente și în perioada neutrală a copiilor. Așa sînt indicele schelic, întotdeauna mai ridicat la băieți decît la fete, diferența accentuîndu-se o dată cu pubertatea, precum și indicele de grosime a coapsei și brațului, întotdeauna mai mari în medie la fete decît la băieți.

Valorile medii ale dimensiunilor cefalo-faciale

VIRSTA		bă					
		7		8		9	
CARACTERE							
	M	m	M	m	M	m	
g-op	174,1	0,42	173,3	0,32	175,0	0,35	
eu-eu	146,7	0,40	146,12	0,30	147,3	0,30	
ft-ft	101,0	0,31	101,3	0,20	101,8	0,26	
zy-zy	121,8	0,39	121,4	0,24	122,6	0,28	
go-go	91,4	0,40	91,4	0,25	92,9	0,28	
t-v	120,7	0,36	119,8	0,28	120,6	0,26	
n-gn	100,1	0,40	107,7	0,27	102,3	0,26	
n-sto	64,6	0,27	64,1	0,22	65,2	0,23	
n-sbn	44,8	0,24	43,9	0,17	45,4	0,20	
al-al	28,2	0,10	27,8	0,12	28,4	0,13	
Greutatea	2252	18	2394	18	2636	17	
Statura	1201,7	3,9	1241,5	3,1	1280,1	3,1	
șezîndă	660,2	2,1	672,9	1,5	695,5	1,5	
sst-sy	365,9	1,7	374,2	1,1	384,4	1,3	
isp-sol	648,9	2,7	679,9	2,4	704,0	2,2	
a-a	262,6	0,9	266,1	0,8	277,8	0,8	
ic-ic	197,1	0,9	200,0	0,6	209,0	0,7	
perim. braț	170,2	1,0	172,6	0,6	180,0	0,7	
prim. tor.	598,5	2,1	612,5	1,7	633,9	1,8	
perim. coop.	338,5	1,7	344,5	1,2	360,5	1,2	

fe

g-op	168,4	0,44	170,7	0,29	170,9	0,32
eu-eu	141,8	0,46	142,4	0,26	142,7	0,21
ft-ft	97,8	0,35	99,5	0,22	99,8	0,24
zy-zy	117,2	0,46	119,8	0,26	120,4	0,27
go-go	88,4	0,40	90,2	0,29	90,2	0,25
t-v	115,6	0,46	116,0	0,25	115,4	0,26
n-gn	96,1	0,43	97,9	0,24	99,2	0,26
n-sto	60,9	0,36	61,5	0,22	62,8	0,22
n-sbn	42,2	0,31	42,9	0,18	43,9	0,17
al-al	27,4	0,16	28,4	0,12	28,7	0,11
greutatea	2139	19	2362	15	2547	24
statura	1188,0	3,5	1235,6	2,8	1269,3	3,6
șezîndă	665,4	2,4	676,9	1,6	691,3	1,8
sst-sy	354,5	1,6	369,8	1,2	375,0	1,3
isp-sol	651,5	2,8	678,8	1,9	703,9	2,5
a-a	255,2	1,3	263,7	1,4	269,9	1,1
ic-ic	190,9	0,8	198,0	0,2	204,9	0,7
perim. braț	170,4	1,0	175,9	0,6	121,5	1,1
perim. tor.	575,6	2,1	596,0	1,6	610,7	2,0
perim. coop.	346,0	2,1	357,9	1,3	373,1	1,9

nr. 1

și corporale la băieți și fete

ieți

10		11		12		13	
M	m	M	m	M	m	M	m
175,9	0,34	177,1	0,30	178,0	0,35	178,2	0,37
146,8	0,25	147,9	0,25	148,9	0,29	148,0	0,31
102,7	0,22	103,0	0,17	105,1	0,22	106,1	0,29
123,9	0,25	125,4	0,21	127,3	0,26	130,3	0,38
94,4	0,23	94,3	0,21	96,4	0,26	97,6	0,39
120,7	0,24	121,7	0,19	123,2	0,27	122,7	0,35
103,6	0,29	106,9	0,20	107,1	0,27	109,0	0,29
66,0	0,23	68,6	0,18	68,5	0,21	69,6	0,29
45,9	0,19	48,6	0,16	48,0	0,21	48,2	0,27
28,8	0,12	30,1	0,10	29,3	0,12	30,1	0,15
2837	18	3098	16	3385	22	3710	41
1319,5	3,3	1372,0	2,9	1424,3	3,6	1452,7	5,1
708,4	1,6	730,7	1,3	746,8	1,7	765,7	2,7
392,8	1,1	405,8	1,0	419,6	1,2	427,7	1,9
733,8	2,5	768,8	2,2	800,8	2,9	825,9	3,3
284,5	1,0	296,4	0,6	298,7	1,0	307,5	1,3
214,5	0,6	219,7	0,6	227,9	0,8	236,1	0,9
186,6	0,8	190,5	0,7	198,8	0,8	206,9	1,0
649,9	1,7	659,0	1,6	691,4	1,9	712,9	3,0
370,1	1,6	376,2	1,3	396,5	1,6	411,1	2,3

te

172,0	0,29	172,1	0,29	175,4	0,36	175,6	0,39
144,4	0,28	144,6	0,23	145,0	0,26	144,7	0,39
101,0	0,16	101,8	0,16	102,4	0,22	102,4	0,25
121,9	0,23	123,8	0,23	126,0	0,24	127,1	0,28
91,3	0,22	92,4	0,20	95,0	0,24	96,1	0,30
116,6	0,24	117,8	0,20	118,2	0,27	118,5	0,32
100,9	0,25	103,8	0,25	104,3	0,29	107,2	0,35
63,9	0,19	66,6	0,19	66,3	0,20	66,6	0,28
44,9	0,15	47,6	0,17	46,8	0,18	46,9	0,24
29,0	0,09	30,0	0,09	30,2	0,13	30,7	0,13
2772	20	3201	25	3568	32	3873	35
1311,0	3,1	1382,9	4,6	1443,5	3,4	1470,1	4,4
706,4	1,5	737,3	1,7	770,7	2,3	790,8	2,8
389,5	1,0	406,9	1,1	425,6	1,4	431,5	1,6
732,2	2,2	777,7	2,3	825,5	2,6	832,4	3,0
283,8	0,7	297,4	0,7	306,5	1,0	314,8	1,1
213,3	0,6	223,8	0,7	236,4	1,1	241,1	1,0
188,1	0,7	197,9	0,9	203,8	0,8	215,5	1,2
632,2	1,5	658,9	2,1	690,4	2,4	710,8	3,0
382,4	1,5	406,6	1,7	417,2	2,2	432,4	2,4

Tabelul nr. 2

Valorile medii ale indiciilor cefalo-inclinate și corporale la băieți și fete

		Băieți						
Vîrsta		7	8	9	10	11	12	13
Indici								
Ind. cefalic		83,55	84,32	84,23	83,45	83,36	83,58	83,09
Ind. fronto-jugal		83,58	83,45	83,07	82,92	82,14	82,55	81,40
Ind. fronto-parietal		69,31	69,35	69,02	69,99	69,66	70,75	71,70
Ind. jugo-mandibular		75,62	75,33	75,75	76,15	76,19	75,72	74,85
Ind. facial superior		52,69	52,85	53,18	53,28	54,68	53,82	53,41
Ind. facial total		82,88	83,00	83,42	83,65	85,25	84,14	83,63
Ind. nazal		64,44	63,39	62,58	62,71	61,95	61,08	62,53
Ind. skelic		81,37	84,71	84,27	86,22	87,69	89,05	89,90
Ind. Rohrer		12,79	12,31	12,30	12,23	11,81	11,77	11,89
Ind. <u>a-a</u>		21,85	21,43	21,70	21,57	21,60	20,90	20,88
statură								
Ind. <u>ic-ic</u>		16,40	16,10	16,32	16,26	16,01	16,00	16,03
statură								
Ind. <u>sst-sy</u>		30,44	30,14	30,02	29,76	29,57	29,46	29,04
statură								
Ind. <u>isp.</u>		53,99	54,76	54,99	55,61	56,03	56,22	56,08
statură								
Ind. <u>ic-ic</u>		75,05	75,15	75,23	75,39	74,04	76,29	76,78
a-a								
Ind. <u>perimetrul braț</u>		14,16	13,90	14,06	14,14	13,88	13,95	14,04
statură								
Ind. <u>perim. torace</u>		49,80	49,33	49,51	49,25	48,03	48,54	48,40
statură								
Ind. <u>perim. coapsă</u>		28,16	27,74	28,16	28,04	27,41	27,83	27,91
statură								

Fete

Ind. cefalic	84,17	83,39	83,41	83,92	83,33	83,15	82,68
Ind. fronto-jugal	83,47	83,08	82,90	83,81	82,27	81,26	80,55
Ind. fronto-parietal	68,99	69,91	69,95	69,93	70,45	70,62	70,75
Ind. jugo-mandibular	75,42	75,26	74,90	74,86	74,63	75,42	75,59
Ind. facial superior	51,95	51,36	52,15	52,44	53,81	52,63	52,39
Ind. facial total	81,98	81,71	82,33	82,71	83,88	82,74	84,34
Ind. nazal	64,97	66,17	65,36	66,04	63,03	64,53	65,45
Ind. skelic	81,42	82,99	83,50	85,68	86,76	87,13	86,09
Ind. Rohrer	12,47	12,15	12,05	11,95	11,82	11,69	11,90
Ind. <u>a-a</u>	21,48	21,34	21,26	21,64	21,50	21,23	21,41
statură							
Ind. <u>ic-ic</u>	16,06	16,02	16,14	16,27	16,18	16,37	16,40
statură							
Ind. <u>sst-sy</u>	29,84	29,92	29,54	29,71	29,42	29,48	29,35
statură							

Tabelul nr. 2 (continuare)

Vîrsta		Băieți						
		7	8	9	10	11	12	13
Ind. <u>isp</u>		54,86	54,93	55,45	55,85	56,23	57,18	56,62
statură								
Ind. <u>ic-ic</u>		74,51	75,08	75,91	75,15	75,25	77,12	76,58
a-a								
Ind. <u>perim. braț</u>		14,34	14,23	14,29	14,34	14,31	14,11	14,65
statură								
Ind. <u>perim. torace</u>		48,45	48,23	48,11	48,22	47,64	47,82	48,35
statură								
Ind. <u>perim. coapsă</u>		29,12	28,96	29,39	29,16	29,40	28,90	29,41
statură								

2. O altă categorie de indici oferă în perioada neutrală a copilăriei diferențe sexuale de o manieră diferită de cea pe care o întâlnim o dată cu realizarea maturității sexuale și care se păstrează apoi și la adult. Așa este indicele de lărgime a bazinului, care pînă la pubertatea fetelor înregistrează valori mai mari la băieți, pentru ca apoi situația să se inverseze. De o manieră asemănătoare se comportă și indicele Rohrer.

3. În sfîrșit, o altă categorie de indici prezintă în perioada neutrală diferențe sexuale de același tip cu cele întîlnite la adult dar în epoca adolescenței oferă o situație diferită. Așa este indicele de lărgime a umerilor, care înregistrează valori medii mai mari la băieți decît la fete atît în copilărie cît și la adult, dar care la adolescență oferă un aspect special dimorfic datorită puseului prepuberal al staturii foarte accentuat la băieți, neînsoțit de o creștere corespunzătoare a lărgimii umerilor ce se va realiza abia după desăvîrșirea maturității sexuale.

CONCLUZII

Analiza datelor făcută mai sus demonstrează că în perioada copilăriei studiată de noi (7—10 ani) dimorfismul sexual pe plan dimensional se manifestă discret, dar în același sens cu cel întîlnit la adult, băieții înregistrînd în medie valori ale caracterelor antropometrice ceva mai mari decît fetele (cu excepția perimetrului brațului și al coapsei).

O dată cu apariția primelor semne ale pubertății la fete are loc la nivelul dimensiunilor corporale instalarea unui dimorfism sexual pasager de sens opus celui adult caracterizat prin dimensiuni corporale în medie mai mari la fete decît la băieți. La nivelul segmentului cefalo-facial nu se remarcă acest fenomen, dimensiunile capului și ale feței păstrînd același aspect dimorfic în decursul întregii ontogeneze.

În ceea ce privește proporțiile corporale, secrețiile hormonale care încep o dată cu pubertatea prezintă o gamă variată de efecte asupra

acestora fie adîncind diferențele sexuale, din copilărie determinate genetic, fie aducînd elemente noi în cadrul tabloului dimorfismului sexual neîntîlnite în stadiul infantil, fie în sfîrșit imprimînd unele caractere dimorfice tipice adolescentului cu caracter pasager.

ASPECTS DE L'ÉVOLUTION DU DIMORPHISME SEXUEL DURANT LA CROISSANCE ET DÉVELOPPEMENT DES ENFANTS

RÉSUMÉ

Durant la période de la « grande enfance » (7 — 10 ans) le dimorphisme sexuel dimensionnel est du même type que celui de l'adulte mais de beaucoup moindre ampleur, les dimensions céphalo-faciales et corporelles (excepté les circonférences de la cuisse et du bras) étant en moyenne seulement un peu plus grandes chez les garçons que chez les filles. Les proportions corporelles et céphalo-faciales offrent un dimorphisme sexuel variable en comparaison de celui de l'adulte. Elles sont du même type mais de moindre ampleur, ou d'un type différent.

Chez les filles, au moment des premiers indices de puberté, apparaît un dimorphisme dimensionnel corporel inverse en comparaison du dimorphisme définitif, les filles offrant alors des dimensions corporelles en moyennes supérieures à celles des garçons du même âge. Ce phénomène ne se reflète point au niveau de la région céphalo-faciale, dont les particularités dimorphiques restent les mêmes au cours de toute l'ontogenèse.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU M., *Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din Republica Socialistă România*, Edit. Academiei, București, 1969.
2. DAVENPORT C. B., *Postnatal development of the head*, Proc. Amer. phil. Soc., 83, 1940.
3. GOLDSTEIN M. S., *Development of the head in the same individuals*, Human Biol., 11, 1939.
4. MEREDITH H. V., *Relation between the eruption of selected mandibular permanent teeth and the circumpubertal acceleration in stature*, J. Dent. Child., 26, 1959.
5. NANDA R. S., *The rates of growth of several facial components measured from serial cephalometric roentgenograms*, Amer. G. Orthodont., 41, 1955.
6. SHUTTLEWORTH F. K., *The physical and mental growth of girls and boys aged six to nineteen in relation to age at maximum growth*, Monogr. Soc. Res. Child. Developm., 4, 3, 1939.
7. TANNER J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.

Centrul de cercetări biologice, Iași,
Secția de antropologie

ASPECTE ALE CREȘTERII ȘI DEZVOLTĂRII COPIILOR DIN ȚARA OAȘULUI

DE

MARIA ELENA GRAMATOPOL-ROȘCA și OLIMPIA PETROVICI

572.5 : 616 — 053.6

Lucrarea de față se integrează în cercetarea complexă antropologică pe care ne-am propus să o realizăm asupra populației din Țara Oașului. Ea se referă la particularitățile de creștere și dezvoltare ale copiilor din câteva sate din această zonă.

MATERIALUL DE STUDIU ȘI METODA DE LUCRU

Lucrarea se bazează pe studiul a 628 de fete și 631 de băieți de vîrstă cuprinsă între 7 și 15 ani, originari din satele Certeze, Moišeni, Bicsad și Cămărzana.

Cercetarea pe teren s-a realizat în primăvara anului 1968.

S-au recoltat următoarele date de ordin biometric: greutate, statură, statură-șezînd, perimetrul toracic subaxilar, perimetrul maxim al brațului și coapsei, diametrele biacromian, bihumeral, bicristal și bitrohanterian; datele s-au prelucrat statistic atît în valori absolute, cît și în valori relative.

În vederea precizării momentului de instalare a pubertății s-a stabilit la băieți gradul de dezvoltare a organelor genitale, iar la fete s-a notat data apariției menarhei.

ETAPA REALIZĂRII MATURITĂȚII SEXUALE

Din analiza cifrelor tabelului nr. 1, în care s-a înscris repartitia procentuală pe clase de vîrstă a fetelor pubere, se constată următoarele: la vîrsta de 11 ani fetele sînt în totalitate impubere, numărul puberelor crește progresiv începînd cu vîrsta de 12 ani, nereușind totuși să atingă la vîrsta de 15 ani decît o frecvență destul de mică, numai de 43,75%.

Tabelul nr. 1

Repartiția procentuală pe clase de vîrstă a fetelor pubere

Vîrsta	Nr. total	Pubere	
		N	%
11	68	—	—
12	78	2	2,56
13	80	7	8,75
14	64	25	39,06
15	32	14	43,75

Tabelul nr. 2

Repartiția procentuală a fetelor pubere în funcție de vîrsta apariției menarhei

Vîrsta	Pubere	
	N	%
11	1	2,08
12	3	6,25
13	18	37,50
14	21	43,75
15	5	10,41

Din analiza cifrelor tabelului nr. 2, în care s-a înscris repartiția procentuală a puberelor în funcție de vîrsta apariției menarhei, se constată că maximum de frecvență a declanșării ciclului menstrual corespunde cu clasa de vîrstă de 14 ani. Vîrsta medie puberală este de altfel de 14,04 ani.

În ceea ce privește băieții, nefiind posibilă stabilirea momentului apariției primelor poluții care indică instalarea maturității sexuale, s-a urmărit acest proces pe baza stabilirii gradului de dezvoltare a organelor genitale (scara Bunak).

Analiza cifrelor tabelului nr. 3, în care s-a înscris repartiția procentuală a băieților în funcție de gradul de dezvoltare a organelor genitale, ne evedențiază faptul că băieții par a avea o pubertate de tip relativ mai

Tabelul nr. 3

Repartiția procentuală a băieților în funcție de gradul de dezvoltare a organelor genitale

Vîrsta	Gradul I		Gradul II		Gradul III		Gradul IV	
	N	%	N	%	N	%	N	%
11	49	74,24	16	24,24	1	1,51	—	—
12	43	57,33	31	41,33	1	1,33	—	—
13	29	38,15	43	56,57	4	5,26	—	—
14	9	16,36	33	60,00	11	20,00	2	3,63
15	2	5,55	19	54,77	15	41,66	—	—

tărdiv decît celelalte serii rurale studiate pînă în prezent în țara noastră, spre deosebire de fete, care înregistrează din punctul de vedere al pubertății diferențe mai puțin ample în raport cu celelalte zone studiate. Într-adevăr, gradul IV de dezvoltare a organelor genitale, care este considerat ca reprezentînd instalarea maturității sexuale la băieți, apare cu totul izolat, în procent de 3,63 la vîrsta de 14 ani. Gradul III de dezvoltare a organelor

genitale atinge la vârsta de 15 ani doar o frecvență de 41,66%. La această vîrstă încă un procent mare din băieți sînt departe de momentul instalării maturității sexuale, 52,77% avînd gradul II de dezvoltare a organelor genitale și 5,55% gradul I.

DATE DE ORDIN BIOMETRIC

VALORI ABSOLUTE

În cele ce urmează vom urmări modificările ce au loc pe plan dimensional în etapele pe care copiii le parcurg în intervalul de vîrstă studiat de noi.

Așa cum se vede din tabelul anexă, în etapa anterioară celei prepuberale propriu-zise, băieții prezintă valori medii superioare față de cele ale fetelor pentru statură, statura-șezînd, lungimea membrelor inferioare, greutate, diametrele biacromian, bihumeral și bicristal, perimetrul toracic (acesta din urmă cu excepția vîrstei de 8 ani), fetele deținînd valori superioare pentru perimetrul coapsei și brațului (ambele cu excepția vîrstei de 9 ani) și pentru diametrul bitrohanterian (cu excepția vîrstei de 7 ani). Se remarcă deci că în general băieții sînt ușor superiori din punct de vedere dimensional în raport cu fetele, diferențele fiind mai atenuate la caracterele ce reprezintă caractere dimorfice feminine (lărgimea bazinului) sau chiar rămîn în inferioritate față de fete pentru alte caractere de acest tip (perimetrul brațului și coapsei, lărgimea bitrohanteriană).

Începutul epocii prepuberale a fetelor se exprimă pe plan dimensional prin depășirea băieților și la dimensiunile pe care aceștia le dețineau superioare în perioada precedentă. Acest fenomen de depășire a băieților de către fete debutează la vîrsta de 10 ani, dar numai pentru unele dimensiuni și cu diferențe foarte mici și nesemnificative (statura, statura-șezînd, diametrul bicristal). Pentru alte dimensiuni, care reprezintă caracterele dimorfice masculine, fetele reușesc ceva mai greu să depășească băieții, de exemplu diametrul biacromian și lungimea membrului inferior la 11 ani, diametrul bihumeral și perimetrul toracic la 13 ani.

Datorită pubertății târzii a băieților, fetele păstrează această superioritate dimensională la toate clasele de vîrstă, inclusiv cea de 15 ani, cu excepția valorilor lungimii membrului inferior, caracter dimorfic masculin prin care băieții reușesc să depășească fetele la 15 ani. De remarcat reflectarea la acest nivel a întîrzierii puberale a băieților, prin depășirea ușoară dar constantă a lor de către fete între vîrstele de 11 și 15 ani, fenomen ce nu s-a constatat la alte serii studiate pînă în prezent.

VALORI RELATIVE

Așa cum se vede din tabelul nr. 4, indicele skelic prezintă la fete o creștere a valorilor medii pînă la vîrsta de 12 ani, cînd are loc maximum de macroskelie, urmînd apoi coborîrea valorilor (cu excepția unei creșteri nesemnificative la 14 ani).

Tabelul nr. 4

Valorile medii ale indicilor corporali la fete și băieți

Vîrsta	Ind. skelic	Ind. Rohrer	Ind. A-a/statură	Ind. Ic-ic/stat.	Ind. Ic-ic/A-a	Ind. perim. tor/statură
fete						
7	82,41	13,22	22,14	16,48	74,42	47,29
8	84,70	13,10	22,05	16,43	74,50	47,30
9	86,78	12,50	22,03	16,38	77,13	46,80
10	86,95	12,47	21,85	16,55	75,74	45,99
11	89,74	12,18	21,74	16,25	74,73	45,96
12	90,18	12,22	21,55	16,43	76,21	45,61
13	89,51	12,30	21,79	16,57	76,06	45,66
14	90,05	12,89	21,98	16,93	77,01	46,28
15	88,61	13,15	22,20	17,15	77,25	47,01

băieți

7	82,15	13,49	22,22	16,54	74,44	48,90
8	85,74	13,05	22,22	16,51	74,28	48,57
9	86,80	12,71	21,96	16,36	74,50	47,83
10	88,79	12,61	22,04	16,31	74,02	47,54
11	89,96	12,50	21,90	16,36	74,70	47,04
12	90,50	12,19	21,80	16,17	74,19	46,53
13	91,63	12,17	21,79	16,16	74,18	46,55
14	92,61	12,40	21,90	16,33	74,56	47,07
15	94,27	12,30	21,97	16,31	74,24	46,87

La băieți are loc o creștere continuă a valorilor medii ale indicelui, coborîrea neavînd loc nici la vîrsta de 15 ani.

Se remarcă superioritatea valorilor indicelui skelic la băieți în raport cu fetele, ea fiind însă foarte ușoară pînă la vîrsta de 13 ani, cînd diferențele în favoarea băieților încep să se accentueze.

Indicele Rohrer prezintă la fete o coborîre a valorilor medii pînă la vîrsta de 11 ani cînd este atinsă valoarea minimă, urmînd în continuare o creștere progresivă a valorilor. La băieți se înregistrează același fenomen, cu valoarea minimă plasată însă la vîrsta de 13 ani.

Se remarcă o ușoară și inconstantă tendință de superioritate a băieților în raport cu fetele pînă la 12 ani, cînd fetele preiau și păstrează superioritatea caracteristică femeii adulte.

Indicele Ic-ic/a-a înregistrează la toate clasele de vîrstă (cu excepția clasei de 7 ani unde valorile sînt practic egale) valori medii superioare la fete în raport cu băieții, demonstrînd existența la fete a unui bazin mai larg față de umeri începînd chiar cu vîrstele anterioare prepubertății, diferențele accentuîndu-se încă, începînd cu vîrsta de 12 ani.

Indicele a-a/statură prezintă la fete o tendință de micșorare a valorilor medii pînă la 12 ani, cînd începe tendința de mărire a lor. La băieți are loc de asemenea o coborîre a valorilor medii pînă la vîrsta de 13 ani (cu excepția celei de 10 ani), după care urmează o ușoară creștere. Nu se realizează însă un dimorfism sexual accentuat din punctul de vedere al indicelui a-a/statură, aceasta petrecîndu-se așa cum s-a constatat în alte serii (1) de-abia în perioada postpuberală.

Indicele ic-ic/statură prezintă la fete în general o tendință de micșorare a valorilor pînă la vîrsta de 11 ani, după care urmează o creștere constantă a acestora, ceea ce denotă un fenomen de mărire a lărgimii bazinului în raport cu statura. La băieți se înregistrează o scădere a valorilor medii pînă la 13 ani (cu excepția vîrstei de 11 ani), după care urmează o creștere (14 ani) și practic o staționare a valorilor la 15 ani.

Începînd cu vîrsta de 12 ani fetele prezintă valori medii ale acestui indice, superioare în raport cu valoarea băieților.

Indicele perimetrul toracic/statură prezintă atît la fete cît și la băieți o tendință de coborîre a valorilor medii pînă la vîrsta de 13 ani, cînd acestea încep să crească. Băieții dețin valori medii ale acestui indice superioare în raport cu fetele, la toate vîrstele, cu excepția celor de 15 ani.

CONCLUZII

Nivelul de dezvoltare morfo-fiziologică a copiilor din Țara Oășului, comparativ cu cel al seriilor de copii din alte regiuni ale țării studiate în ultima vreme, se caracterizează printr-o pubertate relativ tîrzie, diferențele fiind însă mai pronunțate la băieți decît la fete. În ceea ce privește ritmul de creștere, dacă analizăm sporul total realizat în perioada de la 7 la 15 ani de copiii din Țara Oășului comparativ cu cei din satele din jud. Iași, care se plasează și ei printre seriile cu o pubertate relativ tardivă în țara noastră, constatăm următoarele: la fete diferența între sporurile totale de creștere între cele două serii este numai de 0,49 cm în favoarea fetelor din jud. Iași, în timp ce la băieți se înregistrează o diferență importantă de 4,70 cm, iarăși în favoarea băieților din jud. Iași. De altfel și diferențele în ritmul de realizare a maturității sexuale sînt mult mai pronunțate la băieți decît la fete.

Dacă luăm în considerație că mediile staturii populației adulte sînt în Țara Oășului (bărbați: 167,97 cm; femei: 155,16 cm) foarte apropiate și chiar ușor mai ridicate față de cele ale populației în satele jud. Iași (bărbați: 166,46 cm; femei: 154,84 cm), sporul total de creștere mai mic la copii din Țara Oășului față de cei din jud. Iași în perioada studiată se explică prin pubertatea mai tîrzie a primilor decît a celor de-al doilea

(în special la băieți), care se corelează cu un ritm de creștere mai lent, dar de mai lungă durată. De altfel procentul staturii copiilor de 7 ani din talia adultă nu este în Țara Oașului nici la fete nici la băieți diferit de cel din jud. Iași (76,01% și 76,27% la fete și 70,85% și 70,74% la băieți), în timp ce la 15 ani statura băieților din Țara Oașului oferă un procent din statura adultă de 91,07, iar cei din jud. Iași de 95,13, fetele oferind procente foarte apropiate la cele două serii (99,15% și 100%).

ASPECTS DE LA CROISSANCE ET DU DÉVELOPPEMENT DES ENFANTS DU « PAYS D'OÂȘ »

RÉSUMÉ

La croissance et le développement des enfants étudiés au « Pays d'Oaș » (garçons et filles âgés de 7—15 ans) se caractérisent par une puberté relativement tardive en comparaison des autres séries rurales de notre pays. Les valeurs staturales réalisées à 7 ans sont très proches de celles des enfants du même âge, de notre milieu rural en général.

La poussée pubérale est relativement plus atténuée mais dure plus longtemps.

BIBLIOGRAFIE

1. CRISTESCU MARIA, *Aspecte ale creșterii și dezvoltării copiilor din Republica Socialistă România*, București, 1969.
2. GRAMATOPOL-ROȘCA MARIA ELENA, FEDOROVICI C. și TUDOSE OLIMPIA, *Contribuție la studiul antropologic asupra populației din „Țara Oașului”*, St. cerc. Antropol., 7, 1, 1970.
3. NECRASOV OLGA, BOTEZATU D., STIRBU MARIA, KLÜGER RACHEL, GRAMATOPOL-ROȘCA MARIA ELENA et COTUNA D., *Sur la variabilité de la capacité vitale et les facteurs qui la déterminent*, Ann., roum., d'Anthrop., 3, 1966.
4. TANNER J. M., *Growth at adolescence*, Oxford, 1962.
5. VAGUE J., *La différenciation sexuelle humaine*, Paris, 1953.

Centrul de cercetări biologice, Iași,
Secția de antropologie

Tabelul anexă

Parametrii de poziție și dispersie ai dimensiunilor antropometrice

Vârsta	N	Greutatea		Statura		Statura- șezând		a-a		hm-hm		ic-ic		trh-trh		Perim. braț		Perim. coapsă		Perim. toracic	
		M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m	M	m

f e t e

7	58	21,67	0,19	117,95	0,34	64,66	0,20	26,12	0,10	26,93	0,10	19,44	0,09	21,13	0,09	16,16	0,07	34,15	0,16	55,79	0,20
8	73	23,66	0,20	121,81	0,38	65,95	0,19	26,87	0,10	27,83	0,10	20,02	0,09	21,83	0,08	16,49	0,07	35,06	0,18	57,62	0,17
9	92	25,37	0,18	126,64	0,34	67,80	0,19	27,90	0,07	28,64	0,07	20,75	0,07	22,68	0,08	16,84	0,07	36,12	0,16	59,28	0,17
10	83	28,61	0,19	131,88	0,32	70,54	0,19	28,82	0,09	29,72	0,08	21,83	0,08	23,69	0,08	17,58	0,07	37,97	0,15	60,66	0,18
11	68	31,25	0,33	136,90	0,48	72,14	0,23	29,77	0,12	30,67	0,12	22,25	0,10	24,56	0,11	18,13	0,10	38,81	0,24	62,92	0,29
12	78	35,45	0,35	142,58	0,45	74,97	0,23	30,74	0,10	31,65	0,10	23,43	0,10	26,31	0,12	19,00	0,11	41,19	0,24	65,04	0,22
13	80	40,05	0,40	148,18	0,45	78,19	0,28	32,29	0,13	33,30	0,13	24,56	0,16	27,82	0,13	20,07	0,10	43,37	0,22	67,67	0,24
14	64	45,63	0,56	152,37	0,40	80,17	0,30	33,50	0,11	34,60	0,12	25,80	0,12	29,52	0,15	21,72	0,16	46,42	0,35	70,53	0,34
15	32	47,85	0,70	153,85	0,59	81,57	0,35	34,16	0,18	35,17	0,19	26,39	0,17	30,34	0,19	22,13	0,24	46,76	0,41	72,33	0,74

b ă i e ț i

7	45	22,33	0,24	118,32	0,45	64,97	0,27	26,30	0,10	27,34	0,11	19,58	0,10	21,34	0,10	15,82	0,11	32,90	0,18	57,89	0,25
8	87	24,16	0,19	122,81	0,39	66,27	0,20	27,30	0,08	28,19	0,09	20,28	0,07	21,78	0,07	16,42	0,07	34,10	0,15	58,45	0,15
9	84	26,35	0,21	127,55	0,35	68,28	0,18	28,01	0,08	29,09	0,08	20,87	0,06	22,61	0,07	16,97	0,08	36,44	0,15	61,01	0,17
10	82	28,67	0,22	131,53	0,41	69,67	0,21	28,99	0,09	30,06	0,09	21,46	0,07	23,45	0,07	17,42	0,07	36,31	0,14	62,54	0,16
11	78	31,38	0,28	135,92	0,46	71,55	0,26	29,77	0,09	30,93	0,10	22,24	0,10	24,34	0,09	18,17	0,09	37,84	0,19	63,95	0,20
12	80	33,73	0,27	140,40	0,38	73,70	0,21	30,61	0,10	31,70	0,11	22,71	0,10	25,06	0,10	18,60	0,09	39,03	0,21	65,33	0,18
13	78	37,27	0,36	145,24	0,50	75,79	0,27	31,65	0,13	32,89	0,14	23,48	0,10	26,05	0,10	19,39	0,10	40,39	0,20	67,62	0,23
14	60	40,53	0,47	148,39	0,58	77,04	0,29	32,51	0,15	33,73	0,15	24,24	0,11	27,29	0,14	20,10	0,11	41,94	0,24	69,85	0,25
15	37	43,29	0,67	152,10	0,91	78,29	0,44	33,43	0,25	34,75	0,25	24,82	0,18	27,78	0,22	20,69	0,15	42,63	0,35	71,29	0,41

DIN PROBLEMELE TEORETIC-METODOLOGICE ALE
ANTROPOLOGIEI SOCIALE ȘI CULTURALE ROMÂNEȘTI

— Un studiu-atlas reflectînd caracterul național prin metoda
„stațiilor pilot“ —

DE

VASILE V. CAMELEA, GH. GEANĂ, L. TOMESCU, IULIA TRANCU, SANDA
HOINIC și V. APOSTOLESCU

572

„Num ai atunci cînd antropologul își „trăiește” drumul pe care merge într-un sistem de obiceiuri, pe o bucată de timp, poate ajunge să cunoască și să fie capabil să analizeze în mod explicit un context total de comportare”.

F. M. KEESING

(„Cultural Anthropology”)

Într-un studiu publicat în numărul anterior al revistei, în încheierea lui unul dintre noi (Vasile V. Camelea) sintetiza astfel actuala orientare teoretic-metodologică și tematică majoră actuală a antropologiei sociale și culturale românești: „*Antropologia socială și psihoculturală din țara noastră este o antropologie structuralist-funcționalistă, dar istorică, efectuînd studiul comparativ societate-cultură-personalitate în diferite contexte social-istorice, formațiuni social-economice, într-un sistem de gândire integralist dinamic*”¹.

Se arată de asemenea în același studiu că în antropologia socială și culturală românească metodele structuralist-funcționaliste ca și altele, de exemplu „configuraționalistă”, se folosesc complementar metodei dialectice.

Într-adevăr, abordînd cea mai prioritară tematică de cercetare științifică, socotită și cea majoră a antropologiei sociale contem-

¹ V. V. Camelea, *Structuralismul în antropologia socială și culturală (I)*, St. cerc. antropol., 7, 1, 1970.

porane², un grup de antropologi din Centrul de cercetări antropologice din București, avînd o pregătire în diverse discipline sociale și umaniste, sprijinit de numeroși colaboratori de la diferite institute de cercetare științifică, cu concursul unor cadre didactice, și-a concentrat activitatea de cercetare pe problema „individ — societate — cultură” în contextul social al *industrializării și cooperativizării relațiilor sociale agrare* în țara noastră. De fapt, în acest context social, în această etapă de dezvoltare istorică a țării noastre a fost introdusă și la noi, sub titlul de „*antropologie socială și culturală*” cea mai tînără disciplină socială și a omului.

Legate de studiul acestei probleme au fost de asemenea efectuate cercetări asupra unor procese derivate: al socializării, al enculturației, al personalității de bază etc. Cercetările se fac comparativ *înainte și după* desfășurarea proceselor de industrializare și cooperativizare a agriculturii, cu mecanizarea acesteia, încît se pun o serie de probleme de adaptare biologică, de integrare psiho-socială, de interes în structurarea personalității.

Scopul acestor cercetări este de a cunoaște *structura socială, configurația culturală și personalitatea în interacțiunea și dinamica lor nu numai comparativ în timp în cele două contexte social istorice, tradițional și contemporan, ci totodată comparativ în spațiu și pe zone social-economice și culturale („subculturi”) românești, probleme avînd vizibil interes practic, aplicativ, de ordin educațional, de urmărirea formării omului și realizării lui ca personalitate, în societatea în care viețuiește și cultura pe care o trăiește.*

Cercetarea este cuprinsă în programul internațional UNESCO pentru problema „Human adaptability”, cu titlul *Anthropological researches on human population in an industrial and agrarian community.*

1. CONCEPTELE DE BAZĂ ȘI PRINCIPALELE CONCEPTE ADIȚIONALE DERIVATE, FOLOSITE ÎN CERCETĂRILE CONCRETE ȘI ELABORĂRILE TEORETICE ALE ANTROPOLOGIEI SOCIALE ȘI PSIHOCULTURALE ROMÂNEȘTI

De remarcat că în aceste cercetări se operează cu conceptele de bază pe care, în orientarea ei actuală, le folosește antropologia socială și culturală românească și în elaborările ei teoretice, și anume cu cele trei dimensiuni ale comportamentului uman — „societate”, „cultură”, „personalitate” — în interrelația lor. De aceea antropologia socială și culturală românească este în fond o *antropologie socio-psiho-culturală.*

Această orientare și abordarea tematică a interacțiunii „*individ — societate — cultură*” sau „*societate — cultură — personalitate*” marchează o etapă nouă în istoria antropologiei românești, care este aceea a introducerii în mod oficial a *antropologiei sociale și culturale* la noi ca știință academică.

În aceste cercetări concrete sînt folosite și o serie de *concepte adiționale*, unele dintre ele fiind *direct derivate* din conceptele de bază, cum sînt,

² Pentru această tematică modernă indicăm lucrările a doi antropologi: Paul Bohannan, *Social Anthropology*, New York 1963, p. 15 și Felix M. Keesing, *Cultural Anthropology*, New York, 1968, p. 5.

de exemplu, cele exprimate prin termenii: *socializare, enculturație, personalitate de bază, personalitate modală, personalitate de statut* etc.

Aceste *concepte adiționale* arată desigur și mai mult modul în care antropologia socială și culturală românească concepe interrelația „individ-societate-cultură”, care, fără îndoială, este o *preluare critică* a unor *elemente din antropologia cea mai modernă socio-psiho-culturală*, curent antropologic contemporan care s-a născut prin contribuția a unor mari reprezentanți ai ei, mondial recunoscuți: Edward Sapir, Ruth Benedict, Ralph Linton, și alții, curent teoretic-metodologic care a fost aprobat chiar și de fondatorii școlii antropologice americane, prof. Franz Boas³.

2. CERCETĂRILE INTENSIVE, SPECIALIZATE, INTERDISCIPLINARE ȘI COMPARATIVE DIN STAȚIA PILOT BERIVOEȘTI – ARGEȘ

Marii antropologi clasici ai acestei discipline au arătat cu toții că abordarea temei „individ-societate-cultură” datorită complexității ei *prezintă mari dificultăți de ordin metodologic*.

De aceea pentru experimentarea metodelor și tehnicilor, pentru verificarea ipotezelor, înainte de a fi extinse cercetările pe o arie mai mare, antropologia socială, culturală și psihologică românească, chiar de la introducerea ei în mod oficial în țara noastră, în 1964, și-a creat o „stație pilot”, „laborator de teren”, o „bază de cercetări” permanente.

Rezultatelor cercetărilor realizate în acest *laborator de teren*, prima stație pilot a antropologiei sociale și culturale românești li se datorește în covârșitoare măsură, *introducerea și totodată și consolidarea* la noi a tinerei discipline sociale și a omului, creîndu-se posibilitatea de a se studia nu numai *omul sub aspect comportamental*, respectiv comportamentul uman instituționalizat pe care-l găsim în societate și cultură în „mediul social-cultural, istoric și actual”, ci și *omul integral*. Tot în acest laborator s-au pus problemele și s-au adus contribuții pentru dezvoltarea unor noi specializări apărute pe plan mondial în cadrul antropologiei sociale și culturale⁴.

a. CERCETAREA UNOR „SUPRAVIEȚUIRI” ARHAICE ÎN DIVERSE OBICEIURI ȘI INSTITUȚII

Antropologia socială și culturală românească nu a pierdut nici o clipă din vedere că ea ca disciplină socială și a omului este mai înainte de toate o „embriologie a gândirii și a instituțiilor umane” și că ea trebuie

³ În „Introducerea” sa la cunoscuta operă a lui Ruth Benedict *Patterns of Culture* (1934), care a fost tradusă în 14 limbi și tipărită în zeci de ediții, Franz Boas scrie: „În secolul de față s-au dezvoltat multe abordări față de problemele antropologiei sociale... Trebuie să înțelegem individul ca trăind în cultura lui, iar cultura ca trăită de indivizi. Interesul în aceste probleme socio-psihologice nu este opus abordării istorice. Dimpotrivă, el relevă procesele dinamice care au acționat în schimbările culturale”.

⁴ Vasile V. Caramela, *Un laboratoire permanent sur terrain d'anthropologie sociale et culturelle — station pilote Berivoești — Muscel département d'Arges (Roumanie)*, *Annuaire roumain d'anthropologie*, 7, 1970.

Fig. 1. — Sediul laboratorului de teren de antropologie socială și culturală, stația pilot Berivoești — Argeș (în construcție).

Fig. 2 — În stația pilot Berivoești, d-ra Susie Linsey, din U.S.A. (New Jersey), doctorandă în antropologie, primind explicații asupra funcționării unui „rodan”.

să determine, în primul rînd, credințele și obiceiurile (mana, magia) care au supraviețuit la popoarele de cultură mai înaltă⁵.

Astfel, în stația pilot s-au făcut mai întii cercetări foarte temeinice pentru o serie de obiceiuri și instituții, „supraviețuiri” arhaice, primitive, care, cu modificări, ni s-au transmis pînă astăzi, descoperindu-le ca pe niște „vestigii” în structura socială și în configurația culturală a satului. De exemplu, rămășițele „devălmășiei primitive”, în stăpînirea și folosirea unor pămînturi⁶, sub forma comunismului primitiv egalitar.

Unele supraviețuiri arhaice s-au menținut cu adaptări, ca de exemplu obiceiul unor „schimburi prin daruri”, întrucît conțin elemente de un înalt umanism, asigurînd prin reciprocitatea lor solidaritatea, coeziunea, echilibrul, buna înțelegere a grupului.

Ele au fost cercetate etnografic (descrise) și etnologic, încercîndu-se comparații și căutîndu-se vechimea, practica lor de către popoare nedezvoltate încă prea mult social-economic și cultural, de către populații istorice. Aceste supraviețuiri arhaice, primitive, întîlnite, desigur cu modificări, chiar la unele populații socotite ca trăind într-o înaltă civilizație, sînt interpretate apoi antropologic la nivel de „comportament general uman”, sub toate aspectele și sub toate dimensiunile lui.

În stația pilot s-a putut urmări pentru date de amănunt și dinamica astfel de supraviețuiri de obiceiuri în cadrul a diverse instituții social-culturale printr-un sistem de reobservări periodice, unele de asemenea efectuate *participațional*; primul semnatar al articolului este integrat în grupul uman din stația pilot din moși-strămoși, iar cînd n-a fost prezent în sat a asigurat continuitatea observației participaționale printr-un colaborator localnic, pregătit în acest scop).

Stăruim ceva mai mult aici asupra acestei metode, gîndind că dacă din numărul mare de specialiști în științele sociale și umaniste fiecare ar urmări în profunzime, în continuu, problemele majore ale societății și culturii în interrelația și totalitatea lor într-o unitate, în care fie că s-a născut, fie că a ales-o (bineînțeles în cadrul cercetărilor lui care se pot și trebuie sub alt aspect să se extindă pe zone, regiuni, areale), am putea cunoaște mai bine și în orice moment realitatea socială, economică și culturală, problemele de ordin uman din țara noastră. În plus, am avea și specialiști cu experiență și de cercetare pe teren.

Istoricul nostru Constantin C. Giurescu, profesor la Universitatea din București, într-o recenzie făcută în „Revista istorică română” (1946) primului volum din studiul început în stația pilot, V. V. Caramelea (*Satul Berivoești, I, Obștea moșnenilor, Cîmpulung-Muscel*, 128 p.) conchide că „Rîvna autorului al cărui neam e vechi în Berivoești poate servi drept pildă și altor cărturari care se trag din sate moșnenești sau răzășești”; ne îngăduim să apreciem că deși istoric exeget al documentelor, a aprobat desigur complementar această metodă, cînd e posibil a fi aplicată, chiar pentru istorici, mai ales cei sociali.

⁵ James Georges Frazer, *The Scope of Social Anthropology*, lecția inaugurală la primul curs din lume de antropologie socială ținută la 14 mai 1908 la Liverpool, publicată în *Psyche's Task*, Londra, 1913.

⁶ Vasile V. Caramelea, *Contribution ethnographique concernant les vestiges de la communauté villageoise primitive chez les Roumains*, VIème Congrès International de science anthropologiques et ethnologiques, Paris, 1960, 2, 29—32.

Fig. 3. — Antropologii sociali și culturale fac un inventar pentru etapa etnografică a cercetării unui obicei în stația pilot Berivoești: „daruri reciproce de oale, străchini, împreună cu preparate alimentare, iumnări” etc.

Fig. 4. — Schimbul prin daruri între două neamuri la Sărbătoarea Moșilor în stația pilot Berivoești.

Fig. 5. — Schimbul prin daruri între băieți concomitent cu pronunțarea legământului „furtaților”, obicei arhaic supraviețuind în stația pilot Berivoești.

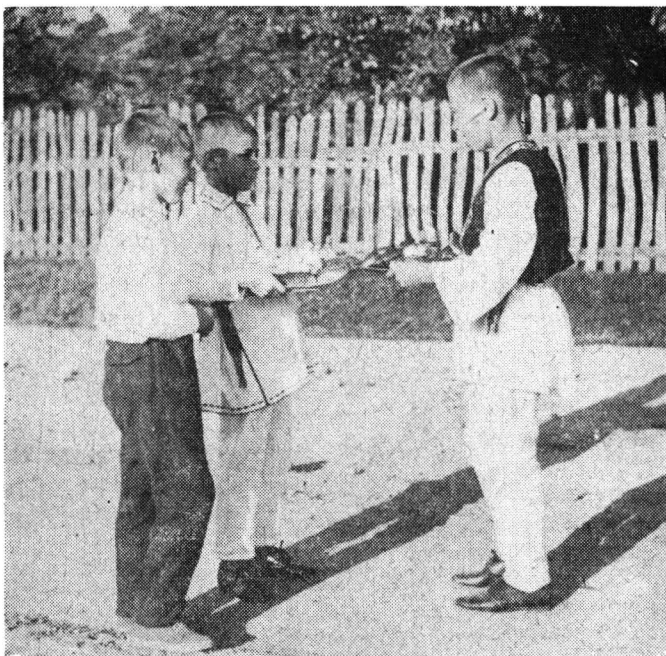

Fig. 6. — Inventarul de daruri între fete, pecetluind legământul „suratelor”. Antropologul social și cultural consemnează „formula”: „Ești surată pin-la moarte? Sînt surată pin-la moarte” (de trei ori); obicei studiat în stația pilot Berivoești.

Fig. 7. — Faza etnografică precedând pe cea etnologică în interpretarea „antropologic-socială și psiho-culturală” a unui străvechi obicei studiat în stația pilot Berivoești.

Fig. 8. — Model cultural tradițional de creștere, îngrijire și educare a copilului în stația pilot Berivoești, în cadrul cercetărilor de „cultură și personalitate”. Copil în leagăn, cu minile și picioarele înfășate.

Fig. 9 — Ultimele supraviețuiri ale unor exorcisme în procesul stingerii magiei albe și negre în stația pilot Berivoești. Date de etnoiatrie pentru o interpretare la nivelul antropologie sociale și culturale.

Pentru antropologi însă metoda poate fi încadrată în sfatul profesorului F. M. Keesing, care scrie : „Cel ce lucrează în cercetarea antropologică își are ales locul și populația pentru munca sa de teren în concordanță cu sarcina sau problema sa, își stabilește reședința pentru săptămâni sau luni, ba chiar e posibil pentru ani întregi, apoi revine din nou, iarăși și

iarăși” (*op. cit.*, p. 15). Este desigur o întărire a metodei „observatorul participant” aplicată de antropologul englez de origine poloneză, Bronislaw Malinowski, în cercetările lui de teren.

b. CERCETAREA COMPORTAMENTULUI UMAN, A SOCIETĂȚII, CULTURII ȘI PERSONALITĂȚII ÎN CONTEXTUL SOCIAL AL INDUSTRIALIZĂRII ȘI AL COOPERATIVIZĂRII RELAȚIILOR SOCIALE AGRARE

Dar „antropologii sociali susțin — scrie E.E.Evans Pritchard — că subiectul lor îmbrățișează toate culturile și societățile umane și pe a noastră proprie”. Noi am trecut după studiul omului tradițional la cercetarea „omului industrial”, deci a celui care trăiește în societatea și cultura contemporană.

De altfel Claude Lévi-Strauss a și spus că „antropologia nu este solidară cu tocătorul din piatră, cu totemismul, cu poligamia” și că „ea a demonstrat de altfel bine acest lucru în decursul acestor ultimi ani în care unii antropologi s-au orientat spre studiul societăților denumite „civilizate”⁸.

În intervalul 1964—1970, grupuri de antropologi sociali și culturali și de cercetători științifici din alte domenii au făcut încetinciu pe opt colectivități umane din comuna Berivoiești cercetări-sondaj în sprijinul rezolvării în primul rând a unor probleme de ordin metodologic, în studierea relației „individ — societate — cultură”, dar și pentru a obține date de amănunt asupra acestei probleme urmărită în contextul social contemporan, industrial. Problema a fost formulată : „Omul, schimbările în muncă și în modul de viață” sau „Industrializare, schimbări tehnice, social-economice și culturale, adaptare morfofiziologică, integrare psihosocială, limbaj, estetică, educație, personalitate”.

Aceste cercetări au fost apreciate la diferite congrese internaționale sau prezentări în străinătate.

În țară, discuții asupra lor s-au făcut în mai multe periodice : „Familia”, „Probleme economice”, „Sociologia militans” etc.

„Sînt cele mai întinse cercetări de, *tip complex* din ultima vreme”, scrie prof. dr. docent Traian Herseni „cercetări de sociologie, psihologie și fiziologia muncii, coordonate antropologic, fizic, social și psiho-cultural, avînd ca temă principală : omul integral în societatea industrială” (vezi „Studii și cercetări de antropologie” și „Annuaire roumain d’anthropologie” din 1968). „Cercetările continuă, ca și publicarea rezultatelor obținute, încît este vorba din nou nu numai de o realizare, dar și de o nouă perspectivă” (revista „Familia”, anul V (105), nr. 1 (45) 1969).

De asemenea, lect. univ. dr. Gh. Trandafir, de la Catedra de sociologie a Institutului de Petrol, scrie : „Se remarcă amplele cercetări efectuate de Secția de antropologie socială și culturală a Centrului de antropologie al Academiei, conduse de V. V. Caramelea, care au dobîndit

⁷ E. E. Evans Pritchard, *Social Anthropology*, Londra, 1951.

⁸ Cl. Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale*, Paris, 1962.

un notabil prestigiu și peste hotare. Dispunând de stația pilot Berivoești — Argeș, echipele interdisciplinare studiază mai ales modul de trai al țăranului, care se integrază ca muncitor în marea societate industrială, proces deosebit de complex determinat de industrializarea socialistă a țării noastre”. Referindu-se apoi la „schimbările importante în ocupație, de exemplu transformarea ocupației de la cea de agricultor la cea de muncitor în industrie”, autorul articolului scrie mai departe. „În acest sens, cercetările efectuate în stația pilot Berivoești în ultimii ani sînt deosebit de concludente” („Probleme economice”, nr. 3, 1969, p. 143—144).

Aprecieri asupra acestor cercetări face și sociologul Ion Drăgan conferențiar la Universitatea București, în „Sociologia militans”, vol. I, 1968.

Dr. Henry P. David, director asociat la Institutul american pentru cercetări internaționale, citează activitatea antropologiei sociale și culturale românești în stația pilot și extinderea ei în Argeș. Este vorba, cum am spus, de cercetarea schimbărilor în structura socială, în configurația comportamentală, în mediul social economic și cultural, de muncă și rezidențial, de cunoașterea reflectării acestor schimbări în vorbire, în comportamentul estetic, în modelele de creștere și îngrijire a copiilor, în educarea acestora ca și a adulților, atît prin mijloace tradiționale cît și prin altele noi (de ex., prin *mass media*), urmărindu-se prin toate acestea intervenția diversilor factori care acționează în procesul structurării personalității la grupul de populație care își schimbă modul de viață. Unele grupe trec de la munca cu unelte mărunte, efectuată într-un cadru familial, la munca în echipe, brigăzi, cu mijloace mecanizate, uneori, în cadrul cooperativei agricole de producție, deci în contextul unor relații sociale agrare noi; alte grupe traversează de la agricultură la industrie, efectuînd munca la mașini, uneori în secții automatizate, în întreprinderi de dimensiuni mari, în schimburi (3 × 8) diurne și nocturne, în cazul nostru lucrînd și în subteran, iar în mediul de viață intrînd și un navetism cotidian.

3. O NOUȚATE METODOLOGICĂ: CERCETĂRI COMPLEXE REALIZATE DE UN „GRUP DE ECHEPE”; ASIGURAREA UNUI SISTEM UNITAR DE CONEXIUNI INTERDISCIPLINARE PENTRU ANALIZELE MULTINIVELARE ȘI PENTRU SINTEZA FINALĂ

Au participat la aceste cercetări experimentale mai multe echipe, un grup de colective interdisciplinare, o „echipă de echipe”⁴ — i-am spus noi — care a urmărit complexe probleme de: ecologie, sociologie, demografie, psihologie, antropologie socială și psiho-culturală, ergonomie, antropologie fizică, igienă, și medicina muncii, estetică, educație, lingvistică etc. În fiecare echipă, colectivul, care n-a fost niciodată mai mic de doi, dar a ajuns în unele echipe la 12 cercetători de specialități diverse, era concentrat pentru studiul cît mai complex, mai adîncit și în legătură cu colectivele care studiază alte probleme, fiecare constituind în fond exploratorul unei „compozante” sau al unui „determinant” în structurarea personalității. De aceea, pe lîngă specialiștii disciplinei de profil, coordonatoare în cadrul fiecărui colectiv, intrau și specialiști din disciplinele învecinate, care puteau fi la rîndu-le coordonatori în alte echipe, dar acționînd conver-

Fig. 10. — Ancheta de antropologie socială în problema „omul industrial”; cercetări la minele de cărbuni Berivoești.

Fig. 11. !— Examen psihofiziologic în cadrul cercetărilor muncitorilor minieri din stația pilot Berivoești.

gent, adîncînd prin aceasta nu numai problema, dar asigurînd pe tot parcursul cercetării pregătirea interlegăturilor pentru analiza finală a problemei centrale: interrelația „societate-cultură-personalitate”. De exemplu, în echipa de ergonomiști — care urmăreau probleme de adaptare și neadaptare, de interes în urmărirea structurării normale a personalității,

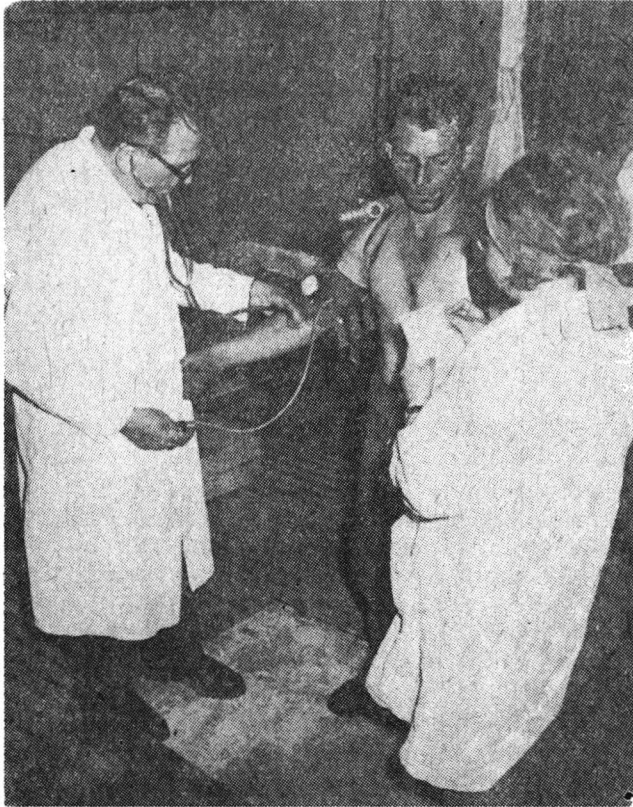

Fig. 12. — Echipa de ergonomiști folosind metoda „Douglas-Haldane” înainte și după efort în cercetarea pe locuri de muncă a minerilor din stația pilot Berivoești.

în cadrul acestor schimbări tehnice, social-economice și organizatorice —, pe lângă specialiștii principali care erau fiziologi ai muncii, au intrat și sociologi, psihologi, antropologi fizici, antropologi sociali și culturali. La fel, în echipa de demografie au intrat sociologi, medici, psihologi (studiul comportamentului demografic), economiști, antropologi, statisticieni etc. Echipa de sociologie a fost constituită din șase sociologi, dintre care doi erau psihosociologi, precum și un antropolog social. Este vorba de o „lărgire”, de o dezvoltare a unei problematici complexe a metodei cercetărilor interdisciplinare ale școlii sociologice de la București.

În toate aceste echipe, după cum se vede din numeroasele articole publicate, *antropologul social și psihocultural* a fost prezent, lucrînd efectiv

la recoltarea materialului primar, la prelucrări, la analize, la redactarea materialului fiecărui colectiv din cadrul grupului multidisciplinar, asigurând astfel *unitatea teoretic-metodologică* a cercetării, *un sistem unitar de conexiuni interdisciplinare*, atât la efectuarea analizelor multinivelare, intermediare în desfășurarea cercetării complexe, cât și la pregătirea sintezei finale cu generalizările, conceptualizările, abstractizările, teoretizările în problema abordată.

În stația pilot s-au putut face *cercetări comparative*, întrucât satul a fost cercetat sociologic începând din 1934, pe probleme comparabile (structură socială și culturală), deci cu 30 de ani înainte, asigurându-se în tot acest interval un *sistem de reobservări, periodice*, deseori prin *participație* îndeosebi pentru o serie de fenomene emergente.

S-au tipărit 50 de contribuții (18 în suită) și o sinteză finală provizorie în diferite periodice de sociologie, psihologie, și îndeosebi în toate fasciculele publicațiilor de antropologie ale Academiei Republicii Socialiste România („Studii și cercetări de antropologie” și *Annuaire roumain d’anthropologie*”), începând din 1964, în care antropologia socială, culturală și psihologică are rezervat un număr de coli editoriale, separat de cele ale antropologiei fizice.

4. CERCETĂRILE EXTENSIVE DIN ZONA ARGEȘULUI

Pe măsura experimentării metodelor și verificării ipotezelor în cercetările asupra agricultorilor cooperatori, minerilor și altor categorii de muncitori industriali din stația pilot, echipele interdisciplinare, dirijate de antropologia socială, culturală și psihologică, și-au extins cercetările, nu toate în același ritm, în următoarele întreprinderi industriale din județul Argeș: Uzinele mecanice Muscel, Întreprinderea forestieră Stîlpeni, Combinatul pentru industrializarea lemnului Pitești, Fabrica de confecții — Curtea de Argeș, Schela petrolieră Leordeni, Uzinele de autoturism Pitești (Dacia), precum și în satele Băilești și Izvoru, cu agricultură cooperativizată, iar ultimul și cu o întreprindere agricolă de stat. Prin cercetări comparative pe ramuri și sectoare economice, deci pe ocupațiile oamenilor (bărbați și femei) și pe subculturi, care sînt privite în coerența și unitatea lor, sînt strînse date pe baza cărora să se poată efectua un studiu asupra „caracterului național” al poporului român.

Au fost publicate și din aceste cercetări de tip extensiv 15 contribuții, s-au făcut comunicări la diferite manifestări științifice naționale și internaționale, simpozioane și congrese de antropologie și etnologie, de sociologie, de psihologie, de ergonomie, de demografie, de medicină etc.

5. CERCETĂRI ÎN ALTE ZONE ALE ȚĂRII. TRANSILVANIA, OLTEANIA, MOLDOVA

Pentru că antropologii fizici ne-au acordat colaborarea prin studiul lor privind „suportul somatic” sau „baza fizică” a omului, în cercetarea complexă a personalității (biologică, psihologică, socială, culturală, istorică, ecologică), antropologii sociali și psiho-culturali le-au oferit în schimb date, rezultat al cercetărilor lor, de ordin socio-psiho-cultural, istoric și

ecologic, pentru nevoile interpretărilor antropologiei biologice, date concentrate de obicei sub titlul „mediul social-cultural”. Este de fapt o analiză a acestui mediu social-cultural la nivelul antropologiei sociale și culturale a grupului demografic care trăiește o cultură și a modului de trai care face posibilă viața în comun a colectivității. Atît societatea, cît și cultura, de altfel ca și personalitatea, sînt considerate de antropologii sociali și psihoculturali ca totalități și sînt interpretate, deci gîndite, în interacțiunea lor. Prin urmare, este vorba de cele trei concepte de bază ale antropologiei sociale și psihoculturale — societate, cultură, personalitate — privite ca trei dimensiuni ale aceleiași realități — comportamentul uman, manifestat, analizat pe materialul concret al instituțiilor umane care nu sînt altceva decît comportamente standardizate, instituționalizate, acceptate de un grup uman pentru ca el să poată trăi în comun, să se dezvolte complex, biologic, psihologic, social și cultural, să se realizeze fiecare membru ca personalitate. Astfel de investigații ale antropologiei sociale și culturale se desfășoară în prezent în cadrul cercetărilor complexe dirijate de antropologia biologică pentru studiul unor fenomene de domeniul ei, în deosebi de adaptabilitate umană, efectuate în zona Branului (Transilvania).

Aceste cercetări trebuie privite ca o continuare a colaborării antropologiei fizice cu antropologia socială și culturală, cînd aceasta nu era introdusă oficial în țara noastră, cînd se făceau cercetări de etnografie, demografie și sociologie comparată care tindeau, aspirau ca prin analizele lor la nivelul studiului complex al omului, privit ca organism și comportament, ca existență și valoare să atingă într-o zi nivelul antropologiei sociale, psihologice și culturale prin atestarea unei noi discipline cu acest titlu.

Contribuțiile privind societatea și cultura ca totalități și în interacțiune sub forma *mediului social-cultural* le găsim în monografiile antropologice în care antropologii sociali și culturali, sociologi, demografi și etnografi le-au realizat în situația de colaboratori ai antropologiei fizice.

6. NOILE SUBRAMURI ALE ANTROPOLOGIEI SOCIALE ȘI CULTURALE

Dacă sub aspect concret în ceea ce privește cercetarea omului, antropologii sociali și culturali, prin cele peste 80 de contribuții publicate, au lămurit problema „omul” sub aspect comportamental și deci omul ca totalitate nu numai sub aspect anatomo-fiziologic, achiziția cea mai importantă sub aspect teoretic-metodologic este aceea că a pus cît de cît problema numeroaselor specializări necesare aprofundării cercetării comportamentului uman mai ales sub forma problemei individ — societate — cultură, cu lipsurile și greșelile inerente oricărui început, care în cazul nostru este studiată comparativ înainte și după industrializarea țării sau în contextul procesului de industrializare și de cooperativizare a agriculturii țării noastre.

Pentru fiecare nouă ramură a antropologiei sociale și culturale au fost publicate două pînă la zece contribuții. În cele mai multe cazuri noile branșe antropologice, subdiscipline ale antropologiei sociale și culturale, dacă o considerăm pe aceasta ca disciplină a unei antropologii generale sau integrale — știința omului total — au fost create de către echipele interdisciplinare care au lucrat în cadrul grupului de echipe sau cum îi

spunem noi „o echipă de echipe” între 1964—1970 în stația pilot Berivoești și în zona Argeșului.

În primul rînd s-a pus problema unei *antropologii psihologice*, de legătură între antropologia fizică (antropologie psiho-fiziologică) și antropologia socială (antropologie psiho-socio-culturală), absolut indispensabilă în studiul comportamentului uman, în studiul interrelației individ-societate-cultură sau societate-cultură-personalitate considerate ca trei dimensiuni ale comportamentului uman.

Celelalte titluri de ramuri antropologice constituite sînt : *antropologie ecologică*, *antropologie economică*, *antropologie politică*, *antropologie demografică*, *antropologie estetică*, *antropologie lingvistică*, *antropologie educațională*, *antropologie juridică*.

7. PROIECTE. UN ATLAS ROMÂN DE ANTROPOLOGIE SOCIALĂ ȘI PSIHO-CULTURALĂ PE ZONE SOCIAL-CULTURALE UTILIZÎND METODA „STAȚIILOR PILOT”

Cercetătorii care lucrează în cadrul acestei școli teoretice și de teren au elaborat un proiect de lucrare de o deosebită importanță în scopul definirii unui fel de „pattern cultural” al poporului român, pentru cunoașterea a ceea ce configuraționaliștii au denumit „caracterul național” al unui popor, ceea ce deosebește, datorită tradițiilor și dezvoltărilor particulare în cadrul caracterului universal uman, un francez ca francez, un englez ca englez, un român ca român. Lucrarea e de perspectivă, urmînd ca cercetările să se facă pe 12 grupe de elemente socio-psihoculturale.

Pentru aceasta trebuie desigur pregătiți o serie de cercetători, care lucrînd fiecare în una sau mai multe stații pilot din diferite regiuni românești să poată realiza în final studiul proiectat.

QUELQUES PROBLÈMES THÉORIQUES MÉTHODOLOGIQUES DE L'ANTHROPOLOGIE SOCIALE ET CULTURELLE ROUMAINE

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent l'orientation actuelle et la thématique majeure de l'anthropologie sociale et psycho-culturelle roumaine, les concepts de base et les concepts additionnels dans leur interrelation.

Ils exposent ensuite la méthode des recherches basées sur l'observation et la réobservation participative, effectuées à la station pilote de Berivoești, ainsi que la méthode du « groupe d'équipes interdisciplinaires » pour la recherche complexe des problèmes de « l'homme industriel » et de « l'homme traditionnel ».

Le but final de cet article est de réaliser une étude sur le caractère national par la méthode des « stations pilote ».

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

ANTROPOLOGIA SOCIALĂ ȘI CULTURALĂ—ȘTIINȚĂ A LEGILOR GENERALE DE DEZVOLTARE A COMPORTAMENTULUI UMAN (I)

— Istoric, domeniu, definiție —

DE

VASILE V. CARAMELEA

572

„Antropologia în înțelesul cel mai general a, cuvintului țintește spre descoperirea legilor generale care au reglementat istoria umană în trecut și care dacă natura este realmente uniformă ne putem aștepta să o reglementeze și în viitor”. Antropologia socială este „embriologia gândirii și a instituțiilor umane”.

Sir JAMES GEORGE FRAZER
(„The Scope of Social Anthropology”)

„Obiectul investigației noastre este acela de a descoperi procesele prin care s-au desfășurat anumite stadii de cultură. Obiceiurile și credințele nu sînt cele din urmă obiective ale cercetării. Noi dorim să aflăm motivele pentru care astfel de obiceiuri și credințe există”.

FRANZ BOAS
(„General Anthropology”)

Oricare disciplină ca să fie recunoscută, admisă în așezămîntul științelor, trebuie să dovedească că are într-adevăr un obiect de studiu precis, un domeniu propriu de cercetare și un scop pentru realizarea căruia luptă, își alege sau își făurește metode, își adaptează tehnici, își elaborează o adevărată strategie.

Fiecare disciplină, ca să existe, trebuie să se diferențieze de celelalte discipline de grupă, cel puțin printr-o perspectivă proprie, sub care ea abordează un subiect, în cazul cînd acesta este comun mai multor discipline. Dacă nu se diferențiază cu nimic — scop, metodă, nivel de abstractizare, altul decît al celorlalte discipline de grup —, disciplina constituie un

dublet al alteia, un paralelism de cercetare al unei aceeași problematice, cu aceeași metodă, într-o aceeași perspectivă și deci nu e nevoie de ea.

O primă datorie pentru cel ce se orientează către o nouă disciplină sau o știință tînără, pentru care există controverse în ceea ce privește necesitatea ei, este să facă mai întii aceste constatări, pornind la lucrul său de la o definiție a disciplinei, chiar dacă aceasta este dată provizoriu, împrumutată, dar din care să reiasă subiectul cercetat, scopul, metoda, perspectivele și că se distinge de celelalte discipline și științe de grupă, prezentîndu-se ca o disciplină autonomă, care să obțină rezultate noi prin propriile investigații specializate, ca și prin colaborare cu alte discipline de graniță, putîndu-se însă detașa de ele fără a-și pierde caracterul de disciplină independentă.

Antropologia? Nimic mai simplu și mai ușor de definit. Literar: știința despre om (*antropos* = om, *logos* = studiu, știință); după cît se vede, termenul care o denumește este format din două cuvinte grecești, cu semnificație clară, fără echivoc, fără ambiguitate.

Atunci dacă e așa de simplu și clar, se pune totuși o primă întrebare: De ce ne aflăm în fața unor atît de multe definiții date antropologiei, și poate nici una complet satisfăcătoare și de ce atîtea divergențe pentru subiectul, metodele, scopurile fiecărei discipline antropologice și ne referim mai ales la antropologia socială, la antropologia culturală, antropologia economică, antropologia estetică etc., deci pentru ramurile și subramurile antropologiei încă mult în discuție ca domeniu de activitate, problematică, nivel de abstractizare etc.

Răspunsul e ușor de dat. Varietatea definițiilor provine de la modul cum concepem omul care constituie atît obiectul antropologiei generale, integrale, cît și al antropologilor de ramură.

În cazul antropologiilor de ramură, socială, culturală, psihologică și de subramuri, specializări create în cadrul lor, diversitatea definițiilor este determinată de însăși „fluiditatea materialului” (S.F. Nadel, *The Foundations of Social Anthropology*), care constituie pentru absolut toate disciplinele obiect de cercetare — comportamentul uman — și care poate fi interpretat în nenumărate feluri ca „totalitate”, în diversitatea aspectelor lui, în diferite tipuri de societăți umane, contemporane și istorice, privit uni-, bi- sau pluridimensional.

Multitudinea definițiilor, controversele, reflectă fără îndoială însăși tinerețea constituirii ca știință a antropologiei în general, ca și a ramurilor ei.

Se conturează de asemenea și alte întrebări care ni se par la fel de legitime: Cum s-a ajuns la o antropologie fizică și la o antropologie socială și culturală? În cazul antropologiei sociale și culturale este vorba de două sau de o singură disciplină, desigur din punctul de vedere al subiectului, al metodelor, al scopurilor urmărite? Care sînt diferențele față de sociologie, etnologie etc.?

O scurtă incursiune în istoria antropologiei ne va ajuta în primul rînd la o mai bună punere a problemelor și la înțelegerea răspunsurilor date de diferite școli și mari reprezentanți ai antropologiei.

În primul rînd, care este vîrsta antropologiei? Este o știință veche, sau nouă? Toți antropologii o socotesc ca tînără, ba chiar foarte tînără, fiind după unii „cea din urmă apărută” și aduc argumente, între care și acela al lipsei unei standardizări a conceptelor și termenilor.

Antropologul american de mare prestigiu Alfred Louis Kroeber, referindu-se la „vîrsta științei antropologice”, scria în 1923 : „Antropologia este considerată în general ca una din științele noi, pentru că catedrele ei sînt puține, iar locul ei în curriculum de educație împrăștiat ici-colo. Ca știință organizată — cu program și metode proprii — ea este necesar recentă”¹.

În 1944, deci cu aproape un sfert de veac mai tîrziu, alt antropolog de seamă, Bronislav Gaspar Malinovski, consemnează și el că „antropologia ca știință despre om în mare, ca disciplina cea mai larg cuprinzătoare din umanism fără portofoliu, a fost ultima care a apărut. Ea a avut să-și coase petec după petec, revendicările ei, în ceea ce privește scopul, problemele și metoda, cum a putut mai bine ; ea a absorbit ceea ce mai rămăsese, ba a avut să uzurpe și unele teritorii rezervate mai vechi”².

Dar, și în vremea noastră, poate cel mai autorizat reprezentant al antropologiei, Claude Lévi-Strauss, nu numai că subscrie pentru tinerețea acestei științe, dar aduce, socotim noi, cel mai convingător argument, chiar dacă nu e dat într-o formă directă : „Antropologia este o știință prea tînără pentru ca studiul ei să nu reflecte circumstanțele locale care sînt la originea fiecărei dezvoltări particulare”³.

Foarte apropiat ca argumentare de Cl. Lévi-Strauss este antropologul cultural american Felix M. Keesing, profesor la Stanford University, care, arătînd lipsa unui acord general în ceea ce privește folosirea conceptelor și terminologiei în antropologie, socotește normală această situație, consecință a tinereții disciplinei care nu a ajuns să-și standardizeze conceptele, metodele. „Nu există doi antropologi — scrie Keesing — care să gîndească exact la fel sau care să folosească precis aceleași concepte sau simboluri. Știința este prea nouă... pentru atare standardizare rigidă”⁴.

De observat însă, așa cum subliniază de altfel Kroeber, că este vorba de tinerețea unei antropologii ca știință specializată, cu obiect, scop, metode și tehnici precise, cu „program și metode proprii”.

Ca știință, antropologia s-a constituit într-adevăr abia în secolul trecut⁵, încît are azi ceva mai mult de o sută de ani⁶.

Preocupări însă privind natura umană, reflecții despre om (filozofie, anatomie, morală etc.), consemnări despre faptele lui, despre obiceiurile lui, le găsim încă la scriitorii din antichitate, Herodot, Aristotel, Lucrețiu etc. și din ce în ce mai accentuat în evul mediu și pînă în secolul al XIX-lea, cînd se constituie ca știință antropologia.

Altfel termenul de antropologie îl întîlnim în anul 1501 la Magnus Hundt (*Anthropologia de hominis dignitate, natura et proprietatibus*). În 1626, Jean Riolan întrebuintează cuvîntul în *Anatomia seu anthropographia*, iar în 1655 e cuprins în titlul unei lucrări (anonimă) din Anglia, *Anthropology abstracted or the idea of human nature, refleted in brief philosophical and anatomical collection*.

¹ A. Kroeber, *Anthropology*, 1923, p. 3.

² B. Malinovski, *A Scientific Theory of culture*, 1944, p. 3.

³ C. Lévi-Strauss, *Anthropologie structurale*.

⁴ Felix M. Keesing, *Cultural Anthropology*, New York, 1963, p. 138.

⁵ Wilhelm T. Mühlmann, *Geschichte der Anthropologie*, 1948 ; A. C. Haddon, *History of Anthropology*, Londra, 1910 ; R.H. Lowie, *The History of Ethnological Theory*, New York, 1937.

⁶ T. K. Penniman, *A Hundred Years of Anthropology*, Londra, 1935.

Termenul a fost mult folosit în lucrările unor filozofi germani. Menționăm pentru importanța ei opera lui Immanuel Kant, *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*, publicată la sfârșitul secolului al XVIII-lea (1798).

În prima jumătate a secolului al XIX-lea apar lucrări de antropologie, unele cu acest termen în titlatură sau conținut altele cu cel de „etnografie” sau „etnologie”, cum și unele putem spune de *antropologie integrală*, dar nu numai cu reflecțiuni filozofice, ci rezultat al unor cercetări pe populațiuni concrete.

Este de citat în Franța opera lui Alcide d'Orbigny, cercetător care, cu sprijinul Muzeului de istorie naturală din Paris, a efectuat între anii 1826 și 1833 un voiaj științific în America de Sud, al cărui rezultat este lucrarea *L'Homme américain considéré sous ses rapports physiologiques et moraux* (Paris, 1839).

„Nu poate fi contestat că d'Orbigny, scrie antropologul francez Paulette Marquer, este primul savant francez care a întreprins studiul integral al unui grup uman, privind simultan caracterele fizice, civilizațiile și limbile”⁷. Este vorba de trei mari grupe etnice.

Deși nu e lipsită de interes pentru înțelegerea rostului antropologiei sociale și culturale așa-zisa „preistorie” a antropologiei, „preantropologia” sau „antropologia spontană”, în acest articol nu ne oprim prea mult asupra acestora. S-a făcut și se face o muncă de cercetare deosebit de stăruitoare, care desigur merită să fie cunoscută⁸. Noi vrem însă să înaintăm cât mai direct spre perioada constituirii unei „antropologii sociale”, a unei „antropologii culturale”, separate sau unite sub diferite etichetări, în funcție de tradițiile naționale în denumirea și delimitarea științelor omului, după școli și maestri acestor discipline.

Împărțirea antropologiei în domenii specializate se prefigurează începând de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, scrie în cea mai recentă „istorie a antropologiei” Paul Mercier. „Antropologia secolului al XIX-lea, în care același cercetător putea stăpîni, eventual, toate conceptele și toate tehnicile, rezulta dintr-o alăturare progresivă a tuturor chestiunilor ce se puteau pune cu privire la om și la diversitatea sa. Problemele fundamentale, faptele acumulate odată stabilite, încovoidându-se sub propria sa bogăție, antropologia s-a separat mai întâi în două mari serii de discipline : antropologia fizică, pe de o parte, devenită de exemplu în Franța antropologie și nimic mai mult — în uzanță curentă — și antropologie socială și culturală pe de altă parte”⁹.

Cercetări tot mai numeroase, mai temeinice, mai competente, au arătat că populațiile umane nu se disting numai din punctul de vedere al înfățișării fizice, ci, nelegat de acestea, din punctul de vedere al obiceiurilor, al limbii, al credințelor religioase, al artelor, populației umane, care, datorită unei serii de condiții, s-au dezvoltat diferențiat unele mai mult, altele mai puțin, rămânînd apropiate chiar de o „stare naturală”.

Pentru studiul omului, al populațiilor umane, în ce privește tehnica pe care o stăpînește fiecare grup, obiceiurile juridice, credințele religioase etc., a fost creat la începutul secolului al XIX-lea, în Danemarca se pare,

⁷ Paulette Marquer, *L'ethnographie*, în *Histoire de la science des origines au XX-e siècle. Encyclopédie de la Pléiade*, Paris, 1963, p. 1468.

⁸ J. S. Slotkin, *Readings in Early Anthropology*, Viking Fund. Anthropology, 1965.

⁹ Paul Mercier, *Histoire de l'anthropologie*, Paris, 1966, p. 4.

termenul de „etnografie”, ca „ramură a antropologiei”, după cum scrie Paul Lester în *Histoire de la science des origines au XX-ème siècle* la capitolul „L'Anthropologie” (p. 1341).

Pentru studiul populației umane sub diferite aspecte și nivele de analiză, încă pînă la jumătatea secolului al XIX-lea a luat ființă și știința „etnologiei”, marcată de altfel nu numai de publicații¹⁰, ci și de înființarea societăților naționale de etnologie. Astfel, în 1839 a luat naștere „Société ethnologique de Paris”, în 1842 „American Ethnological Society”, iar cu un an mai tîrziu în 1843 „Ethnological Society of London”.

După constituirea etnologiei a luat ființă antropologia socială, respectiv antropologia culturală, a cărei constituire pe țări, curente, direcții o vom trata în numărul viitor al revistei.

Pentru prima școală românească de antropologie socială și culturală — care este orientată atît sociologic, cît și istoric, psihologic și lingvistic — este vorba de două discipline ale unei unice științe care caută să cunoască cît mai bine legile generale de dezvoltare a comportamentului uman pe care îl concepe integral, la rîndu-i fiind și ea una din ramurile antropologiei generale (omul ca organism și comportament), în cadrul căreia fiecare din aceste discipline cercetează cu metode speciale aspecte și dimensiuni ale comportamentului, fără a scăpa o clipă din vedere totalitatea și deci integrarea finală a rezultatelor, conform de altfel cu sistemul de gîndire integralist dinamic, care caracterizează orientarea noastră teoretică.

L'ANTHROPOLOGIE SOCIALE ET CULTURELLE — SCIENCE DES LOIS GÉNÉRALES DE DÉVELOPPEMENT DU COMPORTEMENT HUMAIN (I)

RÉSUMÉ

En partant de l'historique de la constitution des disciplines, on analyse diverses orientations concernant l'objet, le but, la méthode et les perspectives de l'anthropologie sociale et de l'anthropologie culturelle, qui sont rarement réunies en une seule discipline.

Selon l'auteur, les deux spécialités anthropologiques qui, en Roumanie, sont réunies l'une à l'autre ainsi qu'à l'anthropologie psychologique ont la tâche d'étudier « *le comportement humain, conçu en sa totalité, chez tous les types de sociétés humaines et de cultures, sous tous ses aspects et dimensions* ».

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 20 iunie 1970

¹⁰ Henry Rove Scholcraft, *Plan for the Investigation of American Ethnology*, Washington, 1846.

I. Din viața internă a unităților de antropologie din țară

1. În 1969 s-au împlinit 25 de ani de la moartea lui Fr. J. Rainer. Centrul de cercetări antropologice a organizat o ședință de comunicări referitoare la activitatea și gândirea sa, în luna decembrie. Și-au adus contribuția la evocarea figurii acestui mare om de știință : acad. Șt.-M. Milcu și dr. Th. Enăchescu, elevi ai profesorului ; dr. V. V. Caramela și dr. doc. V. Săhleanu.

2. În martie 1969 a fost numit director adjunct științific al Centrului de cercetări antropologice conf. dr. doc. V. Săhleanu, transferat de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj.

În cursul aceluiași an cercetătoarea Alexandra Bolomey a fost transferată la Institutul de arheologie.

De la Institutul de fiziologie a fost transferat la Centru dr. Valentin Benetato. Biologul-ecolog Mircea Udrescu a fost numit în locul rămas vacant prin plecarea lui H. Fuhrman.

În secția de antropologie socială și culturală au fost numiți Leonida Tomescu și Sanda Hoinic, documentariști cu studii superioare.

3. În cursul anului 1969 cercetătorii Centrului de cercetări antropologice au participat activ la numeroase sesiuni științifice naționale, printre care cităm : Congresul de igienă, primul Simpozion de sociologie medicală, Simpozionul de metode în sociologie, simpozionul „Etnologia în știința contemporană” (organizat de Academia Republicii Socialiste România , simpozionul „Didactica și educația” (organizat de institutul de cercetări pedagogice) etc.

II. Vizitele specialiștilor străini, colaborări internaționale

1. La cercetările întreprinse de Centrul de cercetări antropologice din București (cu colaborarea antropologilor ieșeni), în zona Bran (comuna Moeciul de Sus), a participat în conformitate cu convenția existentă un grup de specialiști de la Catedra de antropologie din Bratislava, format din prof. dr. J. Valsik, conf. dr. Milan Pospisil, dr. Maria Drobna și Z. Bernatova. Cercetările în zona Bran sînt înscrise în Programul biologic internațional, patronat de UNESCO.

2. Prof. dr. Georges Olivier, titularul Catedrei de antropologie de la Facultatea de științe din Paris a vizitat Centrul de cercetări antropologice din București, precum și Colectivele de antropologi din Iași (de la Catedra de morfologie și antropologie a Universității și de la Centrul de cercetări biologice) în perioada 8—11 aprilie 1969. A ținut 2 conferințe la București și una la Iași.

3. În perioada 6—16 mai, dr. E. Vlcek, directorul Secției de antropologie de la Muzeul național din Praga și dr. Milan Stloukal din Brno au vizitat centrul de antropologie din București și instituțiile antropologice din Iași. Au fost discutate numeroase probleme de specialitate la ordinea zilei.

4. La sfârșitul lunii octombrie 1969, Centrul de cercetări antropologice din București a fost vizitat de prof. Legay, directorul Laboratorului de biometrie de la Facultatea de științe de la Universitatea din Lyon.

5. În perioada 10–17 noiembrie 1969, dr. Hanulik de la Catedra de antropologie de la Universitatea din Bratislava a făcut o călătorie de informare științifică și schimb de experiență la București (Centrul de cercetări antropologice) și Iași (Catedra de morfologie și antropologie a Universității, precum și Secția de antropologie a Centrului de biologie).

Participarea la manifestări științifice internaționale a antropologilor români și călătorii de informare științifică

1. La invitația prezidiului Societății germane de antropologie, un grup de antropologi români format din prof. dr. Olga Necrasov, dr. Maria Cristescu șef de sector, A. Rudescu și H. Schmidt au participat la Conferința de antropologie din Mainz (octombrie 1969), precum și la ședințele Grupei de lucru a antropologilor europeni care a avut loc după această conferință.

2. Prof. dr. Olga Necrasov a participat la Conferința Asociației antropologilor francofoni care a avut loc la Geneva la începutul lunii noiembrie 1969. În cadrul acestei Conferințe a fost sărbătorit într-un cadru festiv și cu participarea guvernului Cantonului Geneva, centenarul nașterii prof. Eugène Pittard, fost membru de onoare al Academiei Române, ale cărui cercetări antropologice realizate asupra populației românești la începutul secolului 20 au contribuit la demonstrarea științifică a unității poporului român. Luind cuvântul din partea antropologilor români, prof. Olga Necrasov a omagiat memoria acestui mare antropolog, prieten al României, la școala căruia s-au format unii antropologi români.

3. Prof. dr. Olga Necrasov, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România a participat, în calitate de invitat, la ședințele Societății de antropologie din Paris (decembrie 1969), în cadrul cărora a fost omagiată personalitatea prof. Henri V. Vallois, directorul Institutului de paleontologie umană din Paris și președinte de onoare al Asociației internaționale a societăților de antropologie și etnologie (cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani).

4. Tov. Ioana Popovici, cercetător științific la Centrul de cercetări antropologice din București, a făcut o călătorie de studii și schimb de experiență la Budapesta, cu care ocazie a putut lucra la Muzeul de antropologie din capitala Ungariei.

III. Alegeri și distincții internaționale

— Prof. Olga Necrasov a fost aleasă, prin vot internațional, membru în Comitetul Asociației internaționale a bioantropologilor (cu sediul la Bruxelles).

— Prof. Olga Necrasov a fost aleasă membru efectiv al Institutului internațional de studii Sarde (cu sediul la Cagliari — Sardinia).

— Prof. Olga Necrasov a fost aleasă membru asociat al Societății de antropologie din Paris, al cărui membru corespondent era din anul 1964.

GEORGES BALANDIER, *Anthropologie politique*, Presses Universitaires de France, Colecția „Le sociologue” (Sociologie – Ethnologie – Anthropologie sociale, 1967, 240 p.

Antropologia politică spune G. Balandier în prefața lucrării sale este o „specializare tîrzie a antropologiei sociale” (p. 1). Lucrarea, printre puținele apărute în specialitate, este între altele rezultatul cercetărilor autorului efectuate în cursul ultimilor zece ani, în cadrul unui „Group de Recherches en Anthropologie et Sociologie Politiques”, colectiv a cărui conducere o are prof. Balandier.

Antropologia politică, privind comportamentul uman în direcția manifestărilor care caracterizează un *Homo politicus* sau *Homo hierarchicus*, urmărește în deosebi problema trecerii de la formele sociale politice elementare la forma de „stat” în organizarea grupelor umane. Preocuparea în acest domeniu trebuie căutată în trecutul îndepărtat, la Aristotel (*Politica*). Specializarea aceasta în antropologia socială nu a constituit după părerea prof. Balandier o preocupare a antropologilor, la „International Symposium on Anthropology”, care s-a ținut în 1952 în Statele Unite, neacordindu-i-se „antropologiei politice” nici o atenție.

Preocupări de antropologie politică găsim totuși la numeroși cercetători englezi (Radcliffe Brown, Evans Pritchard, Nadel, Firth, Fortes), la antropologi americani (Lowie, Eggan, Shils, Almond, Apter, Bohannan) și francezi (Balandier, Bastide, Metraux, Maquet, Dumont).

În cele șapte capitole ale lucrării (I. Constituirea antropologiei politice; II. Domeniul politicului; III. Rudenie și putere; IV. Stratificare socială și putere; V. Religie și putere; VI. Aspectele statului tradițional; VII. Tradiție și modernitate), cu deosebită putere de analiză, sociologul și antropologul francez discută problemele de bază ale antropologiei politice, metodele ei, sprijinindu-se și pe lucrările altor „politologi” (C. N. Parkinson, M. Schwartz, V. Turner, J. Beattie, L. de Heusch, Ed. Leach, D. Easton, M. Glukman etc.), încheind cu perspectivele dezvoltării acestei discipline antropologice.

Lucrarea lui Balandier se termină cu o bibliografie complementară și cu un indice de termeni și autori. Este o sinteză bine realizată și foarte utilă pentru antropologii sociali și socio-logi.

Subliniem faptul că în colecția „Le sociologue” s-au anunțat pînă în prezent patru lucrări de antropologie socială, trei dintre ele ale antropologilor francezi: Maurice Godelier (*Anthropologie economique*), Georges Balandier, (*Anthropologie politique*), care dirijează și colecția, Paul Mercier (*Histoire de l'anthropologie*), a patra fiind a antropologului englez Edmund Leach (*Critique de l'anthropologie* – traducerea cărții *Rethinking Anthropology*).

Vasile V. Caramelea

„*Etudes rurales*”

„*Etudes rurales*”, revistă trimestrială franceză condusă de un comitet de savanți, profesori la College de France, la diferite facultăți, un membru al Academiei etc., avînd ca redactor șef pe sociologul și antropologul social I. Chiva, subdirector la École pratiques des hautes études, colaborator apropiat al profesorului Claude Lévi-Strauss, publică în fiecare fasciculă studii foarte valoroase utile sociologilor, antropologilor și altor specialiști în științele sociale.

Numărul 35 din 1969 din „*Etudes rurales*”, de exemplu, conține o comunicare, o analiză factorială asupra „Sistemului social al unei regiuni franceze (Chatillonnais)”, autori : *Françoise Loux* și *Michel de Virville*, avînd și un studiu introductiv al profesorului *Jean Cuisenier*, directorul Muzeului de arte și tradiții populare din Paris și al Centrului de etnologie al Franței. Interesantă este metodologia folosită în cercetare. De altfel, în „*Etudes rurales*” se publică în anexe : metoda analizei factoriale, chestionarul folosit pe teren și „Planul codajului cu distribuția” în procente a răspunsurilor prelucrate pentru cei 275 de indicatori ai anchetei.

Este vorba de o „formă de cercetare colectivă multidisciplinară”, după cum se exprimă I. Chiva, o acțiune din cele inițiate de „Recherche cooperative sur programme” (R.C.P. — despre care am mai vorbit în revista noastră. Cercetarea reunește sociologi, antropologi sociali, economiști, istorici etc. de la Centrul de sociologie europeană, Catedra de etnologie, de la Laboratorul de antropologie socială etc.

Despre istoricul și problemele acestei cercetări cooperative, multidisciplinare, găsim informații într-un alt număr al revistei „*Etudes Rurales*” ((32 din 1968 în „Cuvînt înainte” al d-lui I. Chiva la studiul „Paysage, population et histoire foncière dans le Châtillonnais — L'exemple de Minot (Cote-d'or semnat de *Marie-Claude Pingaut*).

Urmărim cu interes și alte studii din această cercetare experimentală, care desigur își vor găsi loc în „*Etudes Rurales*”.

Vasile V. Caramelea

CLAUDE LÉVI-STRAUSS, *Gîndirea sălbatică și Totemismul azi*, traducere de I. Pecher, „Cuvînt înainte” de prof. M. Pop, Edit. științifică, București, 1970.

După lucrarea *Tristes tropiques*, apărută în 1968 tot la Editura științifică, cu o prefață de I. Vlăduțiu, sînt traduse în limba română *La pensées sauvage și Totémisme aujourd'hui*, alte două opere ale eminentului antropolog social francez de renume mondial Claude Lévi-Strauss profesor la College de France și directorul Laboratorului de antropologie socială din Paris.

În afară de prefața autorului, *Gîndirea sălbatică* este prezentată în 9 capitole : I. Știința concretului ; II. Logica clasificărilor totemice ; III. Sistemele transformaționale ; IV. Totem și castă ; V. Categorii, elemente, specii, numere ; VI. Universalizare și particularizare ; VII. Individul ca specie ; VIII. Timpul regăsit ; IX. Istorie și dialectică.

Cuprinsul celeilalte lucrări este prezentat printr-o „Introducere” și 5 capitole : I. Iluzia totemică ; II. Nominalismul australian ; III. Totemismele funcționaliste ; IV. Spre intelect ; V. Totemismul văzut dinlăuntru.

Prin publicarea în traducere românească a celor trei lucrări ale prof. Claude Lévi-Strauss pe care antropologii sociali, filozofii, sociologii le întilnesc în centrul dezbaterilor structuraliste, Editura științifică aduce o contribuție efectivă la cunoașterea dezvoltării acestui curent, specialiștii și publicul larg putînd lua contact direct cu opera celui mai de seamă reprezentant contemporan al structuralismului.

Editura științifică a procedat bine publicînd laolaltă *Totemismul astăzi și Gîndirea sălbatică*, întrucît cele două opere formează în fond una singură : una introducîndu-ne în cealaltă ; prima fiind mai teoretică și cealaltă mai demonstrativă în studierea populațiilor denumite impropriu „primitive”, în realitate fiind întîrziate în dezvoltarea lor social-economică și culturală.

Poate că Editura științifică va continua să facă acest serviciu publicului românesc și specialiștilor prin traducerea și a altor lucrări valoroase ale lui Claude Lévi-Strauss. Ne gîndim la *Anthropologie structurale. Les structures élémentaires de la parenté* ” (Prix Paul Pelliot); dar mai ales la opera *Mythologiques. Semnalăm apariția a trei volume : I. Le cru et le cuit ; II. Du miel aux cendres*” ; III. *L'origine de manieres de table*”.

În lucrările lui Claude Lévi-Strauss găsim analize și interpretări la un nivel neatîpînă în prezent în antropologie. Este gîndirea unui savant și totodată a unui mare umanist.

Vasile V. Caramelea

Anul 1969 a fost un an trist pentru antropologie, dată fiind dispariția neașteptată a câtorva antropologi consacrați, aflați încă în plină putere de muncă creatoare. Printre aceștia se numără G.F. Debeț, V. V. Ghinsburg și K. Saller.

G. F. DEBEȚ

(1905 — 1969)

Născut la 7 decembrie 1905 la Tomsk, în familia unui învățător, prof. G. F. Debeț moare în plină activitate, în urma unei scurte suferințe, la 19 ianuarie 1969.

După studiile universitare făcute la Irkutsk, Debeț părăsește Siberia pentru a se înscrie ca aspirant (1927) la Institutul de antropologie de la Universitatea din Moscova, al cărui colaborator devine. După obținerea titlului de candidat, el este numit în 1932 cercetător principal la același institut. În 1941 obține titlul de doctor în științe biologice cu o lucrare ce a făcut epocă: „*Paleoantropologia U.R.S.S.*”, publicată sub formă de monografie în 1948 (cu adăugirile necesitate de noile descoperiri). Între timp, în 1944 Debeț este titularizat în calitate de profesor, ținând cursuri fie din domeniul antropologiei generale, fie din domenii speciale, studenților de la Secția de antropologie a Facultății de biologie și pedologie din Moscova.

Dată fiind pregătirea sa de arheolog și antropolog, cîmpul de activitate științifică a prof. Debeț a fost extrem de larg, cuprinzînd problemele de antropogeneză, de raseologie, de antropologie etnică, de arheologie preistorică, de geografie istorică, de demografie și de lingvistică comparată. Interesul său major se îndreaptă însă, în primul loc, spre paleoantropologie.

În acest din urmă domeniu, el a realizat cercetări importante asupra scheletului copilului neandertalian de la Tesik-Taș, asupra resturilor osoase umane de la Kostenki, datînd din paleoliticul superior, asupra osemintelor mezolitice din Crimeea și Ucraina (Fatima-Koba și Voloșkoe), precum și asupra unor numeroase serii neolitice și din perioada paleo-metalică.

Multe lucrări ale lui G.F. Debeț au fost consacrate problemei „leagă-nului umanității”, sistematicii oamenilor fosili din paleoliticul superior, problemei raselor umane. Lui i se datoresc câteva perfecționări ale tehnicilor de lucru în craniometrie și cranoscopie, precum și unele lucrări privind unificarea metodelor de lucru în antropologie.

În domeniul antropologiei etnice, Debeț a realizat (pe baza câtorva campanii de lucru pe teren) o monografie monumentală consacrată antropologiei populației din Kamciatka, publicată în 1951.

Acest cercetător neobosit a realizat și numeroase cercetări în afara granițelor Uniunii Sovietice. Astfel, răspunzând unei invitații făcute de antropologii americani, el a studiat craniile eschimoșilor (vechi și actuale), găsite în Alaska. A studiat seriile craniologice de laponi, finezi și suedezi, găsite în Finlanda. În ultimii ani ai vieții a realizat câteva expediții în Afganistan, unde s-a ocupat de studiul structurii antropologice a populației afgane. Anul 1969 trebuia să-l găsească în India, la o campanie de lucru asupra populațiilor din marea peninsulă asiatică.

Activitatea organizatorică a lui Debeț este marcată, printre altele, de o largă contribuție la organizarea unor centre de cercetări antropologice, ca cele din Gruzia, Azerbaidjan, Daghistan, Ucraina, Republicele baltice.

Activitatea sa didactică nu este nici ea mai puțin bogată. Pe lângă cursurile de antropologie ținute studenților Facultății de biologie și pedologie din Moscova, el a contribuit la formarea multor antropologi tineri pe care i-a ajutat cu sfatul său și ale căror teze de aspirantură sau de doctorat au fost conduse de el.

G. F. Debeț a reprezentat în mod strălucit pe antropologii sovietici la numeroase manifestări științifice internaționale din domeniul antropologiei și a jucat un rol important în organizarea celui de-al VII-a Congres de antropologie și etnologie ținut la Moscova în 1964 (al cărui secretar a fost). A prezidat Simpozionul internațional al experților UNESCO pentru aspectele biologice ale problemei raselor și a contribuit larg la întocmirea proiectului de declarație împotriva rasismului intitulat „Declarația asupra raselor și asupra prejudecăților rasiale”, definitivată la Simpozionul de la Paris (1967). A jucat un rol important și în organizarea și conducerea celui de-al VIII-a Congres internațional de antropologie și etnologie (Tokyo — Kyoto, 1968).

Moartea sa neașteptată lasă un gol în antropologia sovietică și în cea mondială.

OLGA NECRASOV

V. V. GHINSBURG

1904 — 1969

La 20 februarie 1969 s-a stins din viață, în plină activitate, în urma unei scurte boli, prof. V. V. Ghinsburg.

Născut la 4 martie 1904 la Kursk, V. V. Ghinsburg își termină studiile medicale în 1926, devenind medic militar. În 1929 se transferă la Institutul medico-militar din Leningrad, în calitate de asistent, iar în 1937 este numit la Catedra de anatomia normală de la Academia militară de medicină din același oraș, unde funcționează pînă în 1959, parcurgînd toate treptele didactice pînă la aceea de profesor inclusiv. Aici el își desfășoară activitatea sa de cercetare în domeniul anatomiei umane, concentrată în special asupra studiului sistemului limfatic al membrilor inferioare, culminînd cu monografia *Sistemul limfatic al membrilor inferioare la om* (apărută în 1959).

Paralel cu această activitate, V. V. Ghinsburg a început să se introducă puțin cîte puțin și în domeniul antropologiei, înscriindu-se mai întîi la aspirantură la această specialitate și întreprinzînd cercetări asupra antropologiei popoarelor din Asia Centrală, unde face în acest scop numeroase expediții. Din 1938 el devine colaborator al Secției de antropologie de la Institutul de etnografie al Academiei U.R.S.S., pe care o conduce efectiv din 1957, consacrîndu-se exclusiv cercetărilor antropologice din 1959 (dată la care se pensionează de la Catedra sa universitară).

Cîmpul său de activitate pe planul antropologiei este foarte larg: cercetări de antropologie etnică, cercetări de paleoantropologie, cercetări asupra creșterii corpului în perioada matură (1947), cercetări de antropologie aplicată, studii de ordin ideologic (printre care trebuie să cităm *Engels și antropologia* — 1946; *Situația actuală a problemei originii omului* — 1947; studii asupra problemei raselor umane și multe altele). Nu trebuie să uităm de asemenea că el este autorul unui excelent manual intitulat *Elemente de antropologie pentru medici*, la a cărui a doua ediție lucra atunci cînd l-a surprins moartea. El pregătea de asemenea împreună cu prof. Tatiana A. Trofimova o mare monografie consacrată antropologiei Asiei Centrale, printre ai cărei buni cunoscători ocupa un loc de frunte.

Caracter deschis și plin de cordialitate, V. V. Ghinsburg era iubit de toți cei care l-au cunoscut. Prin moartea sa ei pierd un prieten loial, iar antropologia sovietică și cea mondială pierd un cercetător pasionat și foarte bine informat.

OLGA NECRASOV

KARL SALLER

Directorul Institutului de antropologie și genetică umană de la
Universitatea din München

Născut în 1902 la Kemptas, în Bavaria de Sud, prof. K. Saller s-a stins în urma unei grele dar scurte suferințe la 15 octombrie 1969.

Încă în timpul anilor de studenție, la München, K. Saller s-a simțit puternic atras spre antropologie, frecventînd Institutul de antropologie din capitala Bavariei, dirijat atunci de R. Martin, pe drept cuvînt socotit ca unul din fondatorii antropologiei moderne. În urma susținerii tezei sale de doctorat în științe, Karl Saller este numit asistent la acest institut, unde pe lângă activitatea profesională legată de această funcție va mai pregăti și teza sa de doctorat în medicină. După susținerea acesteia, el se mută ca asistent la Institutul de antropologie din Göttingen, fiind în curînd numit privat docent la Catedra de anatomia umană din aceeași Universitate.

După instalarea la putere a regimului nazist, K. Saller (care a avut curaj să adopte o atitudine critică la adresa ideologiei hitleriste) a fost nevoit să părăsească universitatea (în 1935) și să se ocupe exclusiv de practica medicală. Abia după căderea acestui regim, K. Saller revine la universitate, unde ocupă mai întîi Catedra de anatomie umană de la München, fiind apoi chemat, în 1948, la Catedra de antropologie de la aceeași universitate (devenită în 1958 Catedra de antropologie și genetică umană).

Opera științifică și didactică a lui K. Saller este într-adevăr imensă.

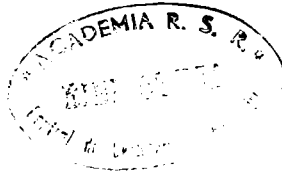
Pe planul lucrărilor de ordin didactic și de informare științifică, el este autorul a numeroase tratate și manuale de antropologie, începînd cu manualul de antropologie (*Leitfaden der Anthropologie*) publicat în 1930 și reeditat în 1963 sub o formă complet modernizată și terminînd cu marele tratat de antropologie aplicată, de antropologie medicală și cu a treia ediție a tratatului de antropologie a lui R. Martin, în întregime revăzut, adăugat și pus la punct cu tot ce era nou în științele omului. Această ediție nouă cu un volum mai mult decît dublu față de ediția precedentă (3 000 de pagini, față de 1 200) a devenit astfel, pe drept cuvînt, *Tratatul de antropologie Martin-Saller*. De curînd el luase inițiativa, în calitate de editor, a tipăririi unui mare tratat colectiv (la care trebuiau să colaboreze numeroși antropologi de frunte), intitulat *Istoria rasială a umanității* (*Rassen geschichte der Menschheit*) din care nu a apărut decît o arimă fasciculă (220 pagini) consacrată Australiei, Indochinei, Indo-dkistanului și Țiganilor.

Cercetările științifice ale prof. K. Saller au acoperit un domeniu foarte vast, de la antropologia preistorică (în special a paleoliticului, a mezoliticului și a neoliticului) la antropologia populațiilor actuale (inclusiv studiul constituțiilor și de antropologie aplicată) și la studii și tehnică antropologică.

Meritele prof. Saller au fost larg recunoscute în anii postbelici. Numit *doctor honoris causa* a Universității din Jena, K. Saller a fost ales membru asociat al Societății de antropologie din Paris, precum și al altor mari societăți naționale. Era de asemenea titularul unor înalte distincții și medalii științifice.

Moartea prof. Saller lasă un mare gol nu numai în antropologia germană, dar și în antropologia mondială. Antropologii români care l-au cunoscut și prețuit (el vizitase țara noastră de două ori, în 1959 și în 1964) regretă adânc dispariția prea timpurie a unui om de știință de mare clasă și a unui luptător luminat împotriva concepțiilor rasiste.

OLGA NECRASOV

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

- Sub îngrijirea acad. ȘT.-M. MILCU și HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor, satul Bătrâna**, 1961, 408 p. + 17 pl., 52,50 lei.
- C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU și ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru, Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.
- ȘT.-M. MILCU și H. DUMITRESCU, **Atlasul antropologie al Olteniei**, 1968, 275 p., 6 pl., legat anvelopă, 36 lei.
- MARIA CRISTESCU, **Aspecte ale creșterii și dezvoltării adolescenților din Republica Socialistă România**, 1969, 285 p., legat, 16,50 lei.

St. cerc. antropol., tomul 7, nr. 2, București, 1970

I. P. I. - c. 5724

43 881

Lei 35.—